

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Σχολή
Επιστημών της Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής»
Κατεύθυνση: «Εκπαίδευση και Κοινωνία: Θεωρίες και Πρακτικές»

Θέμα:

**«Πρόσφυγας μαθητής στο ελληνικό σχολείο:
Εμπειρίες προσφύγων μαθητών»**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Μαρία Βάσση

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Επιβλέπουσα: Λιακοπούλου Μαρία

Μέλη: Γκότοβου Αναστασία

Στεργίου Λήδα

Ιωάννινα 2022

*Κανένας δεν αφήνει την πατρίδα του ,
εκτός αν η πατρίδα είναι το στόμα ενός καρχαρία.*

«Πατρίδα», Warsan Shire

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ	12
1.1 Ορισμός Πρόσφυγα	12
1.2 Ορισμός Μετανάστη	13
1.3 Ορισμός διαπολιτισμικότητας και πολυπολιτισμικότητας.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	15
Μεταναστευτικά κύματα στην Ελλάδα.....	16
Η κρίση του 2016	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	18
3.1 Ορισμοί και στόχοι διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	18
3.2 Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.....	19
3.3 Πρότυπα για την διαχείριση της διαφορετικότητας σε διαπολιτισμικό περιβάλλον.....	20
3.4 Τα πλεονεκτήματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.....	22
3.5 Θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ	25
Β' ΜΕΡΟΣ : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	32
5.1 Σημασία της έρευνας- Σκεπτικό	32
5.2 Σκοπός έρευνας – Ερευνητικά ερωτήματα Ερευνητικοί στόχοι.....	33
5.3 Ερευνητικά ερωτήματα	33
5.4 Μεθοδολογία	34
5.5 Συμμετέχοντες	35
5.6 Εμπόδια έρευνας.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	37
6.1 Αποτελέσματα	37
Ερμηνεία.....	64
6.2 Συζήτηση	70
Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	79

Περίληψη

Η πολυπολιτισμικότητα έχει καταστήσει αναγκαία την εφαρμογή των διαπολιτισμικών αρχών στην εκπαίδευση με σκοπό την ομαλή ένταξη των προσφύγων στο κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον. Ο διαπολιτισμικός προσανατολισμός των σχολείων εξαρτάται από τους εκπαιδευτικούς και την κατάρτισή τους. Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι ενθαρρυντική η δημιουργία νομικού πλαισίου που προστατεύει και προωθεί την εκπαίδευση σε πρόσφυγες μαθητές δίνοντας τους την ευκαιρία να συμμετέχουν στο δικαίωμα της εκπαίδευσης και μόρφωσης. Σημαντική υπήρξε και η δημιουργία των Τμημάτων Υποδοχής Προσφύγων ΔΥΕΠ, τα οποία και προετοιμάζουν τους μαθητές για την ένταξή τους στα δημόσια ελληνικά σχολεία. Στην παρούσα έρευνα αναλύονται οι αρχές της διαπολιτισμικότητας, το νομοθετικό πλαίσιο αυτής, αλλά και οι δυσκολίες που παρουσιάζονται για την εφαρμογή της. Με αφορμή την υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα και την ολοένα αυξανόμενη ανάγκη των προσφύγων για εκπαίδευση, κρίθηκε απαραίτητη η αναζήτηση και μελέτη των εμπειριών τους τόσο σε εκπαιδευτικό όσο και σε βιωματικό επίπεδο. Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκαν οι εμπειρίες των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον της χώρας τους, στην Ελλάδα, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο η προσφυγική εμπειρία επηρέασε την μαθησιακή τους κατάσταση. Η έρευνα έγινε με χρήση συνεντεύξεων μέσω της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης, ενώ το δείγμα ήταν 5 πρόσφυγες ασυνόδευτοι μαθητές οι οποίοι φιλοξενούνται σε δομές στην πόλη των Ιωαννίνων. Οι μαθητές παρουσιάζονται ευχαριστημένοι με την εκπαίδευση και την ζωή που έχουν πλέον στην Ελλάδα. Ο καθένας από αυτούς αποχώρησε από την πατρίδα του για διαφορετικούς λόγους, αλλά σημαντική είναι η αναφορά τους στην καταπίεση που βίωναν εξαιτίας της θρησκείας τους. Τέλος, είναι σημαντική η μαρτυρία τους σχετικά με την ελλιπή κατάρτιση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα η οποία επιτείνει τις μαθησιακές τους δυσκολίες για την εκμάθηση ελληνικών.

Λέξεις κλειδιά: διαπολιτισμική εκπαίδευση, πολυπολιτισμικότητα, δυσκολίες εφαρμογής διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, πρόσφυγες, ποιοτική έρευνα

Abstract

Multiculturalism has necessitated the application of intercultural principles in education in order to smoothly integrate refugees into the social and educational environment. The intercultural orientation of the schools depends on the teachers and their training. In recent years in Greece, the creation of a legal framework that protects and promotes the education of refugee students, giving them the opportunity to participate in the right to education and training, has been encouraging. Also important was the creation of Refugee Reception Departments, which prepare students for their inclusion in public Greek schools. In this research, the principles of interculturalism, its legislative framework, and the difficulties presented for its implementation are analyzed. Due to the current situation in Greece and the ever-increasing need of refugees for education, it was deemed necessary to search and study their experiences both on an educational and experiential level. In this research, the students' experiences in the school environment of their country, in Greece, were studied, but also the way in which the refugee experience affected their learning situation. The research was done using interviews through the experiential method, while the sample was 5 unaccompanied refugee students who are accommodated in structures in the city of Ioannina. The students are happy with the education and the life they now have in Greece. Each of them left their homeland for different reasons, but their reference to the oppression they experienced because of their religion is important. Finally, their testimony regarding the insufficient training of teachers in Greece is important, which complicates their existing learning difficulties for learning Greek.

Keywords: intercultural education, multiculturalism, difficulties in implementing intercultural education, refugees, qualitative research

Εισαγωγή

Ένα φαινόμενο που παρατηρείται πολύ έντονα τις τελευταίες δεκαετίες στις περισσότερες δυτικές χώρες και κατά συνέπεια και στην Ελλάδα είναι η έντονη πληθυσμιακή ανομοιογένεια. Είναι σημαντική ευθύνη του σύγχρονου σχολείου να καταφέρει να εντάξει ομαλά μαθητές διαφορετικών εθνικοτήτων σε ένα κοινό περιβάλλον και να τους δώσει τα απαραίτητα εφόδια για μια επιτυχημένη όχι μόνο εκπαιδευτική αλλά και κοινωνική πορεία. Η γλωσσική και πολιτισμική ένταξη των μαθητών από άλλα έθνη επιτυγχάνεται μέσω των εκπαιδευτικών πολιτικών, που στοχεύουν στην διαχείριση της διαφορετικότητας στο πλαίσιο του σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα που επικρατούν, δίνουν εφόδια για την ανάδειξη και την προαγωγή της διαπολιτισμικότητας, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο πολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά (Ασκούνη & Ανδρούσου, 2001 Cummins, 2005).

Περίπου το 3,4 τοις εκατό του παγκόσμιου πληθυσμού, 258 εκατομμύρια από τα 7,7 δισεκατομμύρια ανθρώπων του κόσμου, είναι διεθνείς μετανάστες, ποσοστό που έχει αυξηθεί ελαφρώς τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Σχεδόν τα τρία τέταρτα των μεταναστών προέρχονται από λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και ελαφρώς περισσότεροι μετανάστες μετακινούνται μεταξύ φτωχών χωρών παρά από μια χώρα χαμηλού εισοδήματος σε μια πλούσια χώρα. Λίγο λιγότεροι από τους μισούς διεθνείς μετανάστες είναι γυναίκες, ένα ποσοστό που παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό σταθερό τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Ωστόσο, με ανάλυση ανά περιοχή, το μερίδιο των μεταναστριών αυξάνεται παντού εκτός από την Ασία (Penninx, 2013). Σύμφωνα με την απογραφή του 1991, ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε από 10.259.900 το 1991 σε 10.964.020 το 2001. Η αύξηση αυτή μπορεί να αποδοθεί σχεδόν αποκλειστικά στη μετανάστευση την τελευταία δεκαετία. Η απογραφή έδειξε ότι ο «ξένος πληθυσμός» που ζούσε στην Ελλάδα το 2001 ήταν 762.191 (47.000 από αυτούς πολίτες της ΕΕ), αποτελώντας περίπου το 7% του συνολικού πληθυσμού. Από αυτούς τους μετανάστες, οι 2.927 καταγράφηκαν ως πρόσφυγες (Kasimis, Papadopoulos, Zacopoulou, 2003).

Οι περισσότεροι πρόσφυγες που εισήλθαν στην Ελλάδα μεταξύ 2011 και 2015 ακολούθησαν τη λεγόμενη διαδρομή των Δυτικών Βαλκανίων προς την ΕΕ, πρώτα περνώντας στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, ακολουθούμενη από τη Σερβία, την Ουγγαρία και στη συνέχεια προς τη Δυτική Ευρώπη. Πρόσφυγες

επίσης διασχίζουν το Αιγαίο Πέλαγος στην Ελλάδα από την Τουρκία χρησιμοποιώντας διακινητές και (φουσκωτές) βάρκες. Αυτά τα θαλάσσια σύνορα είναι ένα από τα πιο επικίνδυνα σύνορα που μπορεί να περάσει ένας πρόσφυγας παγκοσμίως: ο αριθμός των νεκρών στα μεσογειακά σύνορα είναι ο υψηλότερος στον κόσμο (Afouxenidis, Petrou, Kandyliis, Tramountanis and Giannaki, 2017).

Οι διελεύσεις γίνονται συχνά μέσα στη νύχτα και με δύσκολες καιρικές συνθήκες, σε μια προσπάθεια να ελαχιστοποιηθούν οι πιθανότητες εντοπισμού από την Ελληνική Ακτοφυλακή. Η χρήση ανοιχτών σκαφών σημαίνει ότι οι πρόσφυγες συνήθως βυθίζονται στο νερό και υποφέρουν από υποθερμία όταν φτάνουν στη στεριά. Υπολογίζεται ότι περίπου οι μισοί από τους ανθρώπους που πνίγηκαν διασχίζοντας το Αιγαίο ήταν παιδιά.

Τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των προσφύγων περιλαμβάνουν επίσης την έλλειψη των οικονομικών πόρων, την απουσία δασκάλων με τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να διδάξουν σε αυτά τα παιδιά, την απουσία του απαραίτητου χώρου στα σχολεία, τα προβλήματα που προκύπτουν λόγω διαφορετικής ομιλούμενης γλώσσας και η απουσία ψυχικής και κοινωνικής βοήθειας. Συγκεκριμένα η έλλειψη ψυχοκοινωνικής υποστήριξης αποτελεί μεγάλο εμπόδιο για τα παιδιά τα οποία λείπουν για αρκετό καιρό από το σχολείο ή προέρχονται από διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα. Ακόμη είναι πολύ πιθανό για παιδιά ηλικίας τρία έως πέντε ετών και παιδιά 15 ετών και μεγαλύτερα, να μην τους δοθεί η ευκαιρία να πάνε σχολείο, διότι βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας για την υποχρεωτική εκπαίδευση (Σουλελέ, 2016). Ένα από τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες σχετικά με την εκπαίδευση στην Ελλάδα, είναι η απουσία δωρεάν εντατικών μαθημάτων με σκοπό την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, η οποία είναι σημαντική προϋπόθεση για την ένταξή τους στην κοινωνία. Ακόμη υπάρχουν προβλήματα όπως οι μεγάλες καθυστερήσεις, ενώ σε μερικές περιπτώσεις όπου δεν καλύπτεται ο αριθμός των μαθητών, αυτά τα τμήματα δεν σχηματίζονται καν (Παπαπάνου, 2016).

Η πλειοψηφία των προσφύγων θέλουν να λάβουν εκπαίδευση και γνωρίζουν πως αυτό θα τους βοηθήσει στην μετέπειτα ζωή και το μέλλον τους. Πολλοί από τους πρόσφυγες είναι ήδη μορφωμένοι ή έχουν απολυτήριο λυκείου. Παιδιά τα οποία μεγάλωσαν με οικονομικές δυσκολίες αναγνωρίζουν ότι μέσω την μάθησης θα έχουν την ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Ακόμη πολλοί από αυτούς τους νέους θέλουν να μορφωθούν με την ελπίδα ότι κάποια στιγμή θα ξαναγυρίσουν στην πατρίδα τους και θα κληρονομήσουν τα

δικαιώματα τους (Peterson et al, 2017).

Ωστόσο εκτός από συστηματική, η εκπαίδευση οφείλει να είναι και ποιοτική. Τα παιδιά πρέπει να νιώθουν ότι βρίσκονται σε ένα ασφαλές περιβάλλον στο οποίο όχι μόνο μαθαίνουν, αλλά είναι παρέα με ευχάριστους και δημιουργικούς ανθρώπους, όπως οι συνομήλικοι και οι καθηγητές τους (UNHCR, 2016).

Η υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα ως μία χώρα «γέφυρα» για τους πρόσφυγες, οι δυσκολίες που έχουν αντιμετωπίσει, καθώς και η επιθυμία τους για μία καλύτερη ζωή κοινωνικά και εκπαιδευτικά, υπήρξαν βασικοί άξονες προβληματισμού για την υλοποίηση αυτής της έρευνας. Τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης συγκροτήθηκαν με βάση την δημιουργία ενός ερευνητικού εργαλείου στο οποίο και σχεδιάστηκαν οι στόχοι της έρευνας και οι ερωτήσεις που τέθηκαν στους συνεντευξιαζόμενους. Ο σκοπός της έρευνας είναι, μέσω προσωπικών συνεντεύξεων με πρόσφυγες μαθητές οι οποίοι έχουν φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο και μιλούν ή έχουν επαφή με την ελληνική γλώσσα, να μελετηθεί πώς βίωσαν την εμπειρία τους στην ελληνική εκπαίδευση και ποια είναι τα βιώματά τους πριν και κατά την φοίτησή τους στο ελληνικό σχολείο. Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε βασισμένη σε ερευνητικό εργαλείο σύμφωνα με το οποίο το δείγμα των 5 μαθητών απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με τις προηγούμενες σχολικές τους εμπειρίες, τον τρόπο με τον οποίο βίωσαν την προσφυγιά, αλλά και την νέα τους εμπειρία σε ελληνικά σχολεία. Στο πλαίσιο των απαντήσεων τους, οι μαθητές αναφέρθηκαν στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κοινωνικά και μαθησιακά στην χώρα μας, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο η συνεχής αλλαγή περιβάλλοντος επηρέασε τις μαθησιακές τους επιδόσεις.

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Εννοιολογική οριοθέτηση

1.1 Ορισμός Πρόσφυγα

Οι κοινωνιολόγοι της μετανάστευσης σπάνια ορίζουν ποιος είναι μετανάστης (FitzGerald, 2014). Αντίθετα, έχουν αναπτυχθεί πολλές συζητήσεις για το ποιος είναι πρόσφυγας, από τότε που δημιουργήθηκαν περιοριστικές εξαιρέσεις για τους πρόσφυγες. Η ετικέτα του πρόσφυγα συνδυάζει μία σύγχυση εννοιών που βασίζεται σε κατηγορίες καθημερινής χρήσης, νόμου και κοινωνικών επιστήμων (Hamlin 2017). Ο ορισμός είναι συνεπώς, δυνητικά, απαραίτητος όταν οι κυβερνήσεις καλούνται να αποφασίσουν ποιες θα είναι οι ομάδες οι οποίες θα δεχθούν στα κράτη τους, ανάλογα με τις ανάγκες τους και τους λόγους που εγκατέλειψαν την πατρίδα τους.

Ο όρος «refugee» εμφανίστηκε για πρώτη φορά για να περιγράψει τους Ουγενότους που εκδιώχθηκαν από τη Γαλλία, τον δέκατο έβδομο αιώνα. Στις αρχές του εικοστού αιώνα, οι κυβερνήσεις εφάρμοσαν την ετικέτα του πρόσφυγα για πολλές ομάδες όπως οι Λευκοί Ρώσοι, οι Αρμένιοι και οι Γερμανοεβραίοι, με αναδυόμενη ανάγκη ότι στην Ευρώπη οι πρόσφυγες άξιζαν προστασία (Gatrell 2013). Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπως και σήμερα, ερευνητές συζήτησαν αν συγκεκριμένες ομάδες και άτομα ήταν πρόσφυγες ή «απλώς» μετανάστες (Neumann 2015).

Σχετικά με τον ορισμό του πρόσφυγα, σημαντική είναι η Σύμβαση για τους Πρόσφυγες και το πρωτόκολλό της. Βάση προηγούμενων συμφωνιών, το άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας της εθνικότητας (ή μη ιθαγένειας) και δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να επωφεληθεί από την προστασία αυτής της χώρας λόγω βάσιμου φόβου ότι θα διωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε μια συγκεκριμένη κοινωνική, ομάδα ή πολιτική άποψη, θεωρείται πρόσφυγας. Με άλλα λόγια πρόσφυγας είναι κάποιος που έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη χώρα του λόγω διώξεων, πολέμου ή βίας. Πιθανότατα, οι πρόσφυγες δεν μπορούν να επιστρέψουν στο σπίτι τους ή φοβούνται να το κάνουν. Ο πόλεμος και η εθνοτική, φυλετική και θρησκευτική βία είναι οι κύριες αιτίες φυγής των προσφύγων από τις χώρες τους.

Καθώς οι διεθνείς σχέσεις των κρατών εξελίσσονται, το ίδιο συμβαίνει και με το δίκαιο, τουλάχιστον το εθνικό διεθνές δίκαιο. Έχει παρατηρηθεί ότι όλο και περισσότερες «προσφυγικές» ροές είναι πιο πιθανές λόγω «εμφυλίων πολέμων, εθνοτικών και κοινοτικών συγκρούσεων, γενικευμένης βίας, φυσικών καταστροφών ή λόγω λιμού και συνήθως σε συνδυασμούς, από την ατομική στοχευμένη δίωξη από ένα καταπιεστικό καθεστώς. Τα κράτη έχουν αλλάξει τη συμπεριφορά τους για να ανταποκριθούν σε αυτές τις κρίσεις. Υπάρχουν περισσότερα από εννέα εκατομμύρια άτομα που έχουν χαρακτηριστεί ως «πρόσφυγες» που αξίζουν προστασία (Neumann, 2015).

1.2 Ορισμός Μετανάστη

Μετανάστης είναι το άτομο που ζει σε χώρα διαφορετική από αυτή της γέννησής του. Ανεξάρτητα από το αν αυτό το άτομο έχει λάβει την υπηκοότητα της χώρας προορισμού, έχει υπηρετήσει στον στρατό της, έχει παντρευτεί έναν ντόπιο ή έχει άλλο καθεστώς, θα είναι για πάντα διεθνής μετανάστης (Van Amersfoort, 1982). Ο όρος μετανάστης είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται παγκοσμίως για να αναφερθεί σε όσους ζουν σε μια χώρα διαφορετική από τη χώρα γέννησής τους. Άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται συχνά για να περιγραφεί η έννοια του μετανάστη, είναι «γεννημένος στο εξωτερικό» και «διεθνής μετανάστης». Σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών «μετανάστης» είναι αυτός που μετοικεί είτε σε άλλη χώρα, είτε σε άλλη πόλη. Ο ΟΗΕ δίνει ακόμη τον όρο «οικονομικός μετανάστης» με βάση τον οποίο είναι το *«πρόσωπο που πρόκειται να προσληφθεί σε μία έμμισθη δραστηριότητα σε ένα κράτος του οποίου δεν είναι υπήκοος»*. Επίσης, εμφανίζεται και η έννοια του «διεθνή μετανάστη», ο οποίος έχει ξένη υπηκοότητα και αλλάζει τόπο διαμονής διασχίζοντας τα σύνορα (Torinos & Deleauay, 2006: 37-82).

Οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες βασίζονται στους αριθμούς των πληθυσμών μεταναστών στον αριθμό των ατόμων που δηλώνουν ότι γεννήθηκαν σε άλλη χώρα ή/και έχουν την ιθαγένεια άλλης χώρας. Σε περιστασιακή χρήση, ο όρος «μετανάστης» μπορεί να αναφέρεται σε οποιοδήποτε άτομο που γεννήθηκε στο εξωτερικό, αλλά στις Ηνωμένες Πολιτείες, ορισμένοι θεωρούνται τεχνικά «μη μετανάστες». Ενώ οι μετανάστες σκοπεύουν να μείνουν μόνιμα σε μια νέα χώρα, οι μη μετανάστες παραμένουν μόνο προσωρινά, είτε πρόκειται για λίγες ημέρες σε επαγγελματικό ταξίδι, για μερικούς μήνες ως εποχικά εργαζόμενοι ή για μερικά χρόνια ως φοιτητές (Penninx, 2013). Αυτοί που θεωρούνται μετανάστες περιλαμβάνουν επίσης μια σειρά ατόμων με διαφορετικό νομικό καθεστώς. Αυτά τα καθεστώτα δεν είναι πανομοιότυπα, αλλά είναι συχνά συγκρίσιμα,

μεταξύ διαφορετικών χωρών υποδοχής (Boswell, 2009).

1.3 Ορισμός διαπολιτισμικότητας και πολυπολιτισμικότητας

Ο ορισμός της διαπολιτισμικότητας είναι δύσκολος να προσδιοριστεί. Αρχικά, με τον όρο «διαπολιτισμικότητα» και την χρήση της πρόθεσης «δια» εννοείται η πρόθεση για την δημιουργία σχέσεων μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικά ανθρώπων. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να περιγραφθεί η κατάσταση στις χώρες υποδοχής μεταναστών. Σύμφωνα με τον ο Michel Pagé (1993), η διαπολιτισμικότητα αφορά ένα ρεύμα συνεργασίας, επικοινωνίας, αντιρατσισμού και ισότητας. Ο Γεωργογιάννης (2008), ορίζει την διαπολιτισμικότητα ως τον τρόπο με το οποίο άτομα που έχουν διαφορετική καταγωγή, πολιτισμό και κουλτούρα διαχειρίζονται αυτήν την ετερότητα μέσω της συνεργασίας των πολιτισμών. Μέσω της επικοινωνίας και συνεργασίας των λαών διαμορφώνονται και οι ανθρώπινες σχέσεις σε ένα νέο, πολυπολιτισμικό περιβάλλον καθώς αναπτύσσονται αρετές αλληλεγγύης, ισότητας, σεβασμού και θετικών αντιλήψεων προς την διαφορετικότητα (Γεωργογιάννης, Π., 2008). Γίνεται σαφές πως ο διαπολιτισμός αποτελεί μία αφηρημένη έννοια η οποία όμως απορρέει από την πολυπολιτισμικότητα που επικρατεί στην σύγχρονη κοινωνία. Για το λόγο αυτό είναι δύσκολη η σαφής οριοθέτηση της διαπολιτισμικότητας, αφού γίνεται αντιληπτή και κατανοητή με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την περίπτωση (Σαμπάνη & Μαρκαντωνάτου, 2006: 12). Ωστόσο, στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον η πολυπολιτισμικότητα είναι δεδομένη, ενώ η διαπολιτισμικότητα το ζητούμενο. Συγκεκριμένα, η αποδοχή της διαπολιτισμικότητας είναι απαραίτητη για την ομαλή συνύπαρξη διαφορετικών ανθρώπων σε χώρες υποδοχής μεταναστών (Γεωργογιάννης, Π., 2008).

Είναι γεγονός πως η πολυπολιτισμικότητα είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Αρχικά, ως πολυπολιτισμικότητα ορίζεται η συνύπαρξη ατόμων με διαφορετική γλώσσα, κουλτούρα, θρησκεία και πολιτισμό που ζουν στην ίδια κοινωνία (Ροζάκης, 2011). Ο Δαμανάκης (1997), υποστηρίζει πως ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις σύγχρονες κοινωνίες στις οποίες και στηρίχτηκε η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Οι πολυπολιτισμικές αρχές βασίζονται στην εκτίμηση και αναγνώριση της διαφορετικότητας μεταξύ ομάδων , καθώς και στην αποδοχή και τον σεβασμό του «ανήκειν» σε μία ομάδα (Plaut, Thomas, Hurd & Romano, 2018). Ωστόσο, δεν είναι

εύκολα εφαρμόσιμες, καθώς η πλειοψηφία της κοινωνίας θα πρέπει να αποκτήσει ανοχή σε οτιδήποτε είναι διαφορετικό από αυτήν. Πολλές φορές η συνύπαρξη των διαφορετικών ομάδων γίνεται ακόμη πιο δύσκολη εξαιτίας λανθασμένων χειρισμών της κρατικής εξουσίας (Ροζάκης, 2011). Είναι σημαντικό να αναγνωριστούν τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν κοινωνικά χάρη στην πολυπολιτισμικότητα, αφού μέσω αυτής είναι εφικτή η μείωση των προκαταλήψεων μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας και ενισχύεται η αποδοχή των μειονοτήτων. Από την άλλη πλευρά, σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον ενισχύονται συχνά αισθήματα εχθρότητας όταν η κυρίαρχη πολιτισμικά ομάδα αισθάνεται ότι απειλείται. Με αυτόν τον τρόπο αυξάνονται οι προκαταλήψεις και ενισχύεται ο ρατσισμός απέναντι στο «διαφορετικό» (Rosenthal & Levy, 2010).

Ωστόσο, τα δικαιώματα των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, όπως και των προσφύγων και των μεταναστών κατοχυρώθηκαν με την Οικουμενική Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα το 1948, μέσα στην οποία αναγνωρίζεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με σκοπό την διασφάλιση της ισότητας, της ελευθερίας και της ειρήνης (Gamarnikow, 2011). Στην συνέχεια, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του 1989 είναι αυτή που εξετάζει και τα δικαιώματά τους στην εκπαίδευση. Η πρόσβαση των παιδιών στην εκπαίδευση είναι δεδομένη, ενώ για την ενίσχυσή της είναι υπεύθυνο το εκάστοτε κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Το προσφυγικό φαινόμενο στην Ελλάδα

Τα προσφυγικά κύματα στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί τα τελευταία 15 χρόνια. Οι περισσότεροι πρόσφυγες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους για οικονομικούς, πολιτικούς ή και κοινωνικούς λόγους. Πολλοί από αυτούς κατέφτασαν στην χώρα μας πεζοί και άλλοι μέσω θαλάσσιων δρόμων φτάνοντας στα νησιά του Αιγαίου.

Το προσφυγικό φαινόμενο στην Ελλάδα

Χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν κοινότητες που μαρτυρούν τα κύματα της εξωτερικής μετανάστευσης που κάποτε χαρακτήριζαν την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, η Ελλάδα έχει υπάρξει χώρα υποδοχής και μόνιμος προορισμός μεταναστών. Οι περισσότεροι από αυτούς τους νέους μετανάστες κατάγονται από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και παρά τα δύο προγράμματα νομιμοποίησης, ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς εξακολουθούν να διαμένουν στην Ελλάδα χωρίς άδεια. Οι άνθρωποι από την Ασία (ιδιαίτερα το Ιράκ, το Πακιστάν και την Ινδία) αυξάνουν ταχέως τον συνολικό αριθμό των μεταναστών που φτάνουν παράνομα (National Statistical Service of Greece (NSSG), 2003).

Μεταναστευτικά κύματα στην Ελλάδα

Εκτιμάται ότι ο πραγματικός αριθμός των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα είναι μεγαλύτερος από αυτόν που παρουσιάζεται στην απογραφή. Πολλοί αναλυτές πιστεύουν ότι οι μετανάστες αποτελούν έως και το 10 τοις εκατό του πληθυσμού. Επικαλούνται, μεταξύ άλλων παραγόντων, το γεγονός ότι η Απογραφή του 2001 διενεργήθηκε πριν από την εφαρμογή του νόμου 2910/2001, που αλλιώς αναφέρεται ως το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης της Ελλάδας. Η νομοθεσία αυτή αφορούσε την είσοδο και διαμονή αλλοδαπών στην Ελλάδα και την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας μέσω πολιτογράφησης. Λόγω του παράνομου καθεστώτος τους, ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών διέφυγε της απογραφής, ενώ άλλοι εισήλθαν στη χώρα ειδικά για να επωφεληθούν από τη νομιμοποίηση (National Statistical Service of Greece (NSSG), 2003).

Την περίοδο 1990-2001, εποχή μαζικής μετανάστευσης στην Ελλάδα, οι μετανάστες έφτασαν σε δύο χρονικές φάσεις. Η πρώτη μεταναστευτική περίοδος ήταν αυτή των αρχών της δεκαετίας του 1990, στην οποία κυριαρχούσαν οι Αλβανοί. Το δεύτερο κύμα μετανάστευσης έφτασε μετά το 1995 και αφορούσε πολύ μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών που κατάγονταν από βαλκανικά κράτη, την πρώην Σοβιετική Ένωση, το Πακιστάν και την Ινδία. Η πλειοψηφία των Αλβανών έφτασε στο πρώτο κύμα. Ωστόσο, η κατάρρευση τεράστιων «πυραμίδων» στον τραπεζικό τομέα της Αλβανίας το 1996 προκάλεσε επίσης σημαντική μετανάστευση (Cavounidis and Hadjaki, 2000).

Σύμφωνα με την Απογραφή του 2001, η μεγαλύτερη ομάδα μεταναστών έχει την καταγωγή της από τις βαλκανικές χώρες της Αλβανίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Οι άνθρωποι από αυτές τις χώρες αποτελούν σχεδόν τα δύο τρίτα του συνολικού «ξένου πληθυσμού». Οι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Γεωργία, Ρωσία, Ουκρανία, Μολδαβία κ.λπ.) αποτελούν το 10 τοις εκατό του συνόλου. Μια ετερογενής ομάδα ανθρώπων από μέρη όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς και η Αυστραλία αντιπροσωπεύουν επίσης περίπου το 6%. Τέλος, μια υπολειπόμενη ομάδα από μια μεγάλη ποικιλία χωρών, αποτελεί το 13 τοις εκατό. Καμία από τις επιμέρους χώρες που περιλαμβάνονται σε αυτήν την τελευταία ομάδα δεν υπερβαίνει το δύο τοις εκατό του συνολικού "ξένου πληθυσμού" (Kasimis, Papadopoulos, Zaccoroulou, 2003).

Η κρίση του 2016

Από τα 65 εκατομμύρια πρόσφυγες που έχουν εκτοπιστεί παγκοσμίως, ένας αυξανόμενος αριθμός μεταναστών και προσφύγων διέρχεται από την Ελλάδα. Ο αριθμός των μεταναστών και των προσφύγων αυξάνεται σταθερά την τελευταία δεκαετία, αλλά το 2016 η Ελλάδα γνώρισε πρωτοφανείς αριθμούς νέων αφίξεων. Η Συρία ήταν η κύρια χώρα προέλευσης, με 26.000 αιτήσεις ασύλου (έναντι μόλις 3.300 το 2015). Η δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα που έφτασε ήταν από το Αφγανιστάν με περισσότερους από 11.000 πρόσφυγες. Οι αιτήσεις ασύλου από Ιρακινούς αυξήθηκαν επίσης από 580 το 2015 σε 4.800 το 2016 (Pappas and Papatheodorou, 2017).

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) ανέφερε ότι το 2010, η Ελλάδα αντιπροσώπευε το 90% όλων των ανιχνεύσεων παράνομων διελεύσεων συνόρων προς την ΕΕ. Η Επιχειρησιακή Πύλη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ανέφερε 173.450 θαλάσσιες αφίξεις μόλις το 2016. Αυτός ο αριθμός ωθεί τον συνολικό αριθμό προσφύγων και μεταναστών που εισέρχονται στην Ελλάδα διάθαλάσσης σε περισσότερους από 1 εκατομμύριο άτομα από το 2015 (Afouxenidis, Petrou, Kandyliis, Tramountanis and Giannaki, 2017). Επιπλέον, η Ελλάδα έχει υποστεί μια σοβαρή ύφεση από το 2009. Τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχουν ατροφήσει περαιτέρω την ικανότητα της κυβέρνησης να παρέχει στους πρόσφυγες όσα χρειάζονται σε κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο (Tazzioli and Garelli, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Το σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον έχει καταστήσει αναγκαία την δημιουργία ενός εκπαιδευτικού σχεδίου το οποίο να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των προσφύγων μαθητών. Το πλέον πολυπολιτισμικό σχολικό περιβάλλον σχετίζεται και βασίζεται στην διαπολιτισμική εκπαίδευση η οποία και έχει ως στόχο την ομαλή ένταξη των μαθητών στο σχολικό και κοινωνικό σύνολο. Στο παρόν κεφάλαιο αναπτύσσεται και αναλύεται ο ορισμός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και οι στόχοι αυτής καθώς είναι αναγκαία η εφαρμογή της για την διευκόλυνση των προσφύγων μαθητών. Για την επίτευξη της διαπολιτισμικής – πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης έχουν δημιουργηθεί μοντέλα διδασκαλίας στα οποία και στηρίζονται οι μαθησιακοί στόχοι. Καθοριστικός παράγοντας για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων αποτελεί και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών οι οποίοι οφείλουν να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν τις διαπολιτισμικές αρχές, ώστε να συμβάλουν στην ένταξη και αφομοίωση των προσφύγων μαθητών.

3.1 Ορισμοί και στόχοι διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αναφέρεται στο φαινόμενο της αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρώπων, θρησκειών, πολιτισμών, ομιλητών διαφορετικών γλωσσών που έχουν διαφορετικές απόψεις και άλλων διαφοροποιήσεων. Αυτή η εκπαίδευση είναι θεμελιώδης ανάγκη για την αντιμετώπιση τυχών πολιτιστικών διαφορών (αρχές, αξίες, παραδόσεις κ.λπ.) καθώς και άλλες διαφορές (φύλο, κοινωνικές, οικονομικές διαφορές κ.λπ.). (Cozma, 2001).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι «η εκπαίδευση που εκπαιδεύει ανθρώπους ικανούς να εκτιμήσουν διαφορετικούς πολιτισμούς, οι οποίοι τοποθετούνται σε μια παραδοσιακή κοινωνία και ως εκ τούτου μπορούν να δεχτούν και να εξελιχθούν σε επαφή με αυτούς τους πολιτισμούς. Έτσι αυτή η ποικιλομορφία θα μπορούσε να γίνει ένα πλεονέκτημα που εμπλουτίζει την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή όλων των ανθρώπων» (Bernat, 2006).

Οι κύριοι στόχοι της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι οι εξής: (Cozma, 2001).

- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των διαπολιτισμικών σχέσεων.

- Αύξηση της ανεκτικότητας και της αποδοχής προς εκείνους που είναι διαφορετικοί.
- Εκπαίδευση των ανθρώπων ώστε να αντιλαμβάνονται, να αποδέχονται και να σέβονται τη διαφορετικότητα για τη διαμεσολάβηση σε κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση είναι η απάντηση στην ποικιλομορφία της τάξης με στόχο να υπερβεί την παθητική συνύπαρξη, να επιτύχει έναν αναπτυσσόμενο και βιώσιμο τρόπο συμβίωσης σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες μέσω της δημιουργίας κατανόησης, σεβασμού και παραγωγικού διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών ομάδων (Holliday, 2018).

Σύμφωνα με την UNESCO, η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να σέβεται την πολιτιστική ταυτότητα του μαθητή μέσω της παροχής πολιτιστικά κατάλληλης και ανταποκρινόμενης ποιοτικής εκπαίδευσης για όλους, να παρέχει σε κάθε μαθητή τις πολιτιστικές γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την επίτευξη ενεργού και πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία. και, τέλος, να παρέχει σε όλους τους μαθητές πολιτιστικές γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες που τους επιτρέπουν να συμβάλλουν στον σεβασμό, την κατανόηση και την αλληλεγγύη μεταξύ ατόμων, εθνικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και θρησκευτικών ομάδων και εθνών (Amadasí & Holliday, 2017).

3.2 Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Σύμφωνα με τον Γερμανό μελετητή Helmut Essinger (1991) η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει βασικές αρχές οι οποίες αξίζει να σημειωθούν και να κατηγοριοποιηθούν. Πιο συγκεκριμένα, η κατηγοριοποίηση για τους στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, έγινε ως εξής:

- *Εκπαίδευση για ενσυναίσθηση:* Στόχος είναι να καταλαβαίνουμε και να κατανοούμε τα προβλήματα των ανθρώπων γύρω μας. Βασική προϋπόθεση είναι να μπορούμε να μπούμε στην θέση τους και να εξοικειωθούμε με το «άλλο», το διαφορετικό, είτε αυτό είναι μετανάστες είτε άνθρωποι από άλλες χώρες εκτός της δικής μας. (Auernheimer 1995, Κεσίδου 2004)
- *Εκπαίδευση για αλληλεγγύη:* Στόχος είναι η κατανόηση και η βοήθεια για την αντιμετώπιση προβλημάτων. Σημαντική είναι η αρχή της ισότητας των ανθρώπων και

των αξιών τους, καθώς και η ενσυναίσθηση πως ίσως όλοι βρεθούμε στην ίδια θέση με τους γύρω μας.

- *Εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό*: Η ανάπτυξη του σεβασμού μπορεί να γίνει επιτυχής μόνο όταν καταφέρουμε να γνωρίσουμε άλλους πολιτισμούς και να γνωρίσουν και αυτοί τον δικό μας. Μόνο όταν καταφέρουμε να ξεπεράσουμε τον «κανόνα» της ομοιογένειας θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε και τους άλλους λαούς.
- *Εκπαίδευση ενάντια στον εθνικιστικό τρόπο σκέψης*: Στόχος αυτής της αρχής είναι η ανάπτυξη επικοινωνίας και δεξιοτήτων μεταξύ των λαών με σκοπό την κατάρριψη στερεοτυπικών απόψεων. Συγκεκριμένα, η επικοινωνία μεταξύ ατόμων διαφορετικής καταγωγής βοηθά στην κατανόηση αλλά και αλληλεπίδραση των ανθρώπων.

Ακόμη, σημαντική είναι και η κατηγοριοποίηση στόχων και αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης του Georg Auernheimer (1995). Συγκεκριμένα, ο Γερμανός ερευνητής συνέβαλε στην ταξινόμηση αρχών της πολυπολιτισμικής και διαπολιτισμικής παιδαγωγικής καθώς εστίασε σε:

- Κοινωνική μάθηση
- Διαχείριση διαφορετικότητας
- Πολυπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση
- Διαπολιτισμικό διάλογο

Σημαντικό για τον Auernheimer είναι η εκπαίδευση να εστιάζει στο άτομο με απώτερο σκοπό να μπορεί να ενταχθεί στην πλέον πολυπολιτισμική κοινωνία. Επομένως, η διαπολιτισμική εκπαίδευση για αυτόν έχει σε μεγάλο βαθμό κοινωνική διάσταση (Τσιάκαλος, 2000).

3.3 Πρότυπα για την διαχείριση της διαφορετικότητας σε διαπολιτισμικό περιβάλλον

Η εφαρμογή των διαπολιτισμικών αρχών και η επίτευξη στόχων αυτής αποτελεί μία διαδικασία την οποία πρέπει να ακολουθήσουν τόσο οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, όσο και η Πολιτεία. Αρχικά, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να καταρτίζονται και να ενημερώνονται συνεχώς για τις νέες παιδαγωγικές μεθόδους που προκύπτουν εξαιτίας του ολοένα και αυξανόμενου αριθμού προσφύγων μαθητών στα σχολικά τμήματα και να προσπαθούν για την άμεση ένταξή τους στο σχολικό σύνολο. Από την άλλη πλευρά, το κράτος οφείλει

να παρέχει στους εκπαιδευτικούς τα απαραίτητα εφόδια κατάρτισης με σκοπό να ανταποκρίνονται στις νέες απαιτήσεις του εκπαιδευτικού τους έργου.

Η εκπαιδευτική ένταξη μαθητών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα κατέστησε αναγκαία την δημιουργία μοντέλων – προτύπων με βάση τα οποία είναι εφικτή η διαχείριση της ετερότητας στο σχολικό περιβάλλον. Τα μοντέλα αυτά αφορούν το αφομοιωτικό, της ενσωμάτωσης, το πολυπολιτισμικό, το αντιρατσιστικό και το διαπολιτισμικό.

1. Το **αφομοιωτικό μοντέλο διαχείρισης** της ετερότητας επικράτησε μέχρι και την δεκαετία του 1960 σε χώρες μετανάστευσης. Ωστόσο, πολλές χώρες βασίζονται μέχρι και σήμερα σε αυτό. Στόχος αυτού του προτύπου ήταν η αφομοίωση των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς όμως να συνεχίζεται η «διαφορετικότητα» τους, μιας και πλέον θα έχουν ενσωματωθεί στο κοινωνικό σύνολο ως ομογενείς χωρίς να διατηρούν την πολιτισμική τους ταυτότητα. Η εκπαιδευτική πολιτική που χρησιμοποιήθηκε για τους πρόσφυγες μαθητές ήταν αυτή της μονόγλωσσης διδασκαλίας κατά την οποία τα μαθήματα διδάσκονταν μόνο στην μητρική γλώσσα της χώρας υποδοχής, παραμερίζοντας την εκάστοτε μητρική γλώσσα των ετερογενών πολιτισμικών ομάδων (Ζωγράφου, 2003).
2. Το **πρότυπο της ενσωμάτωσης** εμφανίστηκε ως αποτέλεσμα του αφομοιωτικού κατά την δεκαετία του 1970. Σε αντίθεση με το αφομοιωτικό μοντέλο, στην ενσωμάτωση γίνεται αποδεκτή η ταυτότητα των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων στον βαθμό όμως που να μην υπερτερεί της υπάρχουσας κοινωνικής ομάδας, συνήθως της χώρας υποδοχής. Όσον αφορά την εκπαιδευτική πολιτική που χρησιμοποιήθηκε, επικράτησε η διατήρηση των πολιτισμικά ετέρων μαθητών ώστε να βρίσκονται σε θέση να ενσωματωθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο (Νικολάου, 2000).
3. Στην δεκαετία του 1970 εμφανίστηκε το **πολυπολιτισμικό μοντέλο** το οποίο και έγινε προσπάθεια να δώσει λύσεις σε όσα δεν ήταν εφικτά μέσω του αφομοιωτικού μοντέλου και αυτό της ενσωμάτωσης. Το πολυπολιτισμικό μοντέλο βασίστηκε στην κατανόηση και αποδοχή των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων με σκοπό την ομαλή συνύπαρξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Η εκπαιδευτική πολιτική που χρησιμοποιήθηκε στο πολυπολιτισμικό μοντέλο αποσκοπούσε στην παροχή ίσως ευκαιριών σε όλους τους μαθητές, καθώς και στην γνωριμία των μαθητών με άλλους

πολιτισμούς θέτοντας ως στόχο την εξάλειψη των προκαταλήψεων (Δαμανάκης, 1997).

4. Στην δεκαετία του 1980 δημιουργήθηκε το **αντιρατσιστικό πρότυπο** διαχείρισης της ετερότητας το οποίο – όπως και ορίζεται- στόχευε στην εξάλειψη του ρατσισμού. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο το κράτος ήταν υπεύθυνο για τυχόν ρατσιστικές συμπεριφορές και αντιλήψεις καθώς αυτό είναι ο βασικός φορέας προκαταλήψεων. Όσον αφορά την διαχείριση του προτύπου αυτού από την εκπαιδευτική πολιτική, στόχευε στην ισότητα για όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως εθνικότητας. Το κράτος ήταν υπεύθυνο για την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους ώστε να υπάρξει απελευθέρωση από ρατσιστικά πρότυπα (Ζωγράφου, 2003).
5. Το 1980 εμφανίστηκε στην Ευρώπη το **διαπολιτισμικό μοντέλο**. Σύμφωνα με αυτό, στόχος είναι η ένταξη και η παροχή ίσων ευκαιριών των διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στο κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον. Για την επίτευξη του διαπολιτισμικού μοντέλου μέσω της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι απαραίτητη η διδασκαλία μαθημάτων τόσο σε ντόπιους όσο και σε πρόσφυγες με τον ίδιο τρόπο. Δεν πρέπει να υπάρχει η αντίληψη ότι οι πρόσφυγες αποτελούν πρόβλημα στην σχολική τάξη και η διδασκαλία πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις ανάγκες όλων των μαθητών (Μάρκου, 2001).

3.4 Τα πλεονεκτήματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Είναι σαφές πως με την ορθή εφαρμογή των διαπολιτισμικών αρχών οι μαθητές βρίσκονται σε θέση να εξελιχθούν γλωσσικά και κοινωνικά. Τα προγράμματα διαπολιτισμικής μάθησης στην τάξη επιτρέπουν στους μαθητές να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που προσφέρει η διαφορετικότητα και να μάθουν πώς να αλληλεπιδρούν σε έναν παγκόσμιο, ποικιλόμορφο και προκλητικό κόσμο. Τα περισσότερα προγράμματα επικεντρώνονται σε δεξιότητες όπως η ενσυναίσθηση και η ευελιξία. Η ενσυναίσθηση βοηθά τους ανθρώπους να κατανοήσουν τους άλλους και να δουν τον κόσμο από τη δική τους οπτική γωνία, καθώς και να είναι ευαίσθητοι στις ανάγκες τους. Η ευελιξία εστιάζει στο να γνωρίζει το παιδί πώς να συμπεριφέρεται σε μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα, να αντιμετωπίζει ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών καταστάσεων και να μπορεί να προσαρμοστεί χρησιμοποιώντας κατάλληλες συμπεριφορές (Beaven & Borghetti, 2015).

Η διαπολιτισμική μάθηση δημιουργεί επίσης ένα πιο δημιουργικό και υγιές περιβάλλον μάθησης όπου οι μαθητές μαθαίνουν να αποδέχονται και να σέβονται τις διαφορές, να συνεργάζονται και να υποστηρίζουν τους συμμαθητές που είναι διαφορετικοί. Σε αυτά

τα μαθήματα οι μαθητές μαθαίνουν επίσης για τον εαυτό τους και τον πολιτισμό τους ως ένα πρώτο βήμα για την κατανόηση της πολιτισμικής πολυπλοκότητας. Αυτό σημαίνει να αναπτύξουν τις δικές τους παγκόσμιες ικανότητες κατανοώντας πρώτα τον πολιτισμό τους και τον εαυτό τους ως προϊόν αυτής της κουλτούρας. Οι καθολικά ικανοί δάσκαλοι είναι πιο αποτελεσματικοί στη δημιουργία μαθημάτων χωρίς αποκλεισμούς και στην συνεργασία με μαθητές και με άλλους δασκάλους από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα, χώρες, ηλικιακές ομάδες κ.λπ (Holliday, 2018).

3.5 Θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Τα ελληνικά σχολεία έχουν εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. Ο αυξανόμενος αριθμός αλλοδαπών μαθητών έθεσε ως επιτακτική ανάγκη της δημιουργία ενός νομοθετικού πλαισίου το οποίο θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους. Οι τροποποιήσεις των ελληνικών σχολείων προχώρησαν με τη θέσπιση του Νόμου 2413/1996 ο οποίος και όρισε το ελληνικό σχολείο ως «διαπολιτισμικό». Σύμφωνα με το άρθρο 34 Ν.2413/1996, τα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ακολουθούν το ίδιο αναλυτικό πρόγραμμα με αυτό των δημοσίων σχολείων. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως το πρόγραμμα των διαπολιτισμικών και πλέον πολυπολιτισμικών σχολείων πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των αλλοδαπών μαθητών. Με γνώμονα την θέσπιση του νόμου για την δημιουργία «Διαπολιτισμικών Σχολείων» εγκαινιάστηκε μία νέα περίοδος στο εκπαιδευτικό σύστημα με σκοπό την εξάλειψη κάθε πιθανότητας περιθωριοποίησης των μαθητών (Trouki, 2012).

Στην Ελλάδα, ήδη από το 1997 αναπτύχθηκε το πρόγραμμα «Εκπαιδευτική ένταξη Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων μαθητών» (Γκότοβου, 2010). Σύμφωνα με αυτό το πρόγραμμα παρέχονται σε όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες, ενώ βασικός στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των γηγενών γονέων, των μαθητών και των εκπαιδευτικών σχετικά με την ομαλή και αρμονική συνύπαρξή τους σε πολυπολιτισμικά σχολεία.

Ο νόμος Ν.2413/1996 εξελίχθηκε με τις αλλαγές που έφερε ο νόμος Ν. 4415/16, ο οποίος εφαρμόζεται μέχρι και σήμερα. Το άρθρο 20 του Ν. 4415/16 αναφέρει τους στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και των σχολείων. Συγκεκριμένα, τα διαπολιτισμικά σχολεία στοχεύουν στην «δημιουργία σχέσεων ισότητας μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων» με στόχο την «άρση των ανισοτήτων». Οι στόχοι του άρθρου 20 διευκρινίζονται και μπορούν να επιτευχθούν μέσω του άρθρου 21 σύμφωνα με το οποίο οι αλλοδαποί μαθητές μπορούν να φοιτήσουν στα ίδια σχολεία με τους γηγενείς ώστε να

υπάρξει εκπαιδευτική και κοινωνική ισότητα στο υπάρχον πολυπολιτισμικό σχολικό περιβάλλον (Trouki, 2012).

Ο ρόλος των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση Προσφύγων

Η ίδρυση των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση Προσφύγων ορίστηκε από τα Φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως 2687/29.08.2016, 3049/23.09.2016 και 3502/31.10.2016. Οι δομές αυτές λειτούργησαν με βάση τον νόμο Ν.4415/16 (άρθρο 38) ο οποίος ενέταξε στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ενισχυτικής διδασκαλίας σε πρόσφυγες. Σκοπός της διδασκαλίας, είναι η άμεση εξοικείωση των μαθητών με την ελληνική γλώσσα ώστε να μπορούν να παρακολουθήσουν το σχολικό πρόγραμμα του δημόσιου σχολείου και να ενταχθούν ομαλά σε αυτό. Ωστόσο, από την λειτουργία των ΔΥΕΠ αποκλείστηκαν τα νησιά του Αιγαίου στα οποία θεωρήθηκε πως η διαμονή των προσφύγων θα ήταν προσωρινή.

Σύμφωνα με το διεθνές και εθνικό δίκαιο έχει αναπτυχθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την εισαγωγή των παιδιών των προσφύγων στα σχολεία. Το πρόγραμμα αυτό έχει επικυρωθεί και προσφέρεται με αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας από το 2016. Συγκεκριμένα, το εβδομαδιαίο πρόγραμμα διαρκεί 20 ώρες οι οποίες χωρίζονται σε 4 ώρες την ημέρα. Η διεξαγωγή των μαθημάτων γίνεται είτε σε πρωινό είτε σε απογευματινό τμήμα, ενώ υπάρχει δυνατότητα αναπροσαρμογής. Σχετικά με τα μαθήματα διδασκαλίας, αυτά αφορούν στην εκμάθηση ελληνικών, μαθητικά, φυσική αγωγή, εικαστικά και αγγλικά (Στεργίου, Σιμόπουλος 2019). Η συνεχής έξοδος των προσφύγων μαθητών από τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Ευρώπης, χωρίς να αποκτούν κάποιον τίτλο σπουδών οδήγησε τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης –και της Ελλάδας– στην ανάπτυξη προγραμμάτων που να ενισχύουν τις γλωσσικές ικανότητες των προσφύγων.

Σκοπός της ίδρυσης των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση Προσφύγων είναι η βοήθεια των παιδιών των προσφύγων να μάθουν την ελληνική γλώσσα ως δεύτερη ξένη γλώσσα. Οι εκπαιδευτικές παροχές που δίνονται στους μαθητές διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, 6-12 ετών για το Δημοτικό και 12-15 για το Γυμνάσιο. Για να γίνει εφικτή η δημιουργία ενός τμήματος Δ.Υ.Ε.Π είναι απαραίτητη η συμμετοχή τουλάχιστον 10 μαθητών, ενώ ο ανώτερος αριθμός μαθητών είναι 20. Η συμμετοχή των παιδιών στα τμήματα διαρκεί 1 χρόνο, ενώ η φοίτησή τους μπορεί να παραταθεί εφόσον χρειάζεται. Το εβδομαδιαίο πρόγραμμα των μαθητών διαρκεί συνολικά 20 ώρες, 4 ώρες

την ημέρα. Τα τμήματα χωρίζονται σε πρωινά και απογευματινά και τα μαθήματα που διδάσκονται είναι αυτά της Γλώσσας, των Μαθηματικών, των Αγγλικών και της Αισθητικής Αγωγής.

Στόχος του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων μέσω των Δ.Υ.Ε.Π είναι η ομαλή ένταξη των παιδιών των προσφύγων στο σχολείο αλλά και στην πρωινή ζώνη των μαθημάτων. Τέλος, το ΥΠΠΕΘ με την βοήθεια του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού, εξασφάλισε στα παιδιά μια σειρά αραβικών παιδικών βιβλίων και ελληνικών λογοτεχνικών βιβλίων μεταφρασμένων στα αραβικά ώστε οι μαθητές να βρίσκονται σε θέση να ενισχύσουν και την μητρική τους γλώσσα.

Ο ρόλος των Τάξεων Υποδοχής

Η αύξηση των προσφύγων στη Ελλάδα κατέστησε απαραίτητη την δημιουργία των Τάξεων Υποδοχής ΖΕΠ (Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας). Με βάση την εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας Φ1/79524/Δ1/15.5.2017, η εκπαίδευση των προσφύγων μαθητών πραγματοποιείται στις Τάξεις Υποδοχής με σκοπό την ομαλή ένταξη των μαθητών στα πλαίσια διδασκαλίας μιας «κανονικής» τάξης. Η διάρκεια φοίτησης στις ΤΥ είναι 2 χρόνια, με την πάροδο των οποίων οι εκπαιδευόμενοι θα είναι σε θέση να παρακολουθήσουν μαθήματα σε δημόσια σχολεία. Όταν ο αριθμός των μαθητών ξεπερνά τους 10 είναι υποχρεωτική η ένταξη τους στα τμήματα υποδοχής. Οι μαθητές από τον Ιούνιο περνούν διαγνωστικά τεστ με την λήξη των οποίων ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός τους εντάσσει σε Τάξη Υποδοχής ΖΕΠ 1 ή ΖΕΠ 2. Συγκεκριμένα, στις Τάξεις Υποδοχής ΖΕΠ 1 εντάσσονται οι μαθητές οι οποίοι δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά, ενώ στις ΖΕΠ 2 λαμβάνουν μέρος οι μαθητές που γνωρίζουν σε έναν βαθμό ελληνικά και επιθυμούν να βελτιωθούν. Οι εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τον Διευθυντή της σχολικής μονάδας οφείλουν να καλλιεργήσουν διαπολιτισμικό πνεύμα ώστε η μετάβαση των προσφύγων μαθητών στο σχολικό περιβάλλον να είναι ομαλή.

Κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2016-2017 όλα τα δημοτικά σχολεία τα οποία έχουν επαρκή αριθμό μαθητών από κοινωνικά ευάλωτες ομάδες έχουν την δυνατότητα να δημιουργήσουν Τμήματα Υποδοχής. Επίσης, κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2018-19, η εγκύκλιος Φ1/79524/Δ1/15.5.2017 αναφέρει πως σκοπός της δημιουργίας των Τάξεων Υποδοχής είναι η ελαχιστοποίηση των μαθητών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που εγκαταλείπουν το σχολείο.

Σχετικά με το πρόγραμμα διδασκαλίας των Τάξεων Υποδοχής και τον νόμο 3879/2010 (163Α/ 21.09.2010 οι ίδιες χωρίζονται σε δύο κύκλους. Ο πρώτος κύκλος Ζώνης Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας 1 αφορά στους μαθητές με μεγάλες δυσκολίες στην εκμάθηση ελληνικών, ενώ η φοίτηση τους είναι για έναν χρόνο με δυνατότητα επανάληψης. Στον κύκλο αυτό, τα μαθήματα ελληνικών είναι εντατικά, ενώ είναι εφικτή και η διδασκαλία μαθημάτων μουσικής, εικαστικών ή ξένων γλωσσών. Από την άλλη πλευρά, ο κύκλος Ζώνης Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας αφορά στους μαθητές που έχουν βελτιωμένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, κι έτσι μπορούν να διδάσκονται περισσότερα μαθήματα στο ωρολόγιο πρόγραμμά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Συναφείς έρευνες

Οι ανησυχίες και τα προβλήματα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι πρόσφυγες μαθητές με την έλευση τους σε σχολεία έχουν ερευνηθεί και μελετηθεί. Οι παρακάτω έρευνες περιγράφουν ενδεικτικά αυτές τις δυσκολίες καθώς διαπιστώνεται πως οι μαθητές αντιμετώπισαν ζητήματα που αφορούσαν την ψυχική, κοινωνική και μαθησιακή τους κατάσταση. Οι έρευνες που παρουσιάζονται εμφανίζουν σχετική συνάφεια με την παρούσα καθώς αποτυπώνονται και διαπιστώνονται κοινές δυσκολίες.

Σε έρευνα που δημοσίευσε η Vergou το 2019, αναφέρεται στην κοινωνικό-χωρική διαμόρφωση της διαμονής των προσφύγων σε τοπικές κοινωνίες και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί οι σχηματισμοί δημιουργούν αστικό και σχολικό διαχωρισμό. Υποστηρίζει ότι η τοποθέτηση των προσφύγων σε μεγάλες δομές που μοιάζουν με στρατόπεδα, με χαμηλά στεγαστικά πρότυπα, κυρίως σε περιοχές εκτός πόλεων ή σε αγροτικές περιοχές, παρέχουν έδαφος όχι μόνο για κοινωνικό αποκλεισμό και «εδafικό στιγματισμό», αλλά και για βέβαιο σχολικό διαχωρισμό. Η συγγραφέας τονίζει μέσα από τη μελέτη της ότι διαφορετικοί παράγοντες και διεργασίες μπορεί να επηρεάσουν τον σχολικό διαχωρισμό των προσφύγων, όπως οι μεταναστευτικές πολιτικές διασποράς και η κατασκήνωση. Η στέγαση εμποδίζει την πλήρη ένταξη. Ο στιγματισμός και ο ηθικός πανικός προκαλούν ξενοφοβικές συμπεριφορές σε τοπικό επίπεδο, ενώ ο ρόλος των εκπαιδευτικών πολιτικών και του θεσμικού ρατσισμού στα σχολεία, μαζί με τον εξαρτώμενο από το πλαίσιο χαρακτήρα των διαφορετικών πόλεων, παίζει σημαντικό ρόλο στις κοινωνικοχωρικές ανισότητες και τη χωρική θέση των προσφύγων.

Η έρευνα των Koyama και Chang που δημοσιεύτηκε το 2018 αναφέρεται στην πολιτική της εκπαίδευσης των προσφύγων στην Αριζόνα της Αμερικής. Συνδυάζοντας την κριτική

ανάλυση λόγου (CDA) και τη Θεωρία Actor-Network (ANT), οι συγγραφείς καταγράφουν πώς συνεργάζονται οι ειδικοί και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν για τους νεοφερμένους μαθητές. Τα δεδομένα περιλαμβάνουν μια εθνογραφία 36 μηνών των δικτύων προσφύγων στην Αριζόνα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με την χρήση ερωτηματολογίου σε 525 μαθητές και εκπαιδευτικούς. Οι Koyama και Chang, (2018), υποστηρίζουν ότι δυστυχώς πολλά από αυτά που τεκμηριώνουν και αναλύουν, αφήνουν τους νέους πρόσφυγες αόρατους μέσα και στις άκρες των σχολείων. Γενικότερα, όμως, η συγκεκριμένη ανάλυσή για τις πολιτικές που επηρεάζουν τη σχολική εκπαίδευση της νεολαίας προσφύγων, εντοπίζει νέα θεωρητικά εργαλεία για τους μελετητές που ενδιαφέρονται για έρευνα CPA. Τέλος, η κριτική τους μελέτη πολιτικής παρέχει πολλές συστάσεις για σχολικές περιφέρειες που επιθυμούν να κατανοήσουν και να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες των νέων προσφύγων.

Το 2021 στο περιοδικό Labour Economics δημοσιεύτηκε η έρευνα των Gambaro κ.α, η οποία αναφέρεται στην επίδραση των υπηρεσιών προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας στην ένταξη των προσφυγικών οικογενειών. Χρησιμοποιώντας δεδομένα από τη Γερμανία, αυτή η μελέτη εστιάζει στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ECEC) ως δυνητικό παράγοντα που συμβάλλει στην ένταξη των προσφυγικών οικογενειών.

Η έρευνα των Visconti και Gal που δημοσιεύτηκε το 2018 στο International Journal of Educational Development αναλύει πρωτοβουλίες No Lost Generation (NLG) για τους πρόσφυγες στο πλαίσιο της πρόσφατης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που αναλήφθηκε από την Ιορδανία και τον Λίβανο, καθώς αυτές οι χώρες έχουν επικεντρωθεί στη βελτίωση των εθνικών τους συστημάτων. Η μελέτη των Visconti & Gal, (2018), ξεκινάει με μια ανασκόπηση της απάντησης της NLG στη προσφυγική κρίση στις χώρες υποδοχής. Στη συνέχεια αναλύεται το μορφωτικό επίπεδο και η πρόσφατη μεταρρύθμιση στην Ιορδανία και τον Λίβανο, ιδιαίτερα δεδομένων των ευρύτερων κοινωνικοοικονομικών ανησυχιών στην περιοχή. Η έρευνά βασίζεται σε πρωτογενείς πηγές που δημοσιεύθηκαν από το 2014 έως το 2017 από NLG και 3RP για την αξιολόγηση της αντίδρασης των προσφύγων στην Ιορδανία, τον Λίβανο, το Ιράκ και την Αίγυπτο. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι οι συστάσεις πολιτικής στο παρόν προϋποθέτουν μια συνεργασία μεταξύ εθνών που απλά δεν μπορεί να υπάρξει. Άλλοι μπορεί να ισχυριστούν ότι η πολυπλοκότητα και η ποικιλομορφία του τοπικού πλαισίου εμποδίζει τα τυποποιημένα προγράμματα σπουδών και τις διαπιστεύσεις μεταξύ των κρατών, ότι η τοπική εμπειρία διδασκαλίας είναι πιο πολύτιμη από τη χρήση μεθόδων

που έχουν αναπτυχθεί αλλού ή ότι προτεραιότητα έχουν τοπικά ζητήματα σχολικής εργασίας αντί για τη δημιουργία ισχυρότερων περιφερειακών και διεθνών δεσμών για την αντιμετώπιση προβλημάτων. Ωστόσο, όλοι οι μαθητές αναπτύσσουν πυρήνα και μαλακές δεξιότητες που απαιτούνται για την ετοιμότητα στο κολέγιο ή την τεχνική επαγγελματική κατάρτιση.

Το 2019 δημοσιεύτηκε στο *Sociology Education* η έρευνα των Dryden – Peterson κ.α η οποία και διερευνά τους σκοπούς της εκπαίδευσης των προσφύγων σε παγκόσμιο, εθνικό και σχολικό επίπεδο. Η μέθοδος η οποία χρησιμοποιεί η έρευνα είναι μια συγκριτική προσέγγιση μελέτης περίπτωσης. Το σύνολο δεδομένων περιλαμβάνει παγκόσμια έγγραφα πολιτικής και πρωτότυπες συνεντεύξεις και παρατηρήσεις σε 14 έθνη-κράτη που φιλοξενούν πρόσφυγες. Αναλύεται πώς οι σκοποί της εκπαίδευσης των προσφύγων γίνονται κατανοητοί και ενεργούνται από φορείς που κατέχουν διαφορετικές θέσεις σε αυτά τα έθνη-κράτη. Αποδεικνύεται μέσα από τη μελέτη ότι οι διατυπωμένοι σκοποί της εκπαίδευσης των προσφύγων προσανατολίζονται προς το εφικτό μέλλον για τους πρόσφυγες και προϋποθέτουν την πρόσβαση των προσφύγων σε ποιοτική εκπαίδευση, κοινωνική συμμετοχή και οικονομικές ευκαιρίες. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι σε όλα τα έθνη-κράτη εξορίας, η πρόσβαση των προσφύγων σε αυτούς τους πόρους είναι μικρή.

Η μελέτη των Chowdhury, Keary, Reupert & Saito που δημοσιεύτηκε το 2021 στο *International Sociology*, αναλύει τις σχέσεις με τις τοπικές κοινότητες όπως αυτές αντιπροσωπεύονται από τις φωνές των προσφύγων Ροχίνγκια. Χρησιμοποιήθηκε μια μέθοδος μελέτης περίπτωσης για την παροχή πληροφοριών σχετικά με τον κίνδυνο αυξανόμενης αγωνίας μεταξύ των προσφύγων Ροχίνγκια που ζουν στον καταυλισμό Kutupalong. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων, συζητήσεων σε ομάδες εστίασης και άμεσης παρατήρησης της τοποθεσίας. Για τη συλλογή δεδομένων, το στρατόπεδο της υπόθεσης επισκέφθηκε επτά φορές από τον Νοέμβριο του 2017 έως τον Μάρτιο 2019. Η μελέτη βασίζεται στην έννοια του Bakhtin για την ετερογλωσσία όπως τοποθετείται μέσω του κοινωνιολογικού λόγου, να αντικατοπτρίζει τις κοινωνικές εμπειρίες των νέων προσφύγων και των οικογενειών τους. Οι ερευνητές καταλήγουν ότι οι Ροχίνγκια είναι η πιο διωκόμενη ομάδα προσφύγων στον κόσμο. Ζουν ως ανιθαγενείς στο Μπαγκλαντές. Αυτή η μελέτη μοιράστηκε πολλές φωνητικές γνώσεις για τους πρόσφυγες Ροχίνγκια. Παράγοντες που συμβάλλουν στο αίσθημα της ανιθαγένειας περιελάμβαναν τις φτωχές συνθήκες διαβίωσης στο στρατόπεδο, η αντίληψη ότι η τοπική κοινωνία ήταν εχθρική απέναντί τους και η

συσσώρευση συλλογικής κοινής αγωνίας από οικογένειες και νέους. Ροχίνγκια. Οι πρόσφυγες έδειξαν πώς επαναπροσδιόρισαν τη σχέση τους με την τοπική κοινωνία ως εχθρική. Η έρευνα καταδεικνύει την αγωνία, το θυμό και τη θλίψη των νεαρών Ροχίνγκια όταν επιχειρούν να βρουν νόημα από την ατομική θυματοποίηση και τα βάσανα της κοινότητάς τους.

Η έρευνα των Buckner, Spencer και Cha δημοσιεύτηκε το 2017 στο Journal of Refugee Studies. Η έρευνα αυτή εξετάζει την εκπαιδευτική πολιτική για τους Σύριους πρόσφυγες στον Λίβανο, βασιζόμενη σε 44 συνεντεύξεις ενδιαφερομένων που πραγματοποιήθηκαν τον Μάρτιο του 2016. Τα δεδομένα για αυτή τη μελέτη προέρχονται από μια μεγαλύτερη μελέτη για την εκπαίδευση των προσφύγων στις πόλεις που διερεύνησαν εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές και τοπικές πρακτικές για τους αστικούς πρόσφυγες σε διαφορετικά πλαίσια. Η μελέτη αυτή αποτελούταν από ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο οργανισμών που δραστηριοποιούνται σε 16 χώρες υποδοχής προσφύγων. Αυτό το άρθρο βασίζεται στην επιτόπια εργασία ως μέρος αυτής της μελέτης στον Λίβανο τον Μάρτιο του 2016. Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι η ιδέα των δικαιωμάτων του παιδιού, που κατοχυρώνονται σε διεθνείς συμβάσεις, σε συνδυασμό με ξένη βοήθεια, ενθάρρυνε τη δημιουργία ενός εθνικού πλαισίου εκπαίδευσης για τους πρόσφυγες που επέκτεινε την πρόσβαση των προσφύγων στο σχολείο. Ωστόσο, στις τοπικές κοινωνίες και σε αίθουσες διδασκαλίας, όπου πρέπει να ισχύει η δεδηλωμένη δέσμευση της κυβέρνησης για την εκπαίδευση, διαπιστώνεται ότι οι πολιτικές δεν εφαρμόζονται πλήρως και ότι πολλά είναι ανεπίσημα εκπαιδευτικά προγράμματα που λειτουργούν σε αντίθεση με την κυβερνητική πολιτική. Οι ερευνητές προτείνουν ένα καλύτερο σημείο εκκίνησης για κατανόηση της εφαρμογής της εκπαιδευτικής πολιτικής. Ως λύση προτείνεται η κατανόηση των συχνά ανταγωνιστικών πηγών κρατικής και μη κρατικής αρχής που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο.

Στο άρθρο του Beech που δημοσιεύτηκε το 2021, αναλύεται η τρέχουσα κατάσταση της μετανάστευσης στην πόλη του Μπουένος Άιρες και οι πολιτικές και παιδαγωγικές εντάσεις που προκύπτουν από την παρουσία μεταναστών από γειτονικές χώρες και το Περού στα σχολεία. Η ανάλυση βασίζεται σε δημογραφικά στοιχεία και μια σειρά συνεντεύξεων με μετανάστες μαθητές, δασκάλους και διευθυντές σε τρία δημόσια σχολεία στην πόλη του Μπουένος Άιρες. Η έρευνα καταλήγει πώς τα σχολεία έχουν γίνει αμφισβητούμενοι χώροι, όπου ανταγωνίζονται πολύ διαφορετικοί λόγοι, με παραδείγματα προς τη διαφορετικότητα και τις πηγές ισχύος να συνυπάρχουν στον

καθορισμό των τρόπων με τους οποίους το εκπαιδευτικό σύστημα και ειδικότερα οι εκπαιδευτικοί, αντιμετωπίζουν την εκπαίδευση των μεταναστών μαθητών. Η πρώτη έννοια που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο τα σχολεία και οι δάσκαλοι αντιμετωπίζουν την εκπαίδευση των ομάδων μεταναστών συνδέεται με τη χωρική θέση και την εθνική συσχέτιση του σχολείου και της πόλης. Η δεύτερη σχετίζεται με πολιτικές απόψεις. Η τρίτη ορίζεται από παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Είναι απολύτως σαφές ότι όποια και αν είναι η πολιτική θέση απέναντι στους μετανάστες, τα σχολεία πρέπει να κάνουν σημαντική συνεισφορά για την αφομοίωσή τους ή να τους παραχωρηθεί η δυνατότητα πλήρους κοινωνικής συμμετοχής. Τέλος, η τέταρτη συνδέεται με το ζήτημα της εξουσίας και το ποιος αποφασίζει ποια προσέγγιση πρέπει να ακολουθηθεί.

Οι Miller κ.α στην μελέτη που δημοσίευσαν το 2005, αναφέρονται στα προβλήματα των Αφρικανών μεταναστών στην εκπαίδευση, ερχόμενοι στην Αυστραλία. Η συγκεκριμένη έρευνα είναι μέρος μιας μεγαλύτερης μελέτης. Στη μεγαλύτερη μελέτη, μέρος της οποίας αποτελεί αυτό το άρθρο, οι συμμετέχοντες προέρχονταν από δύο κυβερνητικά λύκεια σε μειονεκτική περιοχή στις μητροπολιτικές περιοχές της Μελβούρνης και περιλάμβανε εννέα Αφρικανούς πρόσφυγες μαθητές και οκτώ από τους καθηγητές τους. Και τα δύο σχολεία επιλέχθηκαν γιατί είχαν μεγάλο αριθμό προσφύγων φοιτητών από την Αφρική, και ιδιαίτερα το Σουδάν, και μέσω άτυπων επαφών είχαν υποδείξει οι διαχειριστές στα σχολεία ενδιαφέρον για συμμετοχή στο έργο. Οι δάσκαλοι προσφέρθηκαν εθελοντικά να συμμετάσχουν στην έρευνα επειδή ήθελαν να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι προοπτικές των δασκάλων παρέχουν ένα σημαντικό σύνολο πληροφοριών σχετικά με τις τρέχουσες εκπαιδευτικές διατάξεις και πρακτικές που σχετίζονται με αυτούς τους μαθητές, καθώς και γνώσεις για τις συγκεκριμένες απαντήσεις και ανάγκες αυτών των δασκάλων. Κατά τις απόψεις τους, τα διάφορα θέματα διδασκαλίας αυτών των μαθητών στο γενικό γυμνάσιο περιλαμβάνουν την αντιμετώπιση τραύματος και σύνθετες κοινωνικές, πολιτιστικές και σχεσιακές αλλαγές που αντιμετωπίζουν οι μαθητές.

Η μελέτη των Trentacosta κ.α, δημοσιευμένη το 2016, εξέτασε προβλήματα ψυχικής υγείας σε παιδιά Ιρακινών προσφύγων. Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώθηκε στους 211 νέους (103 άντρες και 108 γυναίκες) από μεγαλύτερη μελέτη που σχεδιάστηκε αρχικά για να ταυτίζει τη νεολαία με υψηλά επίπεδα τραυματικού στρες για επακόλουθη παρέμβαση. Στην τρέχουσα μελέτη, ως «νέοι» ορίστηκαν τα άγαμα παιδιά που ζούσαν μαζί με τους γονείς, ήταν μεταξύ 8 και 22 ετών, πήγαιναν στο σχολείο ή κολέγιο και

παρείχαν ένα πλήρες σύνολο μέτρων για τις αναλύσεις. Οι υποθέσεις υποστηρίχθηκαν εν μέρει. Νέοι που ανέφεραν ότι βίωσαν περισσότερα δυνητικά τραυματικά συμβάντα επιβεβαίωσαν περισσότερα τραυματικά συμπτώματα στρες και κατάθλιψης. Τα πιο θετικά συναισθήματα για το σχολείο επιβεβαίωσαν λιγότερα συμπτώματα τραυματικού στρες και η νεολαία που ανέφερε ότι οι περισσότερες σχέσεις με τους γονείς ήταν υποστηρικτικές, έδειξε λιγότερα συμπτώματα κατάθλιψης. Επιπλέον, υπήρξε μια αλληλεπίδραση μεταξύ δυνητικά τραυματικών γεγονότων και σχέσεων με γονείς όταν προβλέπουν συμπτώματα κατάθλιψης. Οι νέοι είχαν υψηλότερα επίπεδα κατάθλιψης όταν ανέφεραν λιγότερο υποστηρικτικές σχέσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθος της έκθεσης σε τραυματικό γεγονός, ενώ οι νέοι αντιμετώπιζαν χαμηλότερα επίπεδα συμπτωμάτων κατάθλιψης όταν ανέφεραν περισσότερες υποστηρικτικές σχέσεις με τους γονείς, αλλά μόνο σε χαμηλά επίπεδα έκθεσης σε τραυματικό γεγονός. Οι ερευνητές προτείνουν περισσότερη μελλοντική έρευνα, πολιτική και πρακτική με παιδιά προσφύγων.

Το 2019 πραγματοποιήθηκαν οι έρευνες των Στεργίου και Σιμόπουλου σε εκπαιδευτικούς με εμπειρία σε διαπολιτισμική τάξη ΕΠΟΕ (Εκπαίδευση Προσφύγων – η Οπτική των Εκπαιδευτικών), ενώ από το 2016 έως το 2018 έλαβε χώρα η έρευνα ΜΠΕΣ του Σιμόπουλου (Μαθητές Πρόσφυγες στο Ελληνικό Σχολείο: Διερεύνηση Αντιλήψεων, Στάσεων και Πρακτικών των Εκπαιδευτικών). Η έρευνα ΕΠΟΕ έγινε ανάμεσα σε 208 εκπαιδευτικούς από όλη την ελληνική επικράτεια και η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή της ποσοτικής έρευνας με χρήση ερωτηματολογίου. Από την άλλη, η έρευνα ΜΠΕΣ πραγματοποιήθηκε σε 60 εκπαιδευτικούς με γνώσεις στην εκπαίδευση προσφύγων και τα αποτελέσματα της έρευνας συλλέχθηκαν μέσω συνεντεύξεων. Ακόμη, άλλο ένα μέρος της έρευνας έγινε με συνεντεύξεις σε 88 πρόσφυγες μαθητές ηλικίας 10 έως 17 ετών που έχουν φοιτήσει σε Τάξεις Υποδοχής τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Στεργίου, Σιμόπουλος 2019).

Στην έρευνα ΕΠΟΕ σημαντική ήταν η συμβολή των εκπαιδευτικών εκφράζοντας τις απόψεις τους σχετικά με τα εμπόδια που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν κατά την διάρκεια των μαθημάτων. Πιο συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη δυσκολία ήταν η αδυναμία κατανόησης της ελληνικής γλώσσας με εξίσου σημαντικά προβλήματα να είναι η αποχή των παιδιών από το σχολικό περιβάλλον και το ελλιπές εκπαιδευτικό υλικό. Επίσης, ένα μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών εξέφρασε την άποψη ότι η ποιότητα της εκπαίδευσης που λαμβάνουν τα παιδιά πρόσφυγες δεν είναι αντίστοιχη με αυτήν της

εκπαίδευσης των υπόλοιπων μαθητών (Στεργίου, Σιμόπουλος 2019).

Στην συνέχεια, τα αποτελέσματα της έρευνας ΜΠΕΣ που έγιναν με συνεντεύξεις σε 88 μαθητές ανέδειξαν ότι η ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον αποτελεί στιγμή μείζονος σημασίας καθώς έχουν κάνει μεγάλη υπομονή για αυτή. Από την άλλη πλευρά, οι μαθητές μετά την ένταξη έρχονται αντιμέτωποι με ποικίλα προβλήματα όπως η έλλειψη αλληλεπίδρασης με Έλληνες μαθητές η οποία και τους δημιουργεί συναισθήματα απογοήτευσης. Επίσης, σημαντικό εμπόδιο αποτελεί και το ωρολόγιο πρόγραμμα των τμημάτων ΔΥΕΠ, αφού οι μαθητές επιθυμούν να πηγαίνουν στο σχολείο πρωινές ώρες, αλλά αυτή η επιλογή δεν τους παρέχεται με αποτέλεσμα τα παιδιά να νιώθουν περιθωριοποιημένα. Τέλος, σημαντική είναι και η αναφορά των μαθητών σχετικά με την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών οι οποίοι πολλές φορές παρουσιάζονται αδιάφοροι και ανεπαρκείς στον τρόπο με τον οποίο θα τους εντάξουν ομαλά στο εκπαιδευτικό περιβάλλον (Στεργίου, Σιμόπουλος 2019).

Β' ΜΕΡΟΣ : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Μεθοδολογία της έρευνας

5.1 Σημασία της έρευνας- Σκεπτικό

Η σημασία της παρούσας έρευνας έγκειται στο γεγονός πως αναλύει τον τρόπο με τον οποίο οι εμπειρίες των προσφύγων μαθητών επηρέασαν και τις εκπαιδευτικές τους εμπειρίες. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε το υπόβαθρο των μαθητών και τις δυσκολίες που έχουν αντιμετωπίσει, με σκοπό να μπορούμε ως εκπαιδευτικοί να τους ενθαρρύνουμε και να τους βοηθήσουμε. Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι απαραίτητη για την συνύπαρξη των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον. Ωστόσο η αξιολόγηση για την ύπαρξη ή μη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι πιο αποτελεσματική μέσω της ποιοτικής έρευνας (Deardoff, 2006: 257). Επίσης, είναι ωφέλιμο να γνωρίζουμε τις προηγούμενες εκπαιδευτικές τους εμπειρίες ώστε να κατανοήσουμε τις διαφορές που υπάρχουν με την εκπαίδευση στο ελληνικό σχολείο και αυτό της πατρίδας τους. Μέσω της ανάλυσης της έρευνας κατανοήθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν πρόσφυγες μαθητές σε κοινωνικό, ψυχολογικό και μαθησιακό επίπεδο εξαιτίας της προσφυγικής τους εμπειρίας. Τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τον τρόπο που έχουν επηρεαστεί οι μαθητές από την προσφυγική τους εμπειρία, είναι σημαντικά μιας και μέσω αυτών παρέχονται χρήσιμες πληροφορίες για την αντιμετώπισή τους και την ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον. Τέλος είναι σημαντικό να εστιάσουμε στην «φωνή» των προσφύγων, καθώς μόνο μέσα από τις μαρτυρίες τους θα μπορούσαμε να αναλύσουμε τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές τους εμπειρίες.

5.2 Σκοπός έρευνας – Ερευνητικά ερωτήματα Ερευνητικοί στόχοι

Η κοινωνία στην οποία ζούμε μεταβάλλεται συνεχώς όπως και το ίδιο το σχολείο. Οι πρόσφυγες μαθητές αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι τόσο της κοινωνίας όσο και του εκπαιδευτικού μηχανισμού. Τα σημερινά σχολεία είναι πολυπολιτισμικά και καθημερινά ολοένα και περισσότεροι πρόσφυγες γίνονται μέλη αυτών. Επομένως, σκοπός της έρευνας είναι, μέσω προσωπικών συνεντεύξεων με πρόσφυγες μαθητές οι οποίοι έχουν φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο και έχουν επαφή με την ελληνική γλώσσα, να μελετηθεί πώς βίωσαν την εμπειρία τους στην ελληνική εκπαίδευση και ποια είναι τα βιώματά τους πριν και κατά την φοίτησή τους στο ελληνικό σχολείο. Σημαντικός παράγοντας για την ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων στην έρευνα είναι η κατανόηση του επιπολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα, μέσω του επιπολιτισμού γίνεται σαφές ότι η ανάμειξη και επαφή ετερογενών πολιτισμικών ομάδων οδηγεί σε ψυχολογικές και κοινωνικές μεταβολές τόσο των ομάδων αυτών όσο και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Επομένως, μέσα από την αφήγηση των εμπειριών των προσφύγων μπορούμε να κατανοήσουμε τις δυσκολίες τους (Berry, 2004).

5.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Για να επιτευχθούν οι στόχοι της έρευνας τέθηκαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα στα οποία στηρίχτηκαν οι ερωτήσεις της συνέντευξης:

1. Ποιες ήταν οι εκπαιδευτικές εμπειρίες τους από την χώρα προέλευσης;
2. Ποια ήταν η προσφυγική τους εμπειρία;
3. Ποια ήταν η εμπειρία φοίτησής τους στο ελληνικό σχολείο; (προσδοκίες, πρώτες εντυπώσεις, σημαντικά βιώματα)

Τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα προέκυψαν μέσω επαγωγικής μελέτης και συμβάλλουν στην πληροφόρησή μας σχετικά με το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας προέλευσης των μαθητών με σκοπό την ανάλυση και την σύγκριση αυτού της Ελλάδας. Μέσα από την σύγκριση των εκπαιδευτικών εμπειριών μπορούν να αναδειχθούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες μαθητές στο ελληνικό σχολείο μιας και τίθεται σύγκριση με αυτό της πατρίδας τους. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η αφήγηση της προσφυγικής τους εμπειρίας μιας και μέσω των δυσκολιών που έχουν αντιμετωπίσει εξαιτίας των μετακινήσεών τους έχουν επηρεαστεί και σε μαθησιακό επίπεδο (Πανταζής, 2015).

5.4 Μεθοδολογία

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την παρούσα έρευνα είναι αυτή της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης. Συγκεκριμένα, πρόκειται για την εκτεταμένη περιγραφή και καταγραφή της ζωής ενός ατόμου τεκμηριωμένη γραπτά. Κατά την βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη, ο συνεντευξιαζόμενος καλείται να χρησιμοποιήσει ως μέσο παρουσίασης των γεγονότων της ζωής του την αφήγηση. Με βάση αυτή την μέθοδο, ο ερωτώμενος καλείται να ανακαλέσει στην μνήμη του τις εμπειρίες του, χωρίς να εκθέτει τις απόψεις του (Τσιώλης, 2006). Σημαντική είναι η εναρκτήρια ερώτηση του ερευνητή με σκοπό να ωθήσει τον συνεντευξιαζόμενο να αφηγηθεί. Η βιογραφική αφηγηματική μέθοδος έχει χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως στην κοινωνιολογία, την ψυχολογία, την ιστορία και την εκπαίδευση (Παζιώνη-Καλλή, 2009). Είναι απαραίτητο να επισημανθεί η διαφορά ανάμεσα στην βιογραφική αφηγηματική μέθοδο και αυτή της ημι δομημένης συνέντευξης. Η ημι δομημένη συνέντευξη πρόκειται για μια διαδικασία κατά την οποία συνίσταται ένας προσχεδιασμένος οδηγός ερωτήσεων τον οποίο ο ερευνητής ακολουθεί προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά του ερωτήματα. Αντιθέτως, η βιογραφική – αφηγηματική μέθοδος είναι ένα είδος ανοιχτής συνέντευξης κατά την οποία ο συνεντευξιαζόμενος καλείται να αφηγηθεί και να ανακαλέσει στην μνήμη του συγκεκριμένα γεγονότα και εμπειρίες που ήταν σημαντικά για την ζωή του. Η βιογραφική αφηγηματική έρευνα ταξινομείται σε 3 φάσεις:

- i. Κύρια αφήγηση, η οποία περιλαμβάνει την ελεύθερη διήγηση των εμπειριών του ατόμου καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του.
- ii. Παρεπόμενες ερωτήσεις, κατά τις οποίες ο ερευνητής εντοπίζει «κενά» στην αφήγηση του συνεντευξιαζόμενου και εστιάζει σε αυτά.
- iii. Ελεύθερες ερωτήσεις σε μορφή συνέντευξης.

Για την ανάλυση των συνεντεύξεων και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων αυτών ήταν απαραίτητη η θεματική κατηγοριοποίηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Μέσω επαγωγικής μελέτης προέκυψαν οι ακόλουθες κατηγορίες στις οποίες και στηρίχτηκαν τα αποτελέσματα της έρευνας.

1. Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης
  - Περιεχόμενο σπουδών
  - Δομή και διάρκεια σπουδών
  - Σχέση- επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς

- Παιδαγωγικές – εκπαιδευτικές δραστηριότητες

2. Προσφυγική εμπειρία

- Λόγοι εγκατάλειψης της πατρίδας τους
- Συναισθήματα κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα
- Αντιμετώπιση από τους Έλληνες
- Συνθήκες στην χώρα υποδοχής

3. Εμπειρία φοίτησης στην Ελλάδα

- Δυσκολίες στο ελληνικό σχολείο
- Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και συμμαθητές
- Διαφορές ελληνικού σχολείου με αυτό της χώρας προέλευσης

5.5 Συμμετέχοντες

Οι συμμετέχοντες που επιλέχθηκαν για την παρούσα έρευνα είναι 5 μαθητές ηλικίας 16 και 17 ετών. Οι μαθητές αυτοί έχουν φοιτήσει σε σχολεία στην πατρίδα τους ή σε σχολεία άλλων χωρών που έζησαν μέχρι να φτάσουν στην Ελλάδα. Η επιλογή των μαθητών έγινε με σκόπιμη δειγματοληψία αφού ήταν απαραίτητο οι συμμετέχοντες να έχουν φοιτήσει τόσο σε σχολεία στην χώρα προέλευσής τους όσο και σε σχολεία στην Ελλάδα. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν από τους αρμόδιους φορείς που τους φιλοξενούν για την διαδικασία και του περιεχόμενου της συνέντευξης και είχαν τον χρόνο να σκεφτούν για την συμμετοχή τους στην έρευνα. Ενημερώθηκαν για την ανωνυμία των απαντήσεών τους. Η συλλογή των ποιοτικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ημιδομημένες συνεντεύξεις σε προκαθορισμένο χώρο και χρόνο. Συγκεκριμένα οι συνεντεύξεις έγιναν στο διάστημα 19 – 22 Ιουλίου 2022 στα κεντρικά γραφεία της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης (Μ.Κ.Ο) «ΑΡΣΙΣ».

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν είχαν διάρκεια από 25 – 45 λεπτά. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω των συνεντεύξεων κρίθηκαν ικανοποιητικά οπότε και δεν κρίθηκε σκόπιμο να γίνουν επιπλέον συνεντεύξεις.

Στη συγκεκριμένη εργασία συμμετείχαν 5 προσφυγόπουλα τα οποία κλήθηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης στην αγγλική γλώσσα με βάση τέσσερις διαφορετικούς άξονες. Πριν από την ερμηνεία των απαντήσεων παρατίθεται

έναν πίνακα, που αφορά το όνομά τους, την ηλικία τους, την χώρα προέλευσης τους αλλά και τους λόγους εγκατάλειψης της πατρίδας τους.

Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων ήταν βοηθητική η παρουσία του φροντιστή των παιδιών με σκοπό οι συνεντευξιζόμενοι να νιώθουν πιο άνετα έχοντας στον ίδιο χώρο ένα οικείο τους πρόσωπο.

Για την διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων και την διασφάλιση των προσωπικών τους στοιχείων , δόθηκαν ψευδώνυμα: **Σ1, Σ2, Σ3, Σ4, Σ5**

Πίνακας 1 – Βιογραφικά Στοιχεία συμμετεχόντων

A/A	ΟΝΟΜΑ	ΗΛΙΚΙΑ	ΧΩΡΑ	ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥΣ
1	Σ1	16	Πακιστάν	Βεντέτα οικογενειών
2	Σ2	17	Γκάμπια	Αυστηρότητα μουσουλμανισμού και αναζήτηση ελευθερίας
3	Σ3	17	Μυανμάρ	Θρησκευτικοί λόγοι / αυστηρότητα Χριστιανών
4	Σ4	17	Γκάμπια	Οικογενειακοί λόγοι / βία πατριού
5	Σ5	17	Γκάμπια	Οικογενειακοί λόγοι / αυστηρότητα πατέρα

5.6 Εμπόδια έρευνας

Κατά την διάρκεια της έρευνας παρουσιάστηκαν εμπόδια τα οποία πρέπει να αναφερθούν. Συγκεκριμένα, οι συνεντευξιζόμενοι παρόλο που έχουν επαφή με την ελληνική γλώσσα και την κατανοούν αντιμετωπίζουν ακόμα δυσκολίες με την επικοινωνία. Επομένως, οι απαντήσεις τους κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων δόθηκαν στην αγγλική γλώσσα. Είναι σημαντικό να κατανοηθεί πως πρόκειται για μαθητές ηλικίας 16 και 17 ετών οι οποίοι μπορούν να αφηγηθούν μόνον για όσα έχουν ζήσει μέχρι τώρα και για όσα αισθάνονται οι ίδιοι άνετα να μιλήσουν μιας και είναι κατανοητές οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τόσο στην επικοινωνία όσο και στην παρουσίαση των βιωμάτων τους. Σημαντικό εμπόδιο της έρευνας υπήρξε και ο αριθμός των συμμετεχόντων (5) , ο οποίος είναι μικρός, αλλά ταυτόχρονα λήφθηκαν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την ζωή των μαθητών και την εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Επίσης, κατά την διάρκεια της συζήτησής μας, στον ίδιο χώρο βρισκόταν ο φροντιστής της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης «ΑΡΣΙΣ» με σκοπό οι

μαθητές να αισθάνονται οικεία.

Άλλο ένα εμπόδιο της έρευνας είναι το γεγονός πως οι συνεντεύξεις έγιναν μόνο με αγόρια. Αρχικά, είχε προγραμματιστεί επικοινωνία και συζήτηση με 3 κοπέλες οι οποίες

όταν ενημερώθηκαν πως θα πρέπει να μιλήσουν για την ζωή τους και τις δυσκολίες τους αρνήθηκαν, καθώς θεωρήθηκε ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα για αυτές. Επομένως, οι συνεντεύξεις και η έρευνα έγιναν μόνο με 5 αγόρια πρόσφυγες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Αποτελέσματα της έρευνας

6.1 Αποτελέσματα

Με βάση την αφήγησή τους πρόκειται για παιδιά ηλικίας 16 και 17 ετών, τα οποία κατάγονται από το Πακιστάν, την Γκάμπια, τη Μιανμάρ και αντιμετώπιζαν στην πατρίδα τους σοβαρά προβλήματα, είτε θρησκευτικά είτε οικογενειακά, που τα ανάγκασαν να μεταναστεύσουν. Τα παιδιά αυτά βρίσκονται στην Ελλάδα για περίπου 1 χρόνο, ενώ είχαν ζήσει παράλληλα και στην Τουρκία, όπου όμως οι συνθήκες δεν ήταν κατάλληλες και για τον λόγο αυτό επέλεξαν να έρθουν στη χώρα μας. Το ταξίδι τους είναι ταξίδι μεγάλης διάρκειας, καθώς απαραίτητη ήταν η μετάβαση από το Πακιστάν, την Γκάμπια και τη Μιανμάρ στην Ελλάδα μέσω άλλων χωρών και κυρίως μέσω της Τουρκίας. Για τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά οι συνθήκες διαβίωσης στην Τουρκία ήταν δυσάρεστες και για τον λόγο αυτό άλλωστε επέλεξαν να ζητήσουν καταφύγιο στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα όταν κατέφυγαν στη χώρα μας, αρχικά έφτασαν στη Σάμο και στη συνέχεια στα Ιωάννινα. Επίσης, τα παιδιά αυτά έχουν έρθει στη χώρα μας ασυνόδευτα και παράλληλα θεωρούν ότι με τον τρόπο αυτό μπορούν να αισθανθούν πιο ελεύθερα, αναδεικνύοντας την αυστηρότητα του μουσουλμανισμού. Ταυτόχρονα υπάρχουν παιδιά, τα οποία εξαιτίας των διαρκών μετακινήσεων δεν κατάφεραν να πάνε καθόλου σχολείο, πριν την άφιξή τους στη χώρα μας.

Σε γενικές γραμμές με βάση τις αφηγήσεις αυτών των παιδιών υπάρχουν συγκλίσεις ως προς την ηλικία, καθώς τα περισσότερα από αυτά είναι 17 ετών, ενώ μόνο ένα είναι 16 ετών. Παράλληλα, όλα τα παιδιά πριν την Ελλάδα είχαν καταφύγει στην Τουρκία, όπου όμως οι συνθήκες διαβίωσης ήταν αντίξοες, με αποτέλεσμα να αναζητήσουν καλύτερη τύχη στην Ελλάδα. Επιπλέον, πριν καταφύγουν στα Ιωάννινα είχαν καταφύγει στην Σάμο, περνώντας στη χώρα μας από την Τουρκία. Διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στην χώρα καταγωγής, στους λόγους για τους οποίους επέλεξαν να γίνουν πρόσφυγες αλλά και στα μέσα που χρησιμοποίησαν, για να φτάσουν στη χώρα μας. Τέλος, διαφορετικές είναι οι εκπαιδευτικές τους εμπειρίες αλλά και τα όνειρά τους, που θέλουν να υλοποιήσουν αμέσως μετά την ολοκλήρωση της φοίτησης τους στο σχολείο.

Σ1

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

Περιεχόμενο σπουδών

Ο Σ1 αναφέρει πως η εκπαιδευτική εμπειρία του στην χώρα προέλευσής του, το Πακιστάν, ήταν πολύ ωραία αφού ήταν μαζί με τους φίλους του. Τα μαθήματα που διδάσκονταν στο σχολείο ήταν αυτά της γλώσσας, της γραμματικής, των μαθηματικών, της γεωγραφίας, της τεχνολογίας και των αγγλικών. Τα μαθήματα που τον ενδιέφεραν περισσότερο ήταν αυτά των μαθηματικών και των αγγλικών.

«I really liked my school in Pakistan. All my friends were there, we were together since we were kids.»

«I don't remember all the lessons exactly. We had language, grammar, maths, geography, technology, English classes... My favorites were maths and English.»

Δομή και διάρκεια σπουδών

Ο Σ1 αναφέρει πως η διάρκεια σπουδών στο Πακιστάν είναι 10 χρόνια, χωρίς αυτά να περιλαμβάνουν και τις σπουδές σε πανεπιστήμιο. Στο σχολείο οι μαθητές πηγαίνουν καθημερινά για 9 ώρες ξεκινώντας το πρωί και φεύγοντας το απόγευμα. Κάθε μέρα οι μαθητές διδάσκονταν και ένα διαφορετικό μάθημα. Κάθε τμήμα αποτελούνταν από 25 έως και 45 μαθητές.

«In total, school lasted 10 years, but without going to university.»

«Every day we went for 9 hours, starting in the morning and leaving late in the afternoon. Every day we also did a different lesson.»

«Each class was different. Some classes had 25 children and some had 45»

Σχέση – επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς

Ο Σ1 αναφέρει πως οι δάσκαλοι που είχε στο σχολείο ήταν καλοί και υποστηρικτικοί μαζί του μιας και τον βοηθούσαν όποτε ήταν απαραίτητο.

«My teachers there were very good. They helped me whenever I needed them»

Παιδαγωγικές- εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Ο Σ1 αναφέρει πως κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων όλα τα αγόρια έπαιζαν ποδόσφαιρο ή μπάσκετ. Η διάρκεια των διαλειμμάτων ήταν περίπου για 15 λεπτά ανά 3 ή 4 ώρες.

«During breaks all the boys played football and basketball, but not for long, only about 15 minutes every 3-4 hours. I love basketball!»

Προσφυγική εμπειρία

Λόγοι εγκατάλειψης πατρίδας

Ο Σ1 ήταν αρκετά διστακτικός για την απάντηση της ερώτησης σχετικά με τους λόγους εγκατάλειψης της χώρας του. Δεν επιθυμούσε να αναφέρει λεπτομέρειες. Ωστόσο, ανέφερε πως έφυγε από την χώρα του, το Πακιστάν, εξαιτίας μιας «βεντέτας» που είχε ξεσπάσει με μία άλλη οικογένεια στο χωριό του. Η οικογένεια αυτή ήθελε να του κάνει κακό και να τον σκοτώσει κι έτσι αποφάσισε να φύγει για να σωθεί.

«This is a long story... In my village in Pakistan there was a feud with another family. This family wanted to harm me, to kill me... So I left from there to save myself.»

Συναισθήματα κατά την άφιξη στην Ελλάδα

Ο Σ1 έφυγε από το Πακιστάν με την μητέρα του και την αδερφή του και πήγαν στο Ιράν. Η μητέρα και η αδερφή του παρέμειναν εκεί ενώ ο Σ1 ταξίδεψε μέχρι την Τουρκία όπου και έμεινε για λίγο καιρό. Ύστερα, έφτασε στην Ελλάδα όπου αρχικά έμεινε στην Σάμο. Ερχόμενος στην Ελλάδα, ο Σ1 ένιωσε ανακούφιση καθώς πιστεύει πως στην Ελλάδα οι συνθήκες είναι πολύ καλύτερες από αυτές στην Τουρκία.

«I left Pakistan with my mom and sister. We traveled all the way to Iran together. They stayed in Iran, I continued and went to Turkey and then I came to Greece.»

«From Pakistan I went to Iran, then to Turkey where I stayed for a while and then to Greece. I mostly walked but I also had to take a boat which left me in Samos from Turkey.»

«When I got here it was better, I felt relief. Especially from Turkey much better...»

Αντιμετώπιση από τους Έλληνες

Ο Σ1 αναφέρει πως οι άνθρωποι στην Ελλάδα είναι καλοί και φιλικοί μαζί του. Ωστόσο, οι φίλοι του είναι από το Πακιστάν.

«People in Greece are nice. But my friends are Pakistani. The Greeks are quite friendly and help me as much as they can.»

Συνθήκες στην χώρα υποδοχής

Ο Σ1 αναφέρει πως οι συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα είναι καλές. Αισθάνεται ασφαλής εδώ και φαντάζεται τον εαυτό του εδώ για πάντα. Ωστόσο, ο Σ1 αναφέρει πως είναι δύσκολο να κάνει νέους φίλους στην Ελλάδα διότι δεν μπορεί να μιλήσει καλά την ελληνική γλώσσα. Για τον λόγο αυτό οι φίλοι του είναι από το Πακιστάν.

«I can imagine myself in Greece forever. I don't want to leave, I like it here and I'm safe.»

«It's hard to make new friends here because I don't know Greek well. This is difficult for me many times and that is why most of my friends are from Pakistan.»

Εμπειρία φοίτησης στην Ελλάδα

Δυσκολίες στο ελληνικό σχολείο

Ο Σ1 αναφέρει πως η ελληνική γλώσσα τον δυσκολεύει αρκετά. Ωστόσο, οι δάσκαλοι στο σχολείο, οι συμμαθητές του και οι εκπαιδευτικοί των δομών στις οποίες φιλοξενείται τον βοηθάνε πολύ. Παρόλο που η ελληνική γλώσσα τον δυσκολεύει είναι από τα αγαπημένα του μαθήματα, όπως αυτά των μαθηματικών και των αγγλικών. Σχετικά με την συνολική εκπαιδευτική του εμπειρία στην Ελλάδα, ο Σ1 την χαρακτηρίζει ως «φυσιολογική» και εύχεται να μπορούσε να μάθει πιο γρήγορα την ελληνική γλώσσα.

«My teachers and classmates now help me a lot. They are good to me and whenever I have a question and I don't understand either the teachers at school or my classmates or Arsis's teacher help me. The language made it very difficult for me, I didn't know anything...»

«I like math and English. I also like Greek but it's a bit difficult for me.»

It was neither better nor worse, it was "normal", I expected it. I only wish I could learn Greek faster, but I really try hard with the lessons.

Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και συμμαθητές

Ο Σ1 αναφέρει πως την πρώτη μέρα που πήγε σε ελληνικό σχολείο, σε αυτό του τμήματος υποδοχής προσφύγων ήταν ευχαριστημένος καθώς και οι 7 συμμαθητές του είχαν καταγωγή από το Πακιστάν. Όταν πήγε σε ελληνικό δημόσιο σχολείο οι συμμαθητές του γνώριζαν ήδη για την άφιξή του στο σχολείο και στην αρχή δεν ήταν φιλικοί μαζί του. Στην συνέχεια, η σχέση αυτή άλλαξε και ήταν καλοί μαζί του. Σχετικά με τις φιλικές του σχέσεις στο σχολείο αναφέρει πως στο Πακιστάν είχε περισσότερους φίλους. Σε αυτό το σημείο ο Σ1 ήταν συναισθηματικά φορτισμένος μιας και αναφέρει πως στο Πακιστάν οι συμμαθητές και οι εκπαιδευτικοί τον καταλάβαιναν περισσότερο αφού «*όλα ήταν πιο εύκολα εκεί.*»

«Reception in the first class (integration section) was not terrible, we were 7 children all from Pakistan. In the Greek class, everyone knew we were going and were very friendly, but not from the beginning. At first they didn't help me that much, then that changed.»

«In Pakistan I had more friends than here. They understood me more and everything was easier...»

Διαφορές ελληνικού σχολείου με αυτό της χώρας προέλευσης

Ο Σ1 αναφέρει πως οι σημαντικότερες διαφορές που βρίσκει ανάμεσα στο ελληνικό σχολείο και σε αυτό στο Πακιστάν είναι κυρίως στην γλώσσα, αλλά και στον αριθμό μαθητών ανά τμήμα. Στο Πακιστάν οι μαθητές ανά τμήμα είναι περισσότεροι. Τώρα, ο Σ1 πηγαίνει σε 2 σχολεία, στο πρώτο σχολείο με τους πρόσφυγες συμμαθητές είναι 10 παιδιά, ενώ στο δημόσιο σχολείο είναι 22 Έλληνες συμμαθητές.

«The biggest differences are obviously in the language and in the number of children per section. In Pakistan we were many children in the class. Now, I have 2 classes, in one we are 10 children, all refugees, and in the other 22 with Greek students.»

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης**Περιεχόμενο σπουδών**

Ο Σ2 αναφέρει πως το σχολείο του στην Γκάμπια ήταν καλό. Ωστόσο δεν ολοκλήρωσε την φοίτηση στο σχολείο καθώς έπρεπε να φοιτήσει για έναν χρόνο ακόμη. Σχετικά με το περιεχόμενο των σπουδών ο Σ2 αναφέρει πως διδάσκονταν πολλές ώρες γραμματική. Μερικά από τα μαθήματα του προγράμματος ήταν αυτά των αγγλικών, της γεωγραφίας και της γυμναστικής. Το αγαπημένο του μάθημα ήταν αυτό της τεχνολογίας και οτιδήποτε είχε να κάνει με την πληροφορική. Επίσης, κάνει αναφορά για το μάθημα των «νόμων» στο οποίο και μάθαιναν για τις πολιτικές και τους νόμους.

«My school was good. The total duration was 10 years, but I did not complete it, I still had one year left.»

«We did many hours of math and grammar. We were taught English of course, geography and we did sports... My favorite subject was technology, everything to do with computers and the future. Another lesson I liked was about the laws, we had a lesson where they taught us the laws and the law, like little lawyers!»

Δομή και διάρκεια σπουδών

Ο Σ2 αναφέρει πως συνολικά η εκπαίδευση στην Γκάμπια διαρκεί 10 χρόνια. Υπάρχουν 3 εκπαιδευτικά συστήματα, ενώ ο ίδιος είχε επιλέξει αυτό από το οποίο θα μπορούσε να γίνει ηλεκτρολόγος. Καθημερινά, το σχολείο ξεκινούσε στις 8 το πρωί και τελείωνε στις 2 το μεσημέρι. Συνολικά η απασχόλησή τους στο σχολείο διαρκούσε 6 ώρες και κατά την διάρκεια της ημέρας έκαναν 2 μεγάλα διαλείμματα. Σχετικά με τον αριθμό των μαθητών ο Σ2 αναφέρει πως ήταν όπως είναι και στα ελληνικά σχολεία, δηλαδή 20-30 παιδιά ανά τμήμα.

«There are 3 education systems, I chose the one that would make me an electrician.»

«School started at 8 in the morning, and we finished at 2 in the afternoon. Basically, we were going 6 hours and had 2 long breaks per class.»

«There were too many of us, just like in Greece, that is 20-30 people.»

Σχέση – επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς

Σχετικά με την σχέση του με τους εκπαιδευτικούς ο Σ2 αναφέρει πως η σχέση τους ήταν καλή γιατί γνωρίζονταν μεταξύ τους. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του για το σχολείο ως « μικρή κοινότητα» , μέσα στην οποία όταν οι άνθρωποι γνωρίζονται μεταξύ τους αποκτούν καλές σχέσεις. Ο Σ2 αναφέρει πως δεν ήταν ποτέ απών από το σχολικό περιβάλλον.

«It was very good! I had many different teachers for each subject. Our relationship was good because they knew me. It's like a small community, when they know you, you have a good relationship. I was never absent from school; I knew them, and they knew me.»

Παιδαγωγικές- εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες των μαθητών σύμφωνα με τον Σ2 αφορούσαν κατασκευές βασισμένες στο μάθημα της τεχνολογίας. Τις κατασκευές αυτές τις έκαναν στο σχολείο ,ενώ σε συνεννόηση με τον εκπαιδευτικό μπορούσαν να τις συνεχίσουν στο σπίτι. Κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων τα παιδιά έπαιζαν ποδόσφαιρο ή έκαναν διαγωνισμούς στο τρέξιμο.

«We made a lot of constructions in technology class and often continued them at home. I really liked it and made constructions myself, after first asking my teachers. During breaks we always played soccer or raced on the run.»

Προσφυγική εμπειρία

Λόγοι εγκατάλειψης της πατρίδας

Ο Σ2 αναφέρει πως ο λόγος για τον οποίο έφυγε από την πατρίδα του ήταν διότι ήθελε να νιώθει ελεύθερος. Ο πατέρας του είναι ιμάμης και ιδιαίτερα αυστηρός. Αναφέρει πως οι συνθήκες για τους μουσουλμάνους είναι σκληρές καθώς θα πρέπει να ακολουθούν κανόνες. Ο Σ2 δεν μπορούσε να αναπτύξει φιλίες με παιδιά διαφορετικής θρησκείας, δεν ήθελε να ζει με αυτές τις συνθήκες και δεν ήταν χαρούμενος σε αυτό το περιβάλλον.

«I left because I wanted to feel free. Muslims are strict, they want to control you. Especially when your father is an imam you have to be very careful in what you do and speak. They wouldn't even let me have friends of a different religion! I didn't want to live

like this, I wasn't happy!»

Συναισθήματα κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα

Ο Σ2 ταξίδεψε μόνος του. Από την Γκάμπια μετακινήθηκε στον Σέλεγκα και μετά πήγε στην Τουρκία με αεροπλάνο. Από την Τουρκία ο Σ2 μεταφέρθηκε με καράβι αρχικά σε ένα ελληνικό νησί και από εκεί έφτασε στην Σάμο. Τελικός του προορισμός ήταν τα Ιωάννινα.

«No, I was alone. My family is in Gambia. I was alone all the way to Turkey. From there I met other people with whom we came to Greece together.»

«From Gambia I got to Selega, then I went to Turkey by plane and then by boat we got to Greece, first to a Greek island I don't remember the name, then to Samos and from Samos to Ioannina.»

Ο Σ2 όταν έφτασε στην Ελλάδα ήταν φοβισμένος καθώς όταν τον είδαν οι αστυνομικές αρχές τον μετέφεραν με περιπολικό στις δομές φιλοξενίας της Σάμου. Ο Σ2 φοβόταν καθώς δεν ήθελε να τον θεωρήσουν εγκληματία. Φτάνοντας στο camp της Σάμου ένιωθε ανακούφιση διότι είδε κι άλλους πρόσφυγες. Ο Σ2 ανέφερε τις συνθήκες διαβίωσης στις δομές της Σάμου χαρακτηρίζοντάς τες ως «φυλακή».

«When I arrived in Samos, I was very afraid. The police saw me and put me in a car. I was very scared. I thought the police considered me a criminal and would send me back to Gambia. In Gambia anyone who gets into police cars is a criminal. The cops put me in the car and took me to a camp that had a lot of black people, then I calmed down. The camp in Samos was like a prison, it had irons all around and you couldn't get out.»

Αντιμετώπιση από τους Έλληνες

Ο Σ2 χαρακτηρίζει τους Έλληνες «φιλικούς» και «καλούς». Υποστηρίζει πως έχει αρκετούς φίλους στην Ελλάδα, αλλά και «ψεύτικους» φίλους. Όσους φίλους έχει τους έχει αποκτήσει στο σχολείο και όλοι είναι πολύ καλοί μαζί του.

«Greeks are very friendly and nice. I have friends here, but I also had "fake" friends. The people I've met, I've known them since school and I've never had a complaint, they've all been very nice.»

Συνθήκες στην χώρα υποδοχής

Ο Σ2 αναφέρει πως θα ήθελε να μείνει στην Ελλάδα , αλλά με καλύτερες συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ανήσυχος για το μέλλον του μιας και όταν ενηλικιωθεί θα πρέπει να φύγει από τις δομές στις οποίες φιλοξενείται και να γίνει ανεξάρτητος, να βρει δουλειά και στέγη. Αναφέρει πως θέλει να τελειώσει το σχολείο για να πάει σε σχολή μαγειρικής. Όσα θέλει να κάνει είναι εφικτά αρκεί να έχει έστω και μία μικρή βοήθεια.

«I would like to stay in Greece but with better conditions. Now I go to school, and I am in ARSIS. I know that from December when I will be 18 things will not be easy for me.

When I leave the apartment, it will be difficult, I won't have a place to stay. I will have to find a job; have my own house and I don't know if I will be able to go to school. All I want is to finish school so I can become a chef. I have been told that in order to go to cook school I have to have a high school diploma... This is my dream and I know it will be difficult. I can do it, if I have even a little help.»

Σχετικά με τις κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα, ο Σ2 αναφέρει πως δεν έχει ντόπιους φίλους και όσους φίλους έχει τους έχει γνωρίσει στο σχολείο. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει ο Σ2 για την καθημερινότητά του κατά την οποία όταν περπατάει στο ίδιο πεζοδρόμιο με κοπέλες αλλάζουν πεζοδρόμιο πιστεύοντας πως είναι εγκληματίας, κάτι που δεν συμβαίνει με τα αγόρια. Πιστεύει πως τα αγόρια είναι ίσως πιο κοινωνικά.

«I have no friends from the city, locals. All my friends are from school. When we go out we don't communicate with the locals, I don't know them. I know the kids from school. I think it's hard to make new friends, especially local ones... When I'm seen on the street by boys it's ok, when I'm on the same sidewalk as a girl she changes direction as if she's afraid of me and I'm a criminal. It's not like that with boys... Maybe they're more social. Some of my friends from school hang out with locals and have introduced them to me.»

Εμπειρία φοίτησης στην Ελλάδα

Δυσκολίες στο ελληνικό σχολείο

Ο Σ2 αναφέρει πως η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετώπισε ήταν η ελληνική γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει πως ήταν ακόμη πιο δύσκολο για αυτόν καθώς δεν υπήρχε η απαραίτητη βοήθεια από τους δασκάλους του οι οποίοι μιλούσαν μόνο ελληνικά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα όπως αναφέρει είναι με το μάθημα της γεωγραφίας στο οποίο δεν μπορούσε να καταλάβει τίποτα. Το μόνο μάθημα που μπορούσε να παρακολουθήσει ήταν των μαθηματικών καθώς οι αριθμοί είναι κοινά σύμβολα σε όλες τις γλώσσες.

«The most difficult was the language. I went to school and at first, they didn't help me, everyone spoke Greek. I was just sitting. I remember doing the geography class which I really like and not understanding anything. The only class I could take was math and that's because numbers are the same for everyone. The teacher of the structure helped me a lot in Zagori»

Σχετικά με την συνολική εμπειρία του στο ελληνικό σχολείο ο Σ2 αναφέρει πως οι εκπαιδευτικοί ήταν απρόσωποι μαζί του καθώς γνώριζαν μόνο το όνομά του. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως οι συμμαθητές του τον βοήθησαν περισσότερο απ' ότι οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι και δεν γνώριζαν αγγλικά, κάτι που δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο τις υπάρχουσες μαθησιακές του δυσκολίες.

«The teachers just knew my name and I just listened to them. They didn't help me as much as my classmates who became my friends. Many times, they "argued" with the other students who did not attend the lesson and tried to teach me Greek. Most of the teachers did not know English well.»

Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και συμμαθητές

Ο Σ2 αναφέρει πως την πρώτη μέρα που πήγε σε ελληνικό σχολείο οι συμμαθητές του τον χειροκρότησαν για να τον υποδεχτούν. Ο μαθητής που καθόταν στο μπροστινό θρανίο έγινε και ο καλύτερός του φίλος ο οποίος και τον βοήθησε να μάθει ελληνικά. Χαρακτηρίζει όλους τους συμμαθητές του καλούς και φιλικούς. Η σχέση του με τους εκπαιδευτικούς είναι απρόσωπη μιας και οι συμμαθητές του τον βοηθάνε περισσότερο.

«When I first entered the classroom, everyone clapped to welcome me. The kid sitting in front of me, my classmate, became my best friend. He helped me with Greek, he wrote words on paper for me in English and then in Greek. He was very good to me. All the children were fine.»

«The teachers just knew my name and I just listened to them. They didn't help me as much

as my classmates who became my friends.»

«Luckily, I have my classmates»

Διαφορές ελληνικού σχολείου με αυτό της χώρας προέλευσης

Η βασικότερη διαφορά που εντοπίζει ο Σ2 ανάμεσα στο ελληνικό σχολείο και το σχολείο στην πατρίδα του, την Γκάμπια αφορά το πρόγραμμα σπουδών. Αναφέρει πως στην Ελλάδα οι εκπαιδευτικοί εστιάζουν περισσότερο στα μαθήματα της γραμματικής και των μαθηματικών. Αντίθετα, στην Γκάμπια τα μαθήματα που έκαναν είχαν σκοπό να εξυπηρετούν ταυτόχρονα και την καθημερινότητά τους και ήταν πιο «διασκεδαστικά»

«In Greece they most do subjects like math or grammar. The school in Gambia was not exactly like that, we were taught more things that help us in our daily life and the lesson was more fun.»

Σ3

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

Περιεχόμενο σπουδών

Ο Σ3 κατάγεται από την Μιανμάρ, το μόνο σχολείο στο οποίο πήγε ήταν στην Ινδία. Το σχολείο που φοιτούσε ήταν αραβικό, επομένως, έκαναν μαθήματα αραβικών, πληροφορικής, αστρονομίας αγγλικών και τεχνολογίας. Το αγαπημένο του μάθημα ήταν αυτό των αγγλικών. Στο σχολείο έδιναν ιδιαίτερη προσοχή στο μάθημα των αγγλικών και το διδάσκονταν για πολλές ώρες.

«The school was Arabic. We did Arabic lessons, computer lessons, astronomy, English, technology... My favorite lesson was the English one, they gave a foundation in English and we did long hours.»

Δομή και διάρκεια σπουδών

Ο Σ3 αναφέρει πως δεν του άρεσε το σχολείο και τα μαθήματα στην Ινδία, όμως είχε καλούς φίλους. Η διάρκεια εκπαίδευσης στην Ινδία είναι 12 χρόνια. Τα μαθήματα γίνονταν καθημερινά για 7 ώρες, ξεκινούσαν στις 9 το πρωί και τελείωναν στις 4 το μεσημέρι. Ο Σ3 αναφέρει πως στην Ινδία τα σχολεία είχαν πολλά τμήματα και κάθε τμήμα αποτελούνταν από 60 έως 65 μαθητές.

«When I went to school in India I was 9 years old. I didn't like school there, I didn't like

the classes but I had good friends. As far as I know, the education there lasts 12 years.»

«Every day I went there for 7 hours. Classes started at 9 in the morning and ended at 4 in the afternoon.»

«We were many children, it has nothing to do with school in Greece. In India there were few sections and each section had 60-65 children.»

Σχέση – επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς

Ο Σ3 αναφέρει πως η σχέση του με τους δασκάλους του ήταν πολύ καλή. Τους χαρακτηρίζει «υπομονετικούς» καθώς πρέπει να διαχειριστούν μεγάλο αριθμό μαθητών σε ένα τμήμα. Αναφέρει πως πάντα προσπαθούσαν να βοηθήσουν όλους τους μαθητές, ακόμη και αυτούς που ήταν πιο απομακρυσμένοι στην αίθουσα, στα τελευταία θρανία. Ο Σ3 αναφέρει και ένα περιστατικό κατά το οποίο οι μαθητές έκαναν μαθήματα στο πάτωμα, μιας και είχαν σπάσει κάποια θρανία.

«The teachers were very good. They were patient because we were a lot of kids. The children were quiet though, they respected the teacher. He always tried to help us and listen even to the last desks. I remember one time, the desks were broken and we had a lesson on the floor.»

Παιδαγωγικές – εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Ο Σ3 αναφέρει πως οι δραστηριότητες που έκαναν ήταν σε μικρά τμήματα σε εργαστήρια του σχολείου. Οι μαθητές έκαναν πειράματα στο μάθημα της τεχνολογίας και χρησιμοποιούσαν μικροσκόπια. Κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων έπαιζαν ποδόσφαιρο στα γήπεδα που υπήρχαν γύρω από το σχολείο.

«We did activities in small laboratories but with few people, we looked at microscopes, we did work in technology. During the breaks we played football in big fields. There were fields around the school.»

Προσφυγική εμπειρία

Λόγοι εγκατάλειψης της πατρίδας

Οι λόγοι για τους οποίους ο Σ3 εγκατέλειψε την πατρίδα του ήταν κυρίως για θρησκευτικούς λόγους. Όπως αναφέρει οι κάτοικοι της Μυανμάρ είναι χριστιανοί ενώ ο

ίδιος και η οικογένειά του είναι μουσουλμάνοι . Οι χριστιανοί ήταν αυστηροί μαζί τους και η κυβέρνηση ήθελε να τους διώξει από την χώρα.

«My country had many problems. In Myanmar everyone is Christian, and I am Muslim. The Christians were very strict with us, and the government did not want us and expelled us.»

Συναισθήματα κατά την άφιξη στην Ελλάδα

Ο Σ3 πριν φτάσει στην Ελλάδα πέρασε από αρκετές χώρες. Συγκεκριμένα, ταξίδεψε με την μητέρα του και την αδερφή του μέχρι την Ινδία. Έφυγε από την Μυανμάρ προς το Μπαγκλαντές και από εκεί στην Ινδία. Αφού έφυγε από την Ινδία ταξίδευε μόνος του. Μετακινήθηκε προς Πακιστάν, το Ιράν, την Τουρκία και τελικά στην Ελλάδα.

«When I left, I was with my mother and sister all the way to Bangladesh and then to India. After India I was traveling alone.»

«I left Myanmar, went to Bangladesh, then India. Then I traveled to Pakistan, Iran, Turkey and finally I arrived in Greece. I did most of the trips by walking all the way to Turkey. From Turkey I took a boat to reach Greece.»

Φτάνοντας στην Ελλάδα, ο Σ3 αναφέρει πως ένιωθε πιο ασφαλής απ' ότι σε άλλες χώρες. Όσο βρισκόταν σε άλλες χώρες ήταν φοβισμένος και δεν γνώριζε πότε θα μπορούσε να φύγει από εκεί. Επίσης αναφέρει πως στις άλλες δεν είχε φίλους, ενώ στην Ελλάδα έχει και είναι καλύτερα.

«In Greece it is better. I feel safer compared to the other countries I've been through. I was afraid there because I didn't know when I would leave, I wasn't sure of anything. In other countries I had no friends, now it's better.»

Αντιμετώπιση από τους Έλληνες

Ο Σ3 αναφέρει πως οι Έλληνες δεν είναι πολύ φιλικοί μαζί του. Δεν ξέρει πώς μπορεί να τους χαρακτηρίσει, αλλά σίγουρα οι ντόπιοι κάτοικοι δεν είναι καλοί μαζί του. Υποστηρίζει πως έχει φίλους, αλλά όχι Έλληνες.

«I don't know exactly... They are not very friendly to me, especially the locals. I have friends but the locals here are not so nice to me.»

Ο Σ3 αναφέρει πως είναι εύκολο για αυτόν να κάνει νέους φίλους κυρίως στις δομές φιλοξενίας επειδή μιλούν την ίδια γλώσσα. Υποστηρίζει πως δεν έχει Έλληνες φίλους, ίσως επειδή δεν μιλούν την ίδια γλώσσα.

«It was easy for me to make new friends mainly through the structures because I am with children who speak the same language. I don't have any Greek friends, only those I met at school, but we spoke very little. Maybe it's the language...»

Συνθήκες στην χώρα υποδοχής

Ο Σ3 αναφέρει πως δεν θέλει να φύγει από την Ελλάδα και θα ήθελα να μείνει εδώ. Θα ήθελε να κάνει ταξίδια και να δει άλλες χώρες, αλλά πάντα να επιστρέφει στην Ελλάδα.

«I would like to stay in Greece, go on trips to see other countries but return to Greece.»

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

Δυσκολίες στο ελληνικό σχολείο

Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετώπισε ο Σ3 αφορούσε την γλώσσα. Οι συμμαθητές του ήταν φιλικοί μαζί του ή και «αδιάφοροι». Ωστόσο, επιμένει πως το μεγαλύτερο πρόβλημά του ήταν η γλώσσα.

«My biggest difficulty was in the language. My classmates were friendly with me, I knew them from the structure and the lessons we do here. In the one class where we were 4 people, all refugees. The Greek students were nice to us or indifferent, I'm not sure. My only problem was the language.»

Σχετικά με τα μαθήματα, ο Σ3 αναφέρει πως παρόλο που η ελληνική γλώσσα τον δυσκολεύει, είναι από τα αγαπημένα του μαθήματα στο σχολείο.

«My favorite subject is Greek. It is the subject that gives me the most difficulty, but I really like the Greek language and I want to learn it.»

Σχολιάζοντας την συνολική του εκπαιδευτική εμπειρία στην Ελλάδα, ο Σ3 αναφέρει πως ήταν καλύτερα απ' ότι περίμενε. Αν μπορούσε να αλλάξει κάτι θα ήταν η συχνότητα διδασκαλίας των αγγλικών μαθημάτων. Ο Σ3 δυσκολεύτηκε αρκετά καθώς οι συμμαθητές του στο ελληνικό δημόσιο σχολείο δεν μιλούσαν συχνά αγγλικά για να μπορεί και ο ίδιος να καταλαβαίνει.

«The schools in Greece are very nice. It was better than I expected because we learn a lot of things and talk with peers. If I could change something, it would be the English class, to be more frequent. I would also like in the class with the Greek students to speak English more often to understand everything.»

Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και συμμαθητές

Ο Σ3 αναφέρει πως όταν οι Έλληνες συμμαθητές του είναι φιλικοί μαζί του. Την πρώτη ημέρα που πήγε στην ελληνική τάξη αναφέρει ότι οι συμμαθητές του γνώριζαν ήδη για την άφιξη του και ήταν καλοί μαζί του.

«The Greek students were friendly with me and the other refugee students. They had been informed that we would be in the same class, they were 'cool' with it.»

Σχετικά με τις σχέσεις του με τους συμμαθητές του και τους εκπαιδευτικούς, ο Σ3 αναφέρει πως οι συμμαθητές του δεν έδειξαν κατανόηση για όσα έχει περάσει στην ζωή του καθώς ο καθένας προσπαθεί για τον εαυτό του. Οι εκπαιδευτικοί ήταν φιλικοί και βοηθητικοί μαζί του κάθε φορά που ο ίδιος χρειαζόταν ενίσχυση. Ωστόσο, υποστηρίζει πως οι εκπαιδευτικοί της δομής στην οποία φιλοξενείται τον βοηθούν περισσότερο.

«My classmates didn't show understanding whenever I struggled. Everyone tried for himself. The teachers were kind and whenever we didn't understand they explained to us in English and spoke slowly trying to help. They knew that we were having difficulties with the language and that I had never been to school before, and they helped me. But I think the teachers at ARSIS helped me more.»

«The people we know at ARSIS helped me the most and the teacher of the structure, Vassilis. He is always by our side and has patience. He teaches us English and Greek, so we were more ready to go to the Greek school.»

Διαφορές ελληνικού σχολείου με αυτό της χώρας προέλευσης

Αναφερόμενος στις διαφορές του ελληνικού σχολείου και του σχολείου στην Ινδία, ο Σ3 υποστηρίζει πως η βασικότερη είναι ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα. Στην Ινδία τα τμήματα είχαν περισσότερους μαθητές, ενώ τώρα στο τμήμα που συμμετέχουν μόνο πρόσφυγες έχει 5 συμμαθητές και στο δημόσιο σχολείο 20. Επίσης, αναφέρει πως τα μαθήματα που διδάσκονταν στην Ινδία ήταν πιο ενδιαφέροντα, πιο «πρακτικά» και

αφιέρωναν πολλές ώρες στην εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας.

«The biggest difference between the school in India and here is mainly in the number of students. In India we were many children while here in one section with the refugees we are 5 and in the other school with the Greeks we are 20. The lessons in India were more interesting, more practical and we spent many hours in English.»

Σ4

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

Περιεχόμενο σπουδών

Ο Σ4 αναφέρει πως τα μαθήματα που διδάσκονταν στην Γκάμπια ήταν τα μαθηματικά, τα αγγλικά, η τεχνολογία, η φυσική, η ιστορία και η γυμναστική, αλλά μόνο για τις μεγαλύτερες τάξεις. Το αγαπημένο του μάθημα ήταν τα αγγλικά και τα μαθηματικά.

«We used to do mathematics, English, technology, science, history and physical education only for seniors. My favorite course was English and mathematics.»

Δομή και διάρκεια σπουδών

Ο Σ4 χαρακτηρίζει το σχολείο του στην Γκάμπια «καλό». Η συνολική εκπαίδευση στην Γκάμπια διαρκεί 12 χρόνια . Η εκπαίδευση είναι δωρεάν για το σχολείο, ενώ η φοίτηση σε πανεπιστήμιο χρειάζεται διδάκτρα. Αναφέρει πως στην Γκάμπια υπάρχουν 2 τύποι εκπαίδευσης, η δημόσια και η ιδιωτική.

«My school was fine. The whole education is 12 years until high school. Education is free until high school, if you want to study at a university, you must pay. We have 2 types of schools, public and private schools also.»

Οι μαθητές στην Γκάμπια πηγαίνουν στο σχολείο για 6 ώρες καθημερινά, ξεκινούν στις 8 το πρωί και φεύγουν στις 2 το μεσημέρι. Ο αριθμός μαθητών ανά τμήμα διέφερε μιας και μερικά τμήματα είχαν 30 μαθητές, ενώ άλλα είχαν 60.

«We went 6 hours from 8:00 in the morning until 14:00»

«It was different, some classes had 30 students and some classes had 60 students.»

Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς

Ο Σ4 αναφέρει πως η σχέση του με τους δασκάλους του ήταν καλή καθώς γνώριζαν ο ένας τον άλλον. Για κάθε μάθημα οι μαθητές έχουν διαφορετικό εκπαιδευτικό.

«I didn't have a problem with my teachers. They were helpful, we knew each other. We had different teachers for each course.»

Σχετικά με την σχέση του με τους συμμαθητές του στην πατρίδα του, ο Σ4 υποστηρίζει πως η σχέση τους ήταν πιο δυνατή αφού μπορούσαν να επικοινωνήσουν στην ίδια γλώσσα.

«In my country my relationship with my classmates was stronger than here.»

Παιδαγωγικές – εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Ο Σ4 αναφέρει πως συνήθιζαν να παίζουν συνέχεια ποδόσφαιρο. Επίσης, έκαναν προπονήσεις για τους αγώνες ποδοσφαίρου με άλλα σχολεία.

«We used to play football a lot and we were practicing to go to competitions with other schools.»

Προσφυγική εμπειρία

Λόγοι εγκατάλειψης πατρίδας

Ο Σ4 εγκατέλειψε την πατρίδα του για οικογενειακούς λόγους. Συγκεκριμένα, ο πατέρας του πέθανε όταν ο Σ4 ήταν ακόμη μικρός. Η μητέρα του παντρεύτηκε έναν άλλον άνδρα. Ο πατριός του Σ4 δεν του φερόταν καλά, τον χτυπούσε, δεν τον άφηνε να πηγαίνει σχολείο και τον ανάγκαζε να δουλεύει μαζί του στην ύπαιθρο. Η γιαγιά του Σ4 γνωρίζοντας όσα βίωνε ο ίδιος τον βοήθησε να φύγει από την χώρα. Ο Σ4 έμενε με την γιαγιά του μέχρι να βρει χρήματα για να φύγει από την Γκάμπια.

«As I said I lost my father since I was young. Then, my mother got married with another man. This man was the one who stopped me, he was hurting me and took me to a farmland to work. I wanted to go to school. I was better with my grandmother, she helped me and protected me. She told me to pay someone to help me leave the country because my mother's man beat me. I wasn't even sleeping home, I had to obey to him until I found the money to get out of Gambia.»

Συναισθήματα κατά την άφιξη στην Ελλάδα

Ο Σ4 έφυγε από την Γκάμπια με την VISA που του βρήκε η γιαγιά του. Από την Γκάμπια πήγε με αεροπλάνο στην Τουρκία και από εκεί στην Σάμο με καράβι. Στην Σάμο έμεινε για 2 μέρες και μετά έφτασε στα Ιωάννινα.

«I took a plane from Senegal to Turkey. From Turkey I went to Samos for 2 days and then I came to Ioannina.»

Ο Σ4 αναφέρει πως όταν έφτασε στην Ελλάδα ένιωσε καλύτερα. Περιγράφοντας τα συναισθήματά του για την άφιξή του στην Ελλάδα, έκανε συγκρίσεις με την Τουρκία. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως όσο έμεινε στην Τουρκία πέρασε δύσκολα καθώς δεν μπορούσε να επικοινωνήσει με κανέναν και οι άνθρωποι δεν μιλούσαν αγγλικά. Επίσης, αναφέρει πως στην Τουρκία δεν υπήρχαν δομές οι οποίες θα μπορούσαν να τον βοηθήσουν. Στην Ελλάδα, ο Σ4 νιώθει χαρούμενος καθώς οι άνθρωποι μιλάνε αγγλικά, μπορούν να επικοινωνήσουν και να τον βοηθήσουν.

«I like Greece more than Turkey. The time that I was there was difficult, couldn't communicate with people because of the language, they didn't speak English and there wasn't a place that could take care of me. I was totally happy when I arrived to Greece because people speak English and they help me.»

Αντιμετώπιση από τους Έλληνες

Ο Σ4 αναφέρει πως όλα είναι καλύτερα από τότε που πήγε στα Ιωάννινα, οι άνθρωποι είναι καλοί μαζί του. Ωστόσο, υποστηρίζει πως δεν έχει φίλους αλλά ταυτόχρονα δεν υπάρχουν άτομα στην ζωή του που θέλουν να τον σταματήσουν ή να του κάνουν κακό.

«They are good with me, since I came to Ioannina everything was perfect, like I don't have friends here but I don't have also people who want to stop me or hurt me.»

Ο Σ4 αναφέρει πως δεν είναι εύκολο να κάνει νέους φίλους στην πόλη. Συχνά επικοινωνεί με ανθρώπους για λίγο και μετά λίγο αυτοί εξαφανίζονται. Δεν πιστεύει πως αυτή η συμπεριφορά αποδίδεται στην γλώσσα, αφού οι περισσότεροι μιλούν αγγλικά. Πιστεύει πως ίσως οι ντόπιοι δεν επικοινωνούν με τους πρόσφυγες γιατί δεν τους γνωρίζουν ή έχουν λανθασμένη εντύπωση για αυτούς.

«It's not easy to have friends. Even here in the city, you can communicate with someone, you exchange Instagram and chat for a few days and then they disappear. It's not easy in general, I don't think it's about the language because everyone here speaks English.»

Maybe it's because they don't know us or because they think something bad about us.»

Συνθήκες στην χώρα υποδοχής

Ο Σ4 παρουσιάζεται επιφυλακτικός για το μέλλον του στην Ελλάδα. Ωστόσο υποστηρίζει πως προσωρινά είναι καλά εδώ, δεν αντιμετωπίζει δυσκολίες. Καταλήγει πως δεν θέλει να φύγει από την Ελλάδα.

«For now, I'm here, I don't see difficulties. I don't want to leave.»

Εμπειρία φοίτησης στην Ελλάδα

Δυσκολίες στο ελληνικό σχολείο

Για τον Σ4 η μεγαλύτερη δυσκολία στο ελληνικό σχολείο ήταν ότι δεν βρισκόταν στο ίδιο τμήμα με άτομα της ηλικίας του. Οι συμμαθητές του ήταν μεγαλύτερης ηλικίας σε μια τάξη με Έλληνες και πρόσφυγες μαθητές.

«For me, the biggest problem was that I wasn't with people at my age, everyone was older than me, it's a school with "pappous" and "giagia". We are at the same class, this is a mixed class with Greeks and refugees. I also communicate with my classmates. I take Greek courses and I'm still learning.»

Σχετικά με την δυσκολία των γνωστικών αντικειμένων στο ελληνικό σχολείο, ο Σ4 αναφέρει πως δυσκολεύτηκε αρκετά με το μάθημα των μαθηματικών καθώς η εκπαιδευτικός δεν γνώριζε αγγλικά, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να του εξηγήσει.

«Mathematics is difficult for me in Greece because the teacher of mathematics doesn't speak good English and she can't explain to us. She tries to write but she can't speak English, she's not young»

Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και συμμαθητές

Ο Σ4 αναφέρει πως όταν πήγε για πρώτη φορά σε ελληνικό σχολείο γνώριζε ήδη κάποιους πρόσφυγες συμμαθητές του από το προηγούμενο σχολείο του στο Ζαγόρι. Οι υπόλοιποι συμμαθητές του δεν του μίλησαν και τον αγνόησαν. Έτσι, δεν μίλησε ούτε αυτός μαζί τους.

«I knew some of my classmates from my first school at Zagori. My Greek classmates ignored me, they didn't speak to me, so I didn't speak to them»

Στην συνέχεια, ο Σ4 αναφέρει πως αρχικά οι συμμαθητές τους τον αγνοούσαν, αλλά αυτό βελτιώθηκε και ήταν φιλικόι μαζί του τελικά. Σχετικά με τους εκπαιδευτικούς, ο Σ4 αναφέρει πως τον βοήθησαν πολύ μιας δίδασκαν ταυτόχρονα στα αγγλικά και στα ελληνικά.

«It was good, at first my new classmates were ignoring me but then they were friendly. We have good teachers there; they help us a lot. They used to write words at Greek and then to English. They help you to speak and write the language»

Ο Σ4 αναφερόμενος στους συμμαθητές τους και στους εκπαιδευτικούς αναφέρει πως πιθανώς δεν γνωρίζουν για τις δυσκολίες που έχει περάσει, κανείς δεν γνωρίζει και για αυτούς είναι απλά ένας μαθητής.

«I don't think so. Nobody knows. I'm just a student for them»

Ο Σ4 πιστεύει πως η σχέση του με τους συμμαθητές του στο ελληνικό σχολείο δεν είναι τόσο «δυνατή» εξαιτίας της γλώσσας.

«In my country my relationship with my classmates was stronger than here. Here, if someone wants to tell me something he can't communicate because they don't understand English, so we don't have a strong relationship»

Διαφορές ελληνικού σχολείου με αυτό στην χώρα προέλευσης

Ο Σ4 αναφέρει πως η μεγαλύτερη διαφορά που εντοπίζει ανάμεσα στο ελληνικό σχολείο και σε αυτό στην Γκάμπια είναι σχετικά με το σχολικό περιβάλλον. Χαρακτηριστική είναι η ερμηνεία που έδωσε για το σχολείο στην Γκάμπια όπου κάθε μαθητής ήταν «πολίτης». Αντίθετα στην Ελλάδα, οι μαθητές είναι ανταγωνιστικοί, κάτι που δεν συνέβαινε στην Γκάμπια.

«Back to Gambia every student was a citizen. Here it's different, most students are competitive. At Gambia, we didn't have such problems»

Σ5

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

Περιεχόμενο σπουδών

Ο Σ5 αναφέρει πως τα μαθήματα που διδάσκονταν στην Γκάμπια ήταν αυτά των αγγλικών, της φυσικής, των μαθηματικών, της γυμναστικής, της ιστορίας και της υπολογιστικής. Ο Σ5 φοίτησε στο σχολείο της πατρίδας του για 4 χρόνια και οι μεγαλύτερες τάξεις από αυτήν που φοίτησε είχαν περισσότερα μαθήματα. Τα αγαπημένα του μαθήματα ήταν η φυσική και η γυμναστική.

«We learned English, science, mathematics, physical education, history, accounting. At high school students have more lessons but I went to school for 4 years. My favorite subject was science and physical education»

Δομή και διάρκεια σπουδών

Ο Σ5 αναφέρει πως δεν του άρεσε το σχολείο καθώς η αγάπη του για το ποδόσφαιρο είναι μεγαλύτερη. Πολλές φορές έφευγε από το σχολείο για να πάει να παίξει ποδόσφαιρο. Στην Γκάμπια, αναφέρει πως το σχολείο διαρκούσε συνολικά 12 χρόνια. Πιο συγκεκριμένα για τις ηλικίες 1-6 ήταν τα δημοτικά σχολεία, για παιδιά ηλικίας 7-9 τα σχολεία OPA , ενώ τα παιδιά ηλικίας 10-12 πήγαιναν στα γυμνάσια. Ο Σ5 αναφέρει πως η χώρα του έχει πολλά πανεπιστήμια στα οποία η φοίτηση όμως δεν είναι δωρεάν. Καθημερινά οι μαθητές πηγαίνουν στο σχολείο για 6 ώρες και κάθε τμήμα αποτελούνταν από 30-32 μαθητές.

«My school was nice, school is not a problem. I used to go to school, but school didn't stop me. All I wanted to do was to play football. I like football more than school. Sometimes I was leaving school just because I wanted to go to play football. Back to Gambia school was 12 years. We had primary school for students 1-6 years old, OPA school for 7-9 years old students and senior school for 10-12 years old students. After that and even for university we had to pay. We have many universities to Gambia, but you have to pay money»

«We went to school for 6 hours every day»

«We were about 30-32 students at each class»

Σχέση – επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς

Ο Σ5 αναφέρει πως είχε πολύ καλή σχέση με τους δασκάλους του. Όλοι γνώριζαν για την αγάπη του για το ποδόσφαιρο και μάλιστα κάποιες φορές όταν ο Σ5 έφευγε από το

μάθημα για να παίξει ποδόσφαιρο , οι δάσκαλοί του τον καλούσαν να επιστρέψει στην τάξη. Υποστηρίζει πως οι εκπαιδευτικοί τον κατανοούσαν και τον συμπαθούσαν πολύ. Η σχέση του με τους συμμαθητές του ήταν εξίσου καλή αφού λειτουργούσαν σαν «ομάδα» και έπαιζαν μαζί ποδόσφαιρο.

«I had a very nice relationship with them. They knew that I all I did was playing football. Sometimes they called me to go back to class because they knew that I left school with my classmates just because I wanted to play football. They were understanding and they all liked me at my school. My relationship with my classmates was also very nice, we were a team, we were playing together»

Παιδαγωγικές – εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Ο Σ5 αναφέρει πως συνήθως κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων οι μαθητές προπονούσαν για το INTERSCHOOL, ένα είδος διαγωνισμού με άλλα σχολεία στο τρέξιμο. Ο Σ5 έχει κερδίσει σε μεγάλο αγώνα του INTERSCHOOL.

«When we had breaks, we used to train for INTERSCHOOL. This is something like a competition with other schools at running. I have a degree from interschool because a won a big race»

Προσφυγική εμπειρία

Λόγοι εγκατάλειψης πατρίδας

Ο Σ5 αναφέρει πως αντιμετώπιζε οικογενειακά προβλήματα και συγκεκριμένα με τον πατέρα του. Ο πατέρας του, ως μουσουλμάνος είναι αυστηρός και ήθελε ο Σ5 να είναι πιστός σε αυτόν και στην θρησκεία τους. Αναφέρει πως οι μουσουλμάνοι έχουν κανόνες τους οποίους πρέπει να ακολουθούν. Ο Σ5 αναφέρει πως αρχικά κανείς δεν γνώριζε πού βρίσκεται. Αργότερα, μίλησε με την μητέρα του με την οποία και έχει καθημερινή επικοινωνία. Ο Σ5 δεν επικοινωνεί με τον πατέρα του, όμως γνωρίζει ότι βρίσκεται πλέον στην Ελλάδα.

«I had problems with my dad. He was very strict. He wanted me to be loyal to him. He is Muslim and he wanted me to be loyal. He is strict and the religion is strict. Muslims have rules that you have to obey. At first, he didn't know where I am, even my mom didn't know that I decided to leave. Now everyone knows, I talk with my mom every day, not with my

dad. He just knows that I'm in Greece»

Συναισθήματα κατά την άφιξη στην Ελλάδα

Ο Σ5 αναφέρει πως κανείς δεν γνώριζε ότι θα έφευγε από την Γκάμπια. Φεύγοντας από την χώρα του, πήγε στον ποταμό Σελέγκα από όπου και πήρε αεροπλάνο για την Τουρκία. Έπειτα, μετακινήθηκα στην Σάμο όπου έμεινε για 5 μέρες και τελικά έφτασε στα Ιωάννινα.

«No one knew that I was leaving, just my best friend. I went from Gambia to Senegal, then Turkey and after that I came to Greece. I took a plane from Senegal to Turkey I had a Visa»

«I travelled to Turkey and after that I was on boat to Samos. I stayed to Samos for 5 days and I finally came to Ioannina»

Ο Σ5 αναφέρει πως όταν έφτασε στην Ελλάδα ήταν χαρούμενος καθώς πίστευε ότι στην Ελλάδα θα είχε περισσότερες ευκαιρίες για τον χώρο του ποδοσφαίρου και να συνεχίσει να κάνει αυτό που αγαπάει. Ωστόσο αναφέρει πως οι συνθήκες στην Ελλάδα είναι καλύτερα γιατί υπάρχει περισσότερη «ανθρωπιά» σε σχέση με την Τουρκία.

«I felt better. By the time I arrived to Greece I felt happy. I was thinking that maybe here will be better for me to make my dream come true about football. Everywhere I feel happy. In Greece it's better than Turkey, there's more "humanity" here»

Αντιμετώπιση από τους Έλληνες

Ο Σ5 υποστηρίζει πως οι Έλληνες και οι ντόπιοι είναι πολύ φιλικοί μαζί του. Έχει αποκτήσει πολλούς φίλους καθώς είναι πολύ κοινωνικός. Οι φίλοι του είναι συμπαίκτες από την ομάδα ποδοσφαίρου που συμμετέχει.

«People here are very nice, I have a lot of friends, I'm very sociable. Greek people and locals are so nice. My friends are also my teammates at football. I don't have any problem here!»

Σχετικά με την αντιμετώπιση του από τους Έλληνες και την ανάπτυξη φιλιών στην Ελλάδα, ο Σ5 αναφέρει πως ήταν πολύ εύκολο για αυτόν να κάνει νέους φίλους, ακόμη και ντόπιους. Ο Σ5 πιστεύει πως μέσω του ποδοσφαίρου μπορεί να γνωρίσει νέα άτομα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει κατά το οποίο ο πατέρας ενός

ντόπιου φίλου του τον βοήθησε για να ενταχθεί σε μία ομάδα ποδοσφαίρου.

«I made a lot of friends, it wasn't difficult for me. I have also local friends. I meet people at football practice. My friend's father helped me to get to a football team. It's easy for me and football helps me to find new friends»

Συνθήκες στην χώρα υποδοχής

Ο Σ5 αναφέρει πως θα ήθελε να μείνει στην Ελλάδα μόνο αν του παρέχονται αυτά που χρειάζεται για να ασχοληθεί με αυτό που αγαπάει, το ποδόσφαιρό. Ωστόσο, παρουσιάζεται σκεπτικός για το αν στην Ελλάδα μπορεί να έχει τις ευκαιρίες που θα τον κάνουν χαρούμενο για την καριέρα του. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως σε πρωτάθλημα στο οποίο συμμετείχε πρόσφατα, γνώρισε συμπαίκτες που του ανέφεραν πως σπαταλάει τον χρόνο του στην Ελλάδα.

«If I have everything, I need I like Greece. If I have the things I want in my life I can imagine my life in Greece forever. Sometimes I just think that I don't have many opportunities for me here as for football. It's not easy in Greece to play football. When I went at the championship at Karpenisi I met 2 boys from England, and they told me that I'm wasting my time here»

Ο Σ5 αναφερόμενος σε όσους τον βοήθησαν να ενταχθεί στο σχολικό περιβάλλον, πιστεύει πως οι εκπαιδευτικοί της δομής στην οποία φιλοξενείται τον βοήθησαν περισσότερο, όχι μόνο με τα μαθήματα αλλά και κοινωνικά με την εγγραφή του σε ποδοσφαιρική ομάδα. Ο Σ5 φαίνεται να είναι ευγνώμων τόσο στους Έλληνες που τον βοήθησαν, όσο και στους εργαζόμενους της δομής.

«Greek people helped me most. People in Arsis are always there for me, they take care of me. They help me with school, my courses, they help me with football and even to go to Karpenisi to play»

Εμπειρία φοίτησης στην Ελλάδα

Δυσκολίες στο ελληνικό σχολείο

Ο Σ5 αναφέρει πως δεν του αρέσει το σχολείο και πήγε μόλις για 3 μήνες. Όποτε του λένε να πάει στο σχολείο ακολουθεί τις οδηγίες. Χαρακτηριστικά αναφέρει ως αρνητικό στοιχείο το γεγονός ότι οι συμμαθητές του ήταν μεγαλύτεροι από αυτόν.

«I don't like school. I went for 3 months. I like football more. My classmates were older than me. When they tell me to go, I just go»

Αναφερόμενος στις δυσκολίες που αντιμετώπισε στο ελληνικό σχολείο, ο Σ5 αναφέρει πως η εκμάθηση της γλώσσας ήταν η μεγαλύτερη δυσκολία. Υποστηρίζει πως δεν έχει σχέσεις με τους συμμαθητές διότι δεν θέλει να πηγαίνει στο σχολείο, ενώ οι εκπαιδευτικοί ήταν πάντα καλοί μαζί του.

«Greek language is the most difficult thing for me. I don't have a relationship with my classmates or teachers because I didn't want to go there. Teachers were always good with me»

Σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο στο ελληνικό σχολείο ο Σ5 αναφέρει πως τον δυσκολεύει πολύ το μάθημα της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, υποστηρίζει πως ως πρόσφυγας πρέπει να μάθει την γλώσσα της χώρας στην οποία ζει έτσι ώστε να μπορεί να βοηθηθεί και ο ίδιος.

«If I had to say about a difficult course that would be Greek lessons. I am a refugee and I think that I must try to learn the language, it will be easier for me»

Σχέση – επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και συμμαθητές

Ο Σ5 αναφερόμενος στην πρώτη μέρα που πήγε σε ελληνικό σχολείο υποστηρίζει πως όλοι ήταν καλοί και φιλικοί μαζί του. Ήδη γνώριζε κάποιους από τους συμμαθητές του από το προηγούμενο σχολείο του στο Ζαγόρι. Οι εκπαιδευτικοί ήταν βοηθητικοί και υπομονετικοί μαζί του καθώς γνώριζαν ότι δεν ήθελε να πάει στο σχολείο.

«Everyone was nice, I knew some of my classmates from the other school at Zagori. My teachers were helpful and patient with me because they understood that I didn't want to go to school»

Σχετικά με το συνολικό σχολικό περιβάλλον ο Σ5 δηλώνει πως δεν αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα μιας και όλοι είναι φιλικοί μαζί του, ακόμη και οι μεγαλύτεροι ηλικιακά συμμαθητές του.

«Everything is okay, I don't have much to say about it. They were friendly, even the older classmates sometimes told me to play together»

Ο Σ5 αναφέρει πως οι συμμαθητές και οι εκπαιδευτικοί δεν τον έχουν ρωτήσει για τις

δυσκολίες του, παρόλο που γνωρίζουν πως είναι πρόσφυγας. Υποστηρίζει πως αν γνώριζαν για όσα έχει βιώσει ίσως να ήταν πιο κατανοητικοί απέναντί του.

«No one knows, they didn't even ask me. They know that I am a refugee, but they didn't ask about my life. If they knew they might be more understanding»

Διαφορές ελληνικού σχολείου με αυτό της χώρας προέλευσης

Ο Σ5 πιστεύει πως δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στο ελληνικό σχολείο και στο σχολείο στην Γκάμπια. Το σχολείο για αυτόν είναι μια διέξοδος για να παίζει ποδόσφαιρο. Για ό,τι θέλει να κάνει έχει την στήριξη των δασκάλων και των συμμαθητών του.

«I don't think that there are many differences. I don't like school that much, it's just an escape for me to play football. If I want to do something my teachers and classmates always support me even if I'm to Greece or Gambia. It's the same for me»

Ο Σ5 αναφέρει πως τελικά, προτιμάει το σχολείο στην Γκάμπια αφού τα μαθήματα ήταν πιο εύκολα λόγω της κοινής γλώσσας. Στην Ελλάδα τα μαθήματα διδάσκονται στα ελληνικά και στα αγγλικά.

«It's good but I think that I preferred school to Gambia. Lessons were easier because of the language. Here we're learning Greek and English»

Ερμηνεία

Σ1

Ο Σ1 είναι 16 χρονών και κατάγεται από το Πακιστάν. Βρίσκεται στην Ελλάδα εδώ και έναν χρόνο και έχει ζήσει για 2 χρόνια στην Τουρκία. Ο Σ1 ολοκλήρωσε την φοίτηση του στο σχολείο στο Πακιστάν όπου και έμενε μαζί με τον θείο του ώστε να βρίσκεται κοντά στο σχολείο του. Σχετικά με την εκπαιδευτική εμπειρία στο Πακιστάν, ο Σ1 υποστηρίζει πως η σχέση με τους συμμαθητές του και τους εκπαιδευτικούς ήταν πολύ καλή, όλοι ήταν φιλικοί και υποστηρικτικοί. Ο Σ2 φεύγοντας από το Πακιστάν ταξίδεψε στο Ιράν, στην Τουρκία και τελικά έφτασε στην Ελλάδα. Η απόφασή του να εγκαταλείψει την πατρίδα του πάρθηκε εξαιτίας μίας οικογένειας η οποία ήθελε να του κάνει κακό. Έτσι, ο Σ1 μαζί με την αδερφή του και την μητέρα του αποφάσισαν τα φύγουν από το Πακιστάν. Φτάνοντας στην Ελλάδα, μετά την Τουρκία ο Σ1 ένιωθε ανακούφιση καθώς δεν ήταν ευχαριστημένος από την εμπειρία του στην Τουρκία. Σχολιάζοντας τις σχέσεις του με τους Έλληνες, ο Σ1 αναφέρει πως είναι πολύ φιλικοί μαζί του. Ωστόσο, οι φίλοι του είναι Πακιστανοί. Έπειτα, αναφερόμενος στην εμπειρία του για την φοίτηση σε ελληνικό σχολείο, ο Σ1 υποστηρίζει πως αντιμετωπίζει δυσκολίες με την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί και οι συμμαθητές του τον βοηθούν να βελτιωθεί, όπως και οι εκπαιδευτικοί της δομής στην οποία φιλοξενείται. Ο Σ1 αναφερόμενος στις σχέσεις του με τους συμμαθητές του αναφέρει πως αρχικά δεν ήταν τόσο φιλικοί μαζί του και τον αγνοούσαν, κάτι το οποίο στην συνέχεια σταμάτησε να συμβαίνει. Πιστεύει πως ίσως η αλλαγή στην συμπεριφορά των συμμαθητών του οφείλεται στο γεγονός πως οι ίδιοι σκέφτηκαν για τις δυσκολίες που έχει αντιμετωπίσει ο Σ1. Η συμπεριφορά αυτή των συμμαθητών του επιβεβαιώνει ωστόσο τους στόχους και τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που όρισε ο Helmut Essinger, καθώς εξυπηρετείται η *εκπαίδευση για αλληλεγγύη* (Essinger,2001). Παράλληλα, ο Σ1 αναφέρει πως του λείπει η πατρίδα του, μιας και εκεί είναι όλοι οι φίλοι του. Το σχολείο ήταν πιο εύκολο για αυτόν στο Πακιστάν εξαιτίας της κοινής γλώσσας και της συναναστροφής με τους φίλους του. Ο Σ1 παρουσιάζεται ιδιαίτερα σκεπτικός καθώς υποστηρίζει πως οι φίλοι του στο Πακιστάν τον καταλάβαιναν περισσότερο. Είναι δύσκολο για αυτόν να αναπτύξει φιλίες στην Ελλάδα επειδή δεν μπορεί να μιλήσει ελληνικά. Ο Σ1 φαντάζεται την ζωή του στην Ελλάδα, θέλει να ολοκληρώσει την φοίτησή του σε ελληνικό σχολείο και να γίνει μηχανικός.

Συμπερασματικά, ο Σ1 παρουσιάζεται ως ένας πρόσφυγας ο οποίος αντιμετωπίζει

δυσκολίες με την ελληνική γλώσσα. Οι δυσκολίες αυτές τον έχουν επηρεάσει και σε κοινωνικό επίπεδο μιας και δεν μπορεί να αναπτύξει φιλίες, παρά μόνο με ομοεθνείς του. Ήταν πιο ευχαριστημένος με το σχολείο του στο Πακιστάν, αλλά στην Ελλάδα νιώθει ασφαλής. Επομένως, γίνεται σαφές πως το πρότυπο ενσωμάτωσης δεν εφαρμόστηκε στην περίπτωση του Σ1, καθώς οι δυσκολίες που αντιμετώπισε δεν αφορούσαν μόνο τις γλωσσικές ικανότητες, αλλά και τις κοινωνικές στο πλαίσιο λειτουργίας της τάξης.

Σ2

Ο Σ2 είναι 17 χρονών και κατάγεται από την Γκάμπια. Όσο ήταν στην Γκάμπια ολοκλήρωσε το γυμνάσιο κι έπειτα έφυγε από την πατρίδα του. Ο Σ2 φεύγοντας από την Γκάμπια ταξίδεψε στην Τουρκία όπου και έμεινε για 2 μήνες, μετά έφτασε στην Ελλάδα. Σχετικά με τις εκπαιδευτικές του εμπειρίες στην Γκάμπια ο Σ2 αναφέρει πως του άρεσε το σχολείο του, το οποίο και χαρακτηρίζει ως μία μικρή «κοινότητα». Περιγράφοντας τα γνωστικά αντικείμενα στο εκπαιδευτικό σύστημα της Γκάμπια, ο Σ2 αναφέρει το μάθημα των «νόμων» το οποίο ήταν υποχρεωτικό για όλους τους μαθητές. Έπειτα, σχετικά με την προσφυγική του εμπειρία, ο Σ2 δηλώνει πως ο λόγος για τον οποίο εγκατέλειψε την πατρίδα του ήταν η αυταρχικότητα του μουσουλμανισμού. Ο πατέρας του ήταν ιμάμης και ιδιαίτερα αυστηρός. Ο Σ2 ήθελε να νιώθει ελεύθερος και να έχει αλλόθρησκους φίλους. Φτάνοντας στην Ελλάδα, ο Σ2 ήταν τρομαγμένος μιας και τον παρέλαβε περιπολικό της αστυνομίας για να τον μεταφέρει στην δομή της Σάμου την οποία και χαρακτήρισε ως «φυλακή». Μετά την Σάμο ο Σ2 έφτασε στα Ιωάννινα όπου και πλέον είναι χαρούμενος. Αναφερόμενος στην εκπαιδευτική του εμπειρία στην Ελλάδα, συγκρίνει τα σχολεία στα οποία έχει πάει, στην Σάμο, στο Ζαγόρι και στα Ιωάννινα, κρίνοντας πως το σχολείο στα Ιωάννινα είναι το καλύτερο. Οι σχέσεις του Σ2 με τους εκπαιδευτικούς και τους συμμαθητές του είναι πολύ καλή. Ωστόσο, δηλώνει οι συμμαθητές του τον βοηθούν περισσότερο από τους εκπαιδευτικούς στην εκμάθηση ελληνικών, αφού όπως αναφέρει οι περισσότεροι δάσκαλοί του δεν γνωρίζουν καν αγγλικά. Σχετικά με τις κοινωνικές του επαφές ο Σ2 υποστηρίζει πως είναι δύσκολο να κάνει νέους φίλους, ειδικά ντόπιους μιας και πιστεύει πως τον φοβούνται. Τέλος, ο Σ2 αναφέρει πως του λείπει η πατρίδα του αλλά θα ήθελε να μείνει στην Ελλάδα. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα προβληματισμένος όταν σκέφτεται την ζωή του με την ενηλικίωση του οπότε και θα πρέπει να φύγει από τις δομές στις οποίες φιλοξενείται και να ζήσει μόνος του.

Συμπερασματικά, ο Σ2 παρουσιάζεται ως ένας πρόσφυγας ο οποίος θέλει να ζήσει ελεύθερος και να προσπαθήσει να ενσωματωθεί στο κοινωνικό σύνολο και να μάθει την

ελληνική γλώσσα. Ωστόσο, ανασταλτικός παράγοντας στην προσπάθειά του είναι οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι δεν γνωρίζουν αγγλικά για να μπορέσουν να τον βοηθήσουν. Η δυσκολία αυτή του Σ2 διαπιστώνεται επίσης και από την έρευνα των Στεργίου και Σιμόπουλου στην οποία οι μαθητές δηλώνουν την έλλειψη επαρκούς κατάρτισης των εκπαιδευτικών (Στεργίου, Σιμόπουλος, 2019). Επίσης, ο Σ2 θα ήθελε να έχει περισσότερους φίλους στην Ελλάδα, όμως οι ντόπιοι δεν του δίνουν σημασία, τον αποφεύγουν και ίσως τον φοβούνται. Τέλος, ο Σ2 θέλει να παραμείνει στην Ελλάδα, είναι σκεπτικός για το μέλλον του και θέλει να εκπληρώσει τα όνειρά του, να ανοίξει δικό του εστιατόριο μέσω του οποίου θα βοηθάει ανθρώπους που έχουν ανάγκη. Επομένως, σε αυτήν την περίπτωση γίνεται αντιληπτό πως έγινε προσπάθεια εφαρμογής του πολυπολιτισμικού και διαπολιτισμικού μοντέλου διαχείρισης της διαφορετικότητας στην σχολική τάξη καθώς βλέπουμε πως οι συμμαθητές του Σ2 ήταν πρόθυμοι να τον βοηθήσουν γλωσσικά και κοινωνικά. Παρόλα αυτά διαπιστώνονται ομοιότητες στις δυσκολίες του με αυτές που παρατηρήθηκαν στην έρευνα των Σιμόπουλου και Στεργίου σχετικά με την έλλειψη κατάρτισης των εκπαιδευτικών.

Σ3

Ο Σ3 είναι 17 χρονών και κατάγεται από την Μιανμάρ. Δεν έχει πολλές εμπειρίες από την χώρα προέλευσής του καθώς έφυγε στην ηλικία των 6 ετών. Έπειτα, μετακινήθηκε στο Μπαγκλαντές, στην Ινδία όπου έμεινε 5 χρόνια, στο Πακιστάν όπου έμεινε για 3 χρόνια, στο Ιράν, στην Τουρκία και τελικά στην Ελλάδα. Ο Σ3 εξαιτίας των συνεχών δεν κατάφερε να αποκτήσει πολλές εκπαιδευτικές εμπειρίες. Οι μόνες εκπαιδευτικές εμπειρίες που έχει είναι στην Ινδία και στην Ελλάδα. Επομένως, η αφήγησή του έγινε σχολιάζοντας το εκπαιδευτικό σύστημα της Ινδίας. Η εμπειρία του στο σχολείο της Ινδίας δεν ήταν καλή, ο Σ3 αναφέρει πως το σχολείο εκεί δεν του άρεσε, αλλά είχε πολλούς φίλους. Η σχέση του με τους συμμαθητές του και τους εκπαιδευτικούς ήταν πολύ καλή, όπως δηλώνει οι εκπαιδευτικοί ήταν πολύ υπομονετικοί με τους μαθητές καθώς έπρεπε να διαχειριστούν ένα τμήμα με 60 μαθητές. Σχετικά με την προσφυγική του εμπειρία, ο Σ3 έφυγε από την Μιανμάρ για θρησκευτικούς λόγους καθώς η κυβέρνηση ήθελε να διώξει τους μουσουλμάνους. Μετά την Ινδία όπου έμεινε με την αδερφή του και την μητέρα του, ο Σ3 ταξίδευε μόνος. Φτάνοντας στην Ελλάδα ήταν χαρούμενος, αφού εδώ νιώθει ασφάλεια και έχει φίλους. Ο Σ3 υποστηρίζει πως οι Έλληνες δεν είναι φιλικό και βοηθητικοί μαζί του, ιδιαίτερα οι ντόπιοι στα Ιωάννινα. Αναφερόμενος στην εκπαιδευτική του εμπειρία, ο Σ3 περιγράφει πόσο χαρούμενος ήταν όταν έμαθε ότι θα

πήγαινε σε σχολείο. Ο ενθουσιασμός του δικαιολογείται μιας και πρόκειται για έναν πρόσφυγα ο οποίος δεν έχει εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσής του. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετώπισε στο σχολείο ο Σ3 αφορούσε την γλώσσα. Οι πρόσφυγες συμμαθητές του είναι φιλικοί μαζί του, ενώ χαρακτηρίζει τους Έλληνες συμμαθητές του «αδιάφορους» προς αυτόν. Ο Σ3 είναι ευγνώμων στους εκπαιδευτικούς και τους εργαζόμενους της δομής στην οποία φιλοξενείται οι οποίοι όπως αναφέρει τον

βοηθούν να μάθει ελληνικά και καταλαβαίνουν το υπόβαθρό του. Ο Σ3 δηλώνει πως δεν του λείπει η πατρίδα του καθώς εκεί δεν τον ήθελαν και ήταν φοβισμένος. Είναι χαρούμενος στην Ελλάδα και δεν θέλει να φύγει, θα ήθελε να κάνει ταξίδια αλλά να επιστρέφει στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, στην περίπτωση του Σ3, ο ίδιος θα έπρεπε να ενταχθεί σε Τάξη Υποδοχής ΖΕΠΙ καθώς δεν γνώριζε καθόλου ελληνικά. Αναφορικά με τα μοντέλα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που εφαρμόστηκαν στην περίπτωση του Σ3, δεν λειτούργησε το πολυπολιτισμικό μοντέλο, το οποίο είχε ως απώτερο στόχο την γνωριμία των μαθητών με άλλους πολιτισμούς για να εξαλειφθούν οι προκαταλήψεις (Δαμανάκης, 1997). Η ανεπάρκεια της εφαρμογής του πολυπολιτισμικού μοντέλου επιβεβαιώνεται από την στάση των Ελλήνων συμμαθητών του Σ3 οι οποίοι χαρακτηρίζονται από τον ίδιο ως «αδιάφοροι», ενώ οι πρόσφυγες μαθητές είναι φιλικοί μεταξύ τους.

Σ4

Ο Σ4 είναι 17 χρονών και κατάγεται από την Γκάμπια. Ο Σ4 φοίτησε σε σχολείο της πατρίδας του για 5 χρόνια, δεν ολοκλήρωσε την φοίτησή του καθώς είχε οικογενειακά προβλήματα τα οποία τον ανάγκασαν να φύγει. Σχετικά με την εκπαιδευτική εμπειρία στην Γκάμπια αναφέρει πως το σχολείο του άρεσε και είχε πολλούς φίλους. Οι δάσκαλοι ήταν καλοί και βοηθητικοί μαζί του. Υποστηρίζει πως το σχολείο είναι σαν μία μικρή «κοινότητα» και συγκρίνει το σχολείο της Γκάμπια με το ελληνικό στο οποίο δηλώνει πως οι μαθητές είναι ανταγωνιστικοί μεταξύ τους. Σχετικά με τους λόγους για τους οποίους έφυγε από την πατρίδα του, ο Σ4 αναφέρει πως προέκυψαν πολλά οικογενειακά προβλήματα όταν μετά τον θάνατο του πατέρα του, η μητέρα του παντρεύτηκε έναν άλλον άντρα ο οποίος ήταν κακοποιητικός μαζί του, τον ανάγκαζε να δουλεύει και δεν του επέτρεπε να πηγαίνει στο σχολείο. Η γιαγιά του Σ4 με την οποία και έμενε, τον βοήθησε να φύγει από την χώρα. Φεύγοντας από την Γκάμπια ο Σ4 ταξίδεψε στην Τουρκία κι έπειτα έφτασε στην Ελλάδα. Φτάνοντας στην Ελλάδα, ο Σ4 ήταν χαρούμενος μιας και οι συνθήκες στην Τουρκία δεν ήταν κατάλληλες για να τον βοηθήσουν. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως οι Τούρκοι δεν μιλάνε αγγλικά με αποτέλεσμα να μην μπορεί να επικοινωνήσει με κανέναν. Ο Σ4 φαίνεται ικανοποιημένος με την ζωή του στην Ελλάδα, δεν είναι τέλεια, αλλά γνωρίζει πως δεν κινδυνεύει και είναι ασφαλής. Όταν έμαθε πως μπορεί να πάει σε ελληνικό σχολείο, ο Σ4 ήταν ενθουσιασμένος μιας και ήταν ένα δικαίωμα που του είχε στερήσει ο πατριός του. Επίσης, αναφέρει ως «χρέος» του να μάθει την γλώσσα της χώρας στην οποία μένει. Περιγράφοντας τις δυσκολίες στο σχολείο

του, ο Σ4 πιστεύει πως η μεγαλύτερη δυσκολία του ήταν να προσαρμοστεί σε ένα τμήμα με μαθητές που δεν είναι στην ηλικία του, αλλά μεγαλύτεροι από αυτόν. Οι συμμαθητές του αρχικά δεν ήταν φιλικόι μαζί του και τον αγνοούσαν, ωστόσο, στην συνέχεια οι σχέσεις τους βελτιώθηκαν. Ο Σ4 είναι προβληματισμένος σχετικά με την δημιουργία νέων φίλων στην πόλη καθώς οι ντόπιοι δεν είναι φιλικόι μαζί τους μιας και ίσως πιστεύουν άσχημα πράγματα για τους πρόσφυγες. Σχετικά με το σχολικό περιβάλλον ο Σ4 αναφέρει πως η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας θα ήταν πιο εύκολη αν οι εκπαιδευτικοί γνώριζαν καλύτερα αγγλικά. Παρόλα αυτά η ζωή του στην Ελλάδα του αρέσει, δεν θα ήθελε να φύγει και συνεχίζει να ονειρεύεται και να προσπαθεί για να πραγματοποιήσει το όνειρό του να τελειώσει το σχολείο, να σπουδάσει και να γίνει ηλεκτρολόγος. Τέλος, μέσα από την αφήγηση του Σ4 γίνεται αντιληπτή η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες μαθητές από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται. Με αυτόν τον τρόπο, παρατηρείται η ανεπάρκεια εφαρμογής του αντιρατσιστικού μοντέλου (Ζωγράφου, 2003) το οποίο στόχευε στην εξάλειψη των προκαταλήψεων και ρατσιστικών φαινομένων.

Σ5

Ο Σ5 είναι 17 χρονών και κατάγεται από την Γκάμπια. Αναφέρει από την αρχή την σχέση του με την οικογένεια του καθώς δεν έχει επικοινωνία με τον πατέρα του. Ωστόσο η σχέση του με την αδερφή του και την μητέρα την οποία χαρακτηρίζει την καλύτερη του φίλη είναι άριστη. Ο Σ5 ταξίδεψε από την Γκάμπια στην Τουρκία όπου έμεινε για 5 μήνες κι έπειτα ήρθε στην Ελλάδα. Δεν είναι ικανοποιημένος από την εμπειρία του στην Τουρκία καθώς οι Τούρκοι δεν μιλούν αγγλικά. Αρχικά, ο Σ5 δεν ήθελε να μιλήσει για την προσφυγική του εμπειρία και τους λόγους για τους οποίους εγκατέλειψε την πατρίδα του. Ωστόσο, στην συνέχεια της συζήτησής μας ένωσε άνετα και αφηγήθηκε την ιστορία του. Σχετικά με το σχολείο στην πατρίδα του αναφέρει πως η σχέση του με τους εκπαιδευτικούς και τους συμμαθητές του ήταν άριστη. Όλοι γνώριζαν για την μεγάλη του αγάπη για το ποδόσφαιρο και ήταν πολύ ενθαρρυντικοί μαζί του, ακόμη και όταν έλειπε από τα μαθήματα. Ο Σ5 δεν βρίσκει πολλές διαφορές ανάμεσα στο σχολείο στην Γκάμπια και αυτό στην Ελλάδα καθώς και στα δύο μπορεί να παίξει ποδόσφαιρο, δεν του αρέσει το σχολείο και το βρίσκει σαν μια διέξοδο για να μπορεί να προπονηθεί. Σχετικά με την προσφυγική του εμπειρία ο Σ5 αναφέρει πως έφυγε από την πατρίδα του λόγω των

προβλημάτων που είχε με τον πατέρα του ο οποίος ως μουσουλμάνος ήταν πολύαυστηρός και ήθελε ο Σ5 να τον υπακούει. Μετά την Τουρκία, ο Σ5 φτάνοντας στην Ελλάδα ένιωθε χαρούμενος καθώς ήλπιζε πως εδώ ίσως μπορέσει να κάνει το όνειρό του πραγματικότητα και να ασχοληθεί επαγγελματικά με το ποδόσφαιρο. Αναφερόμενος στην εμπειρία του στο ελληνικό σχολείο ο Σ5 δηλώνει πως δυσκολεύεται αρκετά με την ελληνική γλώσσα και δεν του αρέσει που στο σχολείο του οι συμμαθητές του είναι μεγαλύτεροι από αυτόν. Ωστόσο, δεν τον ενοχλεί καθώς δεν θέλει να πηγαίνει. Οι εκπαιδευτικοί είναι υπομονετικοί και καλοί μαζί του, αφού γνωρίζουν πως ο ίδιος δεν θέλει να παρακολουθεί τα μαθήματα. Ο Σ5 είναι πολύ κοινωνικός, δεν δυσκολεύτηκε να κάνει νέους φίλους στην Ελλάδα, τόσο πρόσφυγες όσο και πρόσφυγες. Πιστεύει πως μέσω του ποδοσφαίρου είναι πιο εύκολο να κάνει νέους φίλους. Είναι ικανοποιημένος με την ζωή του στην Ελλάδα και ευγνώμων για όσα του προσφέρει η δομή στην οποία φιλοξενείται. Πολλές φορές είναι σκεπτικός και αναρωτιέται αν θα μπορούσε να ασχοληθεί επαγγελματικά με το ποδόσφαιρο σε κάποια άλλη χώρα. Ωστόσο, θα ήθελε να παραμείνει στην Ελλάδα αν του παρέχονται επαγγελματικά όσα θέλει. Τέλος, ο Σ5 αναφέρει πως του λείπει η χώρα του, η οικογένεια του και οι φίλοι του με τους οποίους επικοινωνεί κάθε μέρα. Εύχεται στο μέλλον να μπορέσει να παίξει ποδόσφαιρο για την χώρα του και να κάνει περήφανη την μητέρα του. Τέλος, ο Σ5 παρουσιάζεται ως ένας αισιόδοξος νέος ο οποίος προσαρμόζεται σε νέες περιστάσεις και περιβάλλοντα χάρη στις επικοινωνιακές του ικανότητες.

6.2 Συζήτηση

Με το τέλος της έρευνας, την ανάλυση των συνεντεύξεων και την ερμηνεία τους, είναι σημαντικό να αναλυθούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία βασίστηκε και η έρευνα.

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

Οι συνεντευξιζόμενοι παρουσιάστηκαν ευχαριστημένοι με το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας τους. Οι διαφορές που προκύπτουν αφορούν τα γνωστικά αντικείμενα διδασκαλίας τα οποία ποικίλουν. Ωστόσο, , και στις 3 αναφερόμενες χώρες – Πακιστάν, Ινδία, Γκάμπια- οι εκπαιδευτικοί έδιναν βαρύτητα στο μάθημα των αγγλικών. Σχετικά με τις σχέσεις των μαθητών με τους συμμαθητές τους και τους εκπαιδευτικούς , οι συνεντευξιζόμενοι αναφέρουν πως λειτουργούσαν σαν μία «ομάδα» στην οποία

συνεργάζονταν και ήταν υποστηρικτικοί μεταξύ τους. Συνοπτικά, οι βαθμίδες εκπαίδευσης και στις 3 χώρες είναι παρόμοιες με αυτές στην Ελλάδα – δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο-. Η φοίτηση στα πανεπιστήμια δεν είναι δωρεάν και οι φοιτητές πρέπει να πληρώνουν δίδακτρα

Προσφυγική εμπειρία

Οι λόγοι για τους οποίους οι συνεντευξιαζόμενοι εγκατέλειψαν την πατρίδα τους είναι οικογενειακοί και θρησκευτικοί. Ερχόμενοι στην Ελλάδα, οι μαθητές ένιωσαν ανακούφιση και χαρά μιας και όλοι έμειναν για λίγο καιρό στην Τουρκία όπου και η εμπειρία τους ήταν δυσάρεστη. Σχετικά με την σχέση τους και την αντιμετώπισή τους από τους Έλληνες, οι συμμετέχοντες παρουσίασαν διαφορετικές απόψεις. Συγκεκριμένα, κάποιοι υποστήριξαν πως οι ντόπιοι ήταν φιλικοί μαζί τους, ενώ άλλοι υποστήριξαν πως τους αντιμετωπίζουν με καχυποψία. Παρόμοια συμπεριφορά παρουσιάζεται και στην έρευνα Chowdhury κατά την οποία νεαροί πρόσφυγες δεν μπορούσαν να εξηγήσουν τη εχθρική συμπεριφορά των ντόπιων απέναντί τους. Εξίσου σημαντική είναι και η διαφορά των απόψεων τους σχετικά με την ανάπτυξη φιλιών. Κάποιοι εμφανίζονται απογοητευμένοι καθώς δεν μπορούν να κάνουν νέες φιλίες και «συμβιβάζονται» με τους υπάρχοντες φίλους τους από τις δομές φιλοξενίας, ενώ άλλοι είναι πιο κοινωνικοί και δεν δυσκολεύονται να κάνουν νέους φίλους, ακόμη και ντόπιους.

Εκπαιδευτική εμπειρία σε ελληνικό σχολείο

Οι συνεντευξιαζόμενοι μίλησαν για την εμπειρία τους στο ελληνικό σχολείο. Όλοι ήταν ενθουσιασμένοι όταν έμαθαν πως μπορούν να συνεχίσουν την φοίτησή τους στην Ελλάδα και να βοηθηθούν μαθαίνοντας την ελληνική γλώσσα η οποία και υπήρξε το μεγαλύτερο τους εμπόδιο τόσο μαθησιακά όσο και κοινωνικά. Σχετικά με την σχέση τους με τους συμμαθητές τους και τους εκπαιδευτικούς οι περισσότεροι μαθητές παρουσιάστηκαν διστακτικοί για τον χαρακτηρισμό αυτών. Πολλοί συμμαθητές αρχικά ήταν απόμακροι και αγνοούσαν τα νέα μέλη της τάξης τους αδιαφορώντας για αυτούς. Από την άλλη πλευρά, υπήρξαν και συμμαθητές οι οποίοι ήταν ιδιαίτερα βοηθητικοί – περισσότερο και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς-. Ερμηνεύοντας τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, οι εκπαιδευτικοί των ελληνικών σχολείων παρουσιάζονται μη καταρτισμένοι. Βασικό τους πρόβλημα υπήρξε η έλλειψη γνώσεων της αγγλικής γλώσσας με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των νέων προσφύγων μαθητών. Παρόλα

αυτά, οι συνεντευξιαζόμενοι παρουσιάζονται αισιόδοξοι τόσο για την εκπαιδευτική τους πορεία, όσο και για την ζωή τους στην Ελλάδα καθώς επιθυμούν να συνεχίσουν το σχολείο και την παραμονή τους εδώ.

Σκοπός της έρευνας ήταν μέσω της βιογραφικής αφηγηματικής μεθόδου με την χρήση συνεντεύξεων να αναδειχθούν οι δυσκολίες και τα βιώματα των προσφύγων μαθητών, να ακουστεί η «φωνή» τους. Οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στην λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας τους, στην εμπειρία σε ελληνικά σχολεία, καθώς και στα προσφυγικά τους βιώματα. Οι 5 μαθητές σχολίασαν και μίλησαν για την ζωή τους, για το εκπαιδευτικό σύστημα στην χώρα τους και για τις ασχολίες τους εκεί. Έπειτα, έγινε αναφορά στο σύστημα εκπαίδευσης της Ελλάδας και τις παροχές αυτού μιας και οι 5 είναι φιλοξενούμενοι ασυνόδευτοι πρόσφυγες των δομών της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης «ΑΡΣΙΣ» στα Ιωάννινα. Ο καθένας από αυτούς εγκατέλειψε την χώρα του για διαφορετικούς λόγους με κοινό όμως γνώμονα την θρησκεία και την μουσουλμανική καταπίεση. Στην συνέχεια, συγκρίνοντας τα εκπαιδευτικά συστήματα βρέθηκαν διαφορές οι οποίες βασίζονται στα μαθήματα διδασκαλίας και στο πλήθος των μαθητών ανά τμήμα. Οι 5 μαθητές παρουσιάζουν και αρκετά κοινά χαρακτηριστικά. Αρχικά, όλοι πριν φτάσουν στην Ελλάδα βρέθηκαν στην Τουρκία όπου και απογοητεύτηκαν τόσο από την συμπεριφορά των ντόπιων όσο και από την αντιμετώπιση του κράτους προς τους πρόσφυγες. Επίσης, οι μαθητές ανέφεραν πως είναι ικανοποιημένοι από τις δομές και τις παροχές που τους δίνει το ελληνικό κράτος σε κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι περισσότεροι αναφέρουν πως η ζωή τους στην Ελλάδα είναι καλύτερη και θα ήθελαν να παραμείνουν στην χώρα μας, αφού εδώ είναι ευτυχισμένοι. Ακόμη, σημαντική είναι η αναφορά των συνεντευξιαζόμενων στους εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων. Είναι κατανοητό και σαφές πως η ελληνική γλώσσα αποτέλεσε την μεγαλύτερη δυσκολία ως προς την εκπαίδευση και κοινωνικοποίηση των προσφύγων μαθητών. Ωστόσο, σημαντική ήταν η αναφορά των μαθητών στην επιδείνωση των μαθησιακών τους δυσκολιών εξαιτίας της ανελλιπούς εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών οι οποίοι δεν γνώριζαν την αγγλική γλώσσα, με αποτέλεσμα οι πρόσφυγες μαθητές να μην κατανοούν τα διδασκόμενα μαθήματα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του μαθητή ο οποίος αναφέρει ότι στο σχολικό περιβάλλον έλαβε περισσότερη βοήθεια από τους συμμαθητές του παρά από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό. Επίσης, αξιοσημείωτη υπήρξε η αναφορά των μαθητών στο κλίμα της σχολικής τάξης στην οποία και συνυπήρχαν με άτομα τα οποία δεν ήταν

συνομήλικά τους. Η ένταξη των προσφύγων μαθητών σε τμήματα με άτομα που δεν έχουν την ίδια ηλικία με αυτούς συχνά τους οδηγεί σε αμηχανία αλλά και ανασφάλειες καθώς επιθυμούν να συναναστρέφονται με άτομα της ηλικίας τους και να νιώθουν οικεία. Τέλος, γίνεται αντιληπτό πως οι μαθητές έχουν όνειρα για το μέλλον τους, λίγοι θέλουν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους αλλά συνεχίζουν να είναι αισιόδοξοι για το μέλλον τους και τα σχέδια που κάνουν. Ωστόσο, είναι φανερός ο προβληματισμός τους για το μέλλον μιας και με την ενηλικίωσή τους πρέπει να αποχωρήσουν από τις δομές στις οποίες φιλοξενούνται και να αναζητήσουν εργασία για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να ολοκληρώσουν την ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο.

Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι σημαντικά καθώς μέσω της αναγνώρισης της προσφυγικής εμπειρίας των παιδιών, αναδεικνύονται τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι μαθητές στα πλαίσια της εκπαίδευσης σε ένα διαπολιτισμικό και πολυπολιτισμικό περιβάλλον, αλλά και κοινωνικά. Συγκεκριμένα, κατανοώντας τις δυσκολίες των μαθητών και την προσφυγική τους εμπειρία υπάρχει ώθηση για την αντιμετώπισή τους. Αξιοποιώντας τα αποτελέσματα της έρευνας είναι δυνατή και απαραίτητη η κινητοποίηση του εκπαιδευτικού μηχανισμού για την μέριμνα και την αντιμετώπιση των προβλημάτων των μαθητών. Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας υπήρξαν εξαιρετικά χρήσιμα ώστε να προβληθεί η «φωνή» των προσφύγων μαθητών στα ελληνικά σχολεία, η σχέση τους με τους συμμαθητές και τους εκπαιδευτικούς, καθώς και για να εντοπιστεί η εφαρμογή ή μη των διαπολιτισμικών αρχών στο σύγχρονο ελληνικό πολυπολιτισμικό σχολείο.

Συμπερασματικά, οι μαθητές παρουσιάζονται ευχαριστημένοι με την εκπαιδευτική τους εμπειρία στην Ελλάδα. Ωστόσο είναι σημαντική η αναφορά τους στην προσφυγική τους εμπειρία η οποία και επηρέασε την μαθησιακή τους πορεία. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν κατάφεραν να ολοκληρώσουν την φοίτησή τους στο σχολείο και τους δίνεται αυτή η ευκαιρία στην Ελλάδα. Σχετικά με την εμπειρία τους στο ελληνικό σχολείο είναι αξιοσημείωτη η αναφορά τους στην ελλιπή κατάρτιση των εκπαιδευτικών οι οποίοι δεν μπορούν να τους βοηθήσουν. Οι συμμετέχοντες έχουν λάβει περισσότερη βοήθεια από τους εκπαιδευτικούς της δομής στην οποία φιλοξενούνται. Κοινή δυσκολία των μαθητών είναι η γλώσσα, αλλά πολλές φορές και το σχολικό περιβάλλον στο οποίο δεν συνυπάρχουν με άτομα της ηλικίας τους. Έπειτα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση των μαθητών με τους συμμαθητές τους και τους εκπαιδευτικούς στην Ελλάδα. Οι συμμαθητές των παιδιών άλλοτε παρουσιάζονται απόμακροι και άλλοτε κοινωνικοί. Σημαντικό είναι

ωστόσο πως τελικά συμφιλιώνονται και αναπτύσσουν φιλίες (Berry, 2004). Τέλος, ενθαρρυντική είναι η αναφορά των προσφύγων μαθητών σχετικά με την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα, τις παροχές και την βοήθεια που τους δίνεται. Τέλος, γίνεται αντιληπτό πως παρόλο τον μικρό αριθμό συμμετεχόντων στην έρευνα, οι πληροφορίες που λήφθηκαν σχετικά με την ζωή τους και τις εκπαιδευτικές τους εμπειρίες, αποδείχθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες για την διασταύρωση της έρευνας με τις βιβλιογραφικές πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα έρευνα, είναι σημαντικό να αναφερθούν προτάσεις για περαιτέρω μελέτη. Συγκεκριμένα, θα ήταν εξαιρετικά ωφέλιμο η έρευνα αυτή να πραγματοποιηθεί σε μεγαλύτερο δείγμα μαθητών και των δύο φύλων, μιας και στην παρούσα μελέτη παρουσιάστηκαν απόψεις μόνο αγοριών. Εξίσου σημαντική θα ήταν και η διερεύνηση της παρούσας μελέτης με ποσοτική έρευνα και την χρήση ερωτηματολογίου τόσο σε μαθητές όσο και σε εκπαιδευτικούς σε διαπολιτισμικά σχολεία με σκοπό να εντοπιστούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν μαθητές και εκπαιδευτικοί. Τέλος, χρήσιμη θα ήταν περαιτέρω σχετική έρευνα -βιογραφική- σε περισσότερους μαθητές που φοιτούν σε ευρωπαϊκά σχολεία, ώστε να μπορεί να γίνει σύγκριση με όσους έχουν φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο, αν έχουν αντιμετωπίσει παρόμοιες δυσκολίες με την γλώσσα και την σχέση τους με τους συμμαθητές και τους εκπαιδευτικούς.

Βιβλιογραφία

Afouxenidis, A., Petrou, M., Kandyli, G., Tramountanis, A. and Giannaki, D. (2017). “Dealing with a humanitarian crisis: refugees on the eastern EU border of the Island of Lesbos”, *Journal of Applied Security Research*.

Amadasi, S., & Holliday, A. R. (2017). Block and thread intercultural narratives and positioning: conversations with newly arrived postgraduate students. *Language & Intercultural Communication*

Beech, J. (2021). *Schools as contested spaces: Migration and education in the City of Buenos Aires*. Universidad de San Andrés/CONICET

Beaven, A., & Borghetti, C. (2015). *Intercultural education resources for Erasmus students and their teachers*. Koper: University of Primorska, Annales University Press.

Berry, J. W. (2004). Acculturation. In C. D. Spielberger (Ed.), *Encyclopedia of Applied Psychology 1* (pp. 27-34). London: Elsevier.

Betts, A. (2013). *Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement*. Ithaca, NY: Cornell University Press

Björkenstam, E., Helgesson, M., Norredam, M., Sijbrandij, M., de Montgomery, C. J., & Mittendorfer-Rutz, E. (2020). Common mental disorders among young refugees in Sweden: The role of education and duration of residency. *Journal of Affective Disorders*, 266, 563–571. Doi:10.1016/j.jad.2020.02.015

Borsch, A., et al. (2018). Health, Education and Employment Outcomes in Young Refugees in the Nordic Countries: A Systematic Review. *Scandinavian Journal of Public Health*, 140349481878709–. Doi:10.1177/1403494818787099

Buckner, E., Spencer, D., & Cha, J. (2017). Between Policy and Practice: The Education of Syrian Refugees in Lebanon. *Journal of Refugee Studies*. Doi:10.1093/jrs/fex027

Cavounidis, J. and Hadjaki, L. (2000). *Migrant Applicants for the Card of Temporary Residence: Nationality, Gender, and Placement*. Athens: National Institute of Labour (in Greek).

Chowdhury, S. K., Keary, A., Reupert, A., & Saito, E. (2021). Multi-vocal voices of refugees: A case study of Rohingya refugees in Bangladesh. *International Sociology*, 026858092199332. Doi:10.1177/0268580921993328

Czymara, C.S. and Schmidt-Catran, A.W. (2017). Refugees Unwelcome? Changes in the Public Acceptance of Immigrants and Refugees in Germany in the Course of Europe's 'Immigration Crisis'. *European Sociological Review* 33(6): DOI: 10.1093/esr/jcx071.

Dryden-Peterson, S., Adelman, E., Bellino, M. J., & Chopra, V. (2019). The Purposes of Refugee Education: Policy and Practice of Including Refugees in National Education Systems. *Sociology of Education*, 003804071986305. Doi:10.1177/0038040719863054

Essinger, H. (1991), 'Interkulturelle Erziehung in multiethnischen Gesellschaften', in: H. Marburger (Hrsg.), *Schule in der multikulturellen Gesellschaft, Ziele, Aufgaben und Wege interkultureller Erziehung*, Frankfurt a. M., 3-18.

FitzGerald, D.S. (2019). *Refuge Beyond Reach: How Rich Democracies Repel Asylum Seekers*. Oxford, UK: Oxford Univ. Press. In press.

Gambaro, L., Neidhöfer, G., & Spiess, C. K. (2021). The effect of early childhood education and care services on the integration of refugee families. *Labour Economics*, 72, 102053. Doi:10.1016/j.labeco.2021.102053 10.1016/j.labeco.2021.102053

Greene, MC. Et al. (2018). Challenges and opportunities for implementation of substance misuse interventions in conflict-affected populations. *Harm Reduct J*. November 28;15(1):58. 10.1186/s12954-018-0267-1

Hamlin, R. (2017). *Migrant Categories in Crisis*. Presented at Cent. Study Int. Migr., Univ. Calif., Los Angeles.

Holliday, A. (2018) Designing a course in intercultural education. *Intercultural Communication Education*, 1 (1). Pp. 4-11. ISSN 2209-1041.

Kasimis, C., Papadopoulos A. G., Zacopoulou E. (2003). 'Migrants in RuralGreece', *Sociologia Ruralis*, Vol 43, Number 2.

Koyama, J. and Chang, E. (2018). Schools as Refuge? The Politics and Policy of Educating Refugees in Arizona. *Educational Policy*, 089590481880731 doi:10.1177/0895904818807319

Louie, A. (2013). International adoption. In *Routledge International Handbook of Migration Studies*, ed. S Gold, S Nawyn.

McCarthy, A.T. (2018). Politics of refugee education : educational administration of the Syrian crisis in Turkey. *Journal of Educational Administration and History*, 50(3), 223-238

Miller, J. (2005). African refugees with interrupted schooling in the high school mainstream: Dilemmas for teachers. Vol. 20, Issue 2.

National Statistical Service of Greece (NSSG). (2003). Population Census 2001.

Neumann, K. (2015). *Across the Seas: Australia's Response to Refugees: A History*. Collingwood, Aust.: Black Inc.

Pappas, N. and Papatheodorou, A.(2017).Tourism and the Refugee Crisis in Greece: Perceptions and Decision making of Accommodation Providers. *Tourism Management*, 63. Pp. 3141. ISSN 02615177

Palaiologou, N., Kyridis, A., Gialamas, V., & Evangelou, O. (2010). The education of „second generation immigrant students“ in Greece. Official report submitted to the former Hellenic Institute of Migration Policy.

Penninx, R. (2013). Problems of and solutions for the study of immigrant integration. CMS 7. <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0122-x>

Tazzioli, M. And Garelli, G. (2018). “Containment beyond detention: the hotspot system and disrupted migration movements across Europe”, *Environment and Planning*, pp. 1-19, available at: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263775818759335>

The Sphere handbook. (2018). *Humanitarian charter and minimum standards in humanitarian response*. Geneva: Sphere.

Trentacosta, C. J., McLear, C. M., Ziadni, M. S., Lumley, M. A., & Arfken, C. L. (2016). Potentially Traumatic Events and Mental Health Problems Among Children of Iraqi Refugees: The Roles of Relationships With Parents and Feelings About School. *American Journal of Orthopsychiatry*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/ort0000186>

Trouki, E. (2012). The Challenge of Cultural Diversity in Greece: Reflections on „Intercultural Education Schools“ (IES) Strategy for Creating Inclusive Learning Environments. *Power and Education*, 4(2), 219-229.

Van Amersfoort, H. (1982). *Immigration and the formation of minority groups: The Dutch experience, 1945–1973*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vergou, P. (2019). Living with difference: Refugee education and school segregation processes in Greece. *Urban Studies*, 004209801984644. Doi:10.1177/0042098019846448

Visconti, L., & Gal, D. (2018). Regional collaboration to strengthen education for nationals & Syrian refugees in Arabic speaking host countries. *International Journal of Educational Development*, 61, 106–116. Doi:10.1016/j.ijedudev.2017.10.022

Zachos, D. (2009). Citizenship, ethnicity, and education in modern Greece. *Journal of Modern Greek Studies*, 27(1), 131-155.

Γκότοβου, Α. (2010). *Η βελτίωση της γλωσσικής ικανότητας των μεταναστών μαθητών μέσα από τα προγράμματα ενίσχυσης της γλωσσικής μάθησης. Μία εμπειρική προσέγγιση*. (σ. 108-1226), τ.135. Νέα Παιδεία.

Στεργίου, Α. , Σιμόπουλος, Γ. (2019). *Μετά το κοντέϊνερ, Gutenberg*.

Τσιάκαλος, Γ. (2000), *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τσιώλης, Γ. (2006). *Ιστορίες Ζωής και Βιογραφικές Αφηγήσεις. Η Βιογραφική Προσέγγιση στην Κοινωνιολογική Ποιοτική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Πανταζής, Β. (2015). *Αντιρατσιστική Εκπαίδευση* [ηλεκτρ. Βιβλ.] Αθήνα: ΣΕΑΒ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερευνητικό εργαλείο συνέντευξης μαθητών

Σκοπός της Έρευνας :

Ο σκοπός της έρευνας είναι, μέσω προσωπικών συνεντεύξεων με πρόσφυγες μαθητές οι οποίοι έχουν φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο και μιλούν ή έχουν επαφή με την ελληνική γλώσσα, να μελετηθεί πώς βίωσαν την εμπειρία τους στην ελληνική εκπαίδευση και ποια είναι τα βιώματά τους πριν και κατά την φοίτησή τους στο ελληνικό σχολείο.

Ερευνητικά Ερωτήματα :

1. Ποιες ήταν οι εκπαιδευτικές εμπειρίες τους από την χώρα προέλευσης;
2. Ποια ήταν η προσφυγική τους εμπειρία;
3. Ποια ήταν η εμπειρία φοίτησής τους στο ελληνικό σχολείο; (προσδοκίες, πρώτες εντυπώσεις, σημαντικά βιώματα)

Α' φάση: Κύρια αφήγηση

Εναρκτήρια ερώτηση

Θα ήθελες να μου μιλήσεις για τις πρώτες μέρες σου στην Ελλάδα και την ζωή σου εδώ; Πώς ήταν η ζωή στην πατρίδα σου; Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πώς έφτασες ως εδώ και πώς διαμόρφωσες την προσωπικότητά σου. Μπορείς να αναφέρεις ό,τι θέλεις εσύ και θεωρείς σημαντικό. Εγώ δεν θα σε διακόψω κάνοντας ερωτήσεις, και αν θέλω να σε ρωτήσω κάτι, θα το κάνω αφού ολοκληρώσεις. Θα ήθελα να σε διαβεβαιώσω για το απόρρητο καθώς τηρείται ανωνυμία, δεν θα χρησιμοποιηθεί το όνομά σου, αλλά ένα ψευδώνυμο

Β' φάση: Παρεπόμενες ερωτήσεις

Οι παρεπόμενες ερωτήσεις θα επικεντρωθούν σε συγκεκριμένα άτομα ή γεγονότα σταθμούς όπου κατά την αφήγηση αντιληφθήκαμε πως ίσως είναι σημαντικό να υπάρξει μία περαιτέρω περιγραφή και ανάλυση από μεριάς του συνεντευξιαζόμενου.

Η σημαντικότητα των ατόμων και των γεγονότων στα οποία θα πρέπει να επικεντρωθούμε θα καθοριστούν από βασικούς άξονες όπως :

- Σημαντικές βιοματικές εμπειρίες
- Εμπειρία στο ελληνικό σχολείο

Οι χρονικές περίοδοι όπου αναμένουμε να αναφερθούν και να περιγραφθούν από τον συνεντευξιζόμενο είναι :

α) παιδική ηλικία

β) μαθητικά χρόνια

γ) προσωπική ζωή

Κατά την διάρκεια της αφήγησης εάν παρατηρήσουμε πως υπήρξε κάποια χρονική περίοδος της βιογραφίας του συνεντευξιζόμενου όπου είτε δεν περιγράφηκε επαρκώς είτε δεν αναφέρθηκε καθόλου επανερχόμαστε πολύ διακριτικά και ζητάμε διευκρινήσεις.

Γ' Φάση

Α' ΟΜΑΔΑ

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

- Πώς ήταν το σχολείο στην πατρίδα σου; (βαθμίδες και διάρκεια κάθε βαθμίδας)
- Πόσες ώρες πήγαινες κάθε μέρα;
- Πόσα παιδιά ήσασταν σε κάθε τμήμα;
- Ποια μαθήματα διδάσκονταν εκεί; Ποιο ήταν το αγαπημένο σου μάθημα;
- Ποιες ήταν οι δραστηριότητες που κάνατε;
- Ποια ήταν η σχέση σου με τους δασκάλους σου;
- Ποιες διαφορές βρίσκεις με το σχολείο στην Ελλάδα;

Β' ΟΜΑΔΑ

Προσφυγική εμπειρία

- Για ποιους λόγους έφυγες από την πατρίδα σου;

- Η μετακίνηση αυτή έγινε με τους γονείς σου;
- Πώς έφτασες εδώ; (μετακίνηση από χώρα σε χώρα, πώς κατέληξε στην Ελλάδα)
- Πώς ένιωσες όταν έφτασες στην Ελλάδα; Σου αρέσει περισσότερο από άλλες χώρες;
- Πώς θα χαρακτήριζες τους ανθρώπους εδώ; Πώς σου συμπεριφέρονται;

Γ' ΟΜΑΔΑ

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

- Πώς ένιωσες όταν έμαθες ότι θα πας σε ελληνικό σχολείο;
- Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; (γλώσσα, σχέσεις με δασκάλους και συμμαθητές)
- Πώς σε υποδέχτηκαν οι συμμαθητές σου την πρώτη μέρα στο σχολείο;
- Πώς σου φάνηκε το νέο σου σχολείο; (περιβάλλον, συμμαθητές, εκπαιδευτικοί)
- Ποια μαθήματα σου άρεσαν περισσότερο; Ποια σε δυσκόλεψαν;
- Υπήρχε κατανόηση για τις δυσκολίες που αντιμετώπισες από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου;

Καταληκτικές ερωτήσεις

Σου λείπει η πατρίδα σου και το σχολείο σου εκεί;

Ποια ήταν η σχέση σου με τους συμμαθητές σου στην πατρίδα σου και ποια εδώ;

Έκανες εύκολα νέους φίλους; Αν όχι γιατί πιστεύεις ότι έγινε αυτό;

Πιστεύεις πως η αλλαγή περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις επηρέασαν την εκπαιδευτική σου εμπειρία;

Πώς θα χαρακτήριζες την εκπαιδευτική σου εμπειρία στην Ελλάδα; Ήταν καλύτερα απ' ότι περίμενες ή χειρότερα; Τι θα άλλαζες;

Ποιοι σε βοήθησαν να ενταχθείς στο σχολικό περιβάλλον;

Πώς θα ήταν το ιδανικό σχολείο για εσένα;

Φαντάζεσαι την ζωή σου στην Ελλάδα; Θέλεις να φύγεις;

Τι εύχεσαι για το μέλλον;

Αποχαιρετισμός :

Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω πολύ για το χρόνο σας και τη διάθεσή σας να μοιραστείτε προσωπικές σας ιστορίες και να απαντήσετε στις ερωτήσεις μου. Εάν έχετε κάποια απορία για την χρήση και την επεξεργασία των δεδομένων πολύ ευχαρίστως να σας απαντήσω. Θα ήθελα για ακόμη μια φορά να σας διαβεβαιώσω για την εχεμύθειά μου και το απόρρητο της διαδικασίας.

Σας ευχαριστώ!

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΕΙΣ

Απομαγνητοφώνηση 1^{ης} συνέντευξης

Αφήγηση

Hello, my name is Salim, I am 16 years old and I am from Pakistan. Now I live in Ioannina. I have been in Greece for 1 year. Before here I lived for 2 years in Turkey. I didn't like it in Turkey. While I was in Pakistan I had a great time, went to school and loved learning new things. I lived in Pakistan with my uncle because the area where I lived with my sister and my mom had no school. So, I stayed with my uncle who had a school in his area. In my hometown I had many friends and I finished school there. Then I started the "trips"... I have a sister who lives in Iran with our mother. I traveled from Pakistan to Iran, from Iran to Turkey and finally arrived here.

Παρεπόμενες ερωτήσεις

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

1. Πώς ήταν το σχολείο στην πατρίδα σου; (βαθμίδες και διάρκεια κάθε βαθμίδας)

I really liked my school in Pakistan. All my friends were there, we were together since we were kids. In total, school lasted 10 years, but without going to university.

2. Πόσες ώρες πήγαινες κάθε μέρα;

Every day we went for 9 hours, starting in the morning and leaving late in the afternoon. Every day we also did a different lesson

3. Πόσα παιδιά ήσασταν σε κάθε τμήμα;

Each class was different. Some classes had 25 children and some had 45.

4. Ποια μαθήματα διδάσκονταν εκεί; Ποιο ήταν το αγαπημένο σου μάθημα;

I don't remember all the lessons exactly. We had language, grammar, maths, geography, technology, English classes... My favorites were maths and English.

5. Ποιες ήταν οι δραστηριότητες που κάνατε;

During breaks all the boys played football and basketball, but not for long, only about 15 minutes every 3-4 hours. I love basketball!

6. Ποια ήταν η σχέση σου με τους δασκάλους σου;

My teachers there were very good. They helped me whenever I needed them.

7. Ποιες διαφορές βρίσκεις με το σχολείο στην Ελλάδα;

The biggest differences are obviously in the language and in the number of children per section. In Pakistan we were many children in the class. Now, I have 2 classes, in one we are 10 children, all refugees, and in the other 22 with Greek students.

Προσφυγική εμπειρία

1. Για ποιους λόγους έφυγες από την πατρίδα σου;

This is a long story... In my village in Pakistan there was a feud with another family. This family wanted to harm me, to kill me... So I left from there to save myself.

2. Η μετακίνηση αυτή έγινε με τους γονείς σου;

I left Pakistan with my mom and sister. We traveled all the way to Iran together. They stayed in Iran, I continued and went to Turkey and then I came to Greece.

3. Πώς έφτασες εδώ; (μετακίνηση από χώρα σε χώρα, πώς κατέληξε στην Ελλάδα;)

From Pakistan I went to Iran, then to Turkey where I stayed for a while and then to Greece. I mostly walked but I also had to take a boat which left me in Samos from Turkey.

4. Πώς ένιωσες όταν έφτασες στην Ελλάδα; Σου αρέσει περισσότερο από άλλες χώρες;
When I got here it was better, I felt relief. Especially from Turkey much better...

5. Πώς θα χαρακτήριζες τους ανθρώπους εδώ; Πώς σου συμπεριφέρονται;

People in Greece are nice. But my friends are Pakistani. The Greeks are quite friendly and help me as much as they can.

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

1. Πώς ένιωσες όταν έμαθες ότι θα πας σε ελληνικό σχολείο;

When I found out I could go to school I was excited. I missed her so much...

2. Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; (γλώσσα, σχέσεις με δασκάλους και συμμαθητές)

My teachers and classmates now help me a lot. They are good to me and whenever I have a question and I don't understand either the teachers at school or my classmates or Arsis's teacher help me. The language made it very difficult for me, I didn't know anything...

3. Πώς σε υποδέχτηκαν οι συμμαθητές σου την πρώτη μέρα στο σχολείο;

Reception in the first class (integration section) was not terrible, we were 7 children all from Pakistan. In the Greek class, everyone knew we were going and were very friendly, but not from the beginning. At first they didn't help me that much, then that changed.

4. Πώς σου φάνηκε το νέο σου σχολείο; (περιβάλλον, συμμαθητές, εκπαιδευτικοί)

I really like the school here in Ioannina. I have 2-3 Greek teachers. My Greek classmates are good and so are the teachers.

5. Ποια μαθήματα σου άρεσαν περισσότερο; Ποια σε δυσκόλεψαν;

I like math and English. I also like Greek but it's a bit difficult for me.

6. Υπήρχε κατανόηση για τις δυσκολίες που αντιμετώπισες από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου;

No one knows about my difficulties at school. Maybe they imagine that and that's why they can be so friendly with me...

Καταληκτικές ερωτήσεις

- *Σου λείπει η πατρίδα σου και το σχολείο σου εκεί;*

Of course, I miss Pakistan and my friends there. I liked school there more because of the language and my friends, but I'm happy here too.

- *Ποια ήταν η σχέση σου με τους συμμαθητές σου στην πατρίδα σου και ποια εδώ;*

In Pakistan I had more friends than here. They understood me more and everything was easier...

- *Έκανες εύκολα νέους φίλους; Αν όχι γιατί πιστεύεις ότι έγινε αυτό;*

It's hard to make new friends here because I don't know Greek well. This is difficult for me many times and that is why most of my friends are from Pakistan.

- *Πιστεύεις πως η αλλαγή περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις επηρέασαν την εκπαιδευτική σου εμπειρία;*

I don't think what I went through affected my experience at school. Maybe if I had something more stable in training it would be easier.

- *Πώς θα χαρακτήριζες την εκπαιδευτική σου εμπειρία στην Ελλάδα; Ήταν καλύτερα απ' ότι περίμενες ή χειρότερα; Τι θα άλλαζες;*

It was neither better nor worse, it was "normal", I expected it. I only wish I could learn Greek faster, but I really try hard with the lessons.

- *Ποιοι σε βοήθησαν να ενταχθείς στο σχολικό περιβάλλον;*

My teachers helped me the most and the people from Arsis. After all, we knew we were going to school, and we had prepared.

- *Πώς θα ήταν το ιδανικό σχολείο για εσένα;*

The perfect school for me is one that offers the same to everyone. In Pakistan it was easier...

- *Φαντάζεσαι την ζωή σου στην Ελλάδα; Θέλεις να φύγεις;*

Yes, I can imagine myself in Greece forever. I don't want to leave, I like it here and I'm safe.

- *Τι εύχεσαι για το μέλλον;*

Now I want to finish school. When I finish it I want to be able to become an engineer.

Απομαγνητοφώνηση 2^{ης} συνέντευξης

Αφήγηση

My name is Kemba. I'm from the Gambia, Africa, and I'm 17 years old, my birthday is on the 19th of December. While I was in my hometown I went to school, I finished the second level which was before high school. Then, I went to Turkey alone by plane. I stayed there for 2 months and then came to Greece. On August 7, 2021, I arrived at an island in Greece that I don't remember which one it is and from there I went to Samos. After Samos I came directly to Ioannina. While I was in Gambia I played football, football was all I thought about, I played in matches, and I loved it

Ever since I left Turkey football has left my mind and all I do is read. I didn't like Turkey at all. Most of my friends are Christian, I am Muslim. My father is an imam, and it was difficult for me to tell him that my friends are Christians. Muslims are strict and there are laws you must follow, it's like they control me, you don't have freedom a lot of times. I wanted to feel free. One day, after seeing my Christian friends, I told my father that I want a different life, calmer, not to be at home all the time and to be free. My father didn't agree with me hanging out with Christians, he's an imam too! So, I left Gambia. My friends and some family friends gave me money. So, from Gambia I went to the Selenga River, you can walk there and from there I went to Turkey. I didn't tell anyone, when I got to Turkey, I called my father and told him where I was. I didn't know anyone there; they didn't even speak English yet. After 2 months I was asking how I could leave there. Through other people I met, we found a white man from Syria who would bring us to Greece by boat.

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

1. Πώς ήταν το σχολείο στην πατρίδα σου; (βαθμίδες και διάρκεια κάθε βαθμίδας)

My school was good. The total duration was 10 years, but I did not complete it, I still had one year left. There are 3 education systems, I chose the one that would make me an electrician.

2. Πόσες ώρες πήγαινες κάθε μέρα;

School started at 8 in the morning, and we finished at 2 in the afternoon. Basically, we were going 6 hours and had 2 long breaks per class.

3. Πόσα παιδιά ήσασταν σε κάθε τμήμα;

There were too many of us, just like in Greece, that is 20-30 people.

4. Ποια μαθήματα διδάσκονταν εκεί; Ποιο ήταν το αγαπημένο σου μάθημα;

We did many hours of math and grammar. We were taught English of course, geography and we did sports... My favorite subject was technology, everything to do with computers and the future. Another lesson I liked was about the laws, we had a lesson where they taught us the laws and the law, like little lawyers!

5. Ποιες ήταν οι δραστηριότητες που κάνατε;

We made a lot of constructions in technology class and often continued them at home. I really liked it and made constructions myself, after first asking my teachers. During breaks we always played soccer or raced on the run.

6. Ποια ήταν η σχέση σου με τους δασκάλους σου;

It was very good! I had many different teachers for each subject. Our relationship was good because they knew me. It's like a small community, when they know you, you have a good relationship. I was never absent from school; I knew them, and they knew me.

7. *Ποιες διαφορές βρίσκεις με το σχολείο στην Ελλάδα;*

In Greece they most do subjects like math or grammar. The school in Gambia was not exactly like that, we were taught more things that help us in our daily life and the lesson was more fun.

Προσφυγική εμπειρία

1. *Για ποιους λόγους έφυγες από την πατρίδα σου;*

I left because I wanted to feel free. Muslims are strict, they want to control you. Especially when your father is an imam you have to be very careful in what you do and speak. They wouldn't even let me have friends of a different religion! I didn't want to live like this, I wasn't happy!

2. *Η μετακίνηση αυτή έγινε με τους γονείς σου;*

No, I was alone. My family is in Gambia. I was alone all the way to Turkey. From there I met other people with whom we came to Greece together.

3. *Πώς έφτασες εδώ; (μετακίνηση από χώρα σε χώρα, πώς κατέληξε στην Ελλάδα;)*

From Gambia I got to Selega, then I went to Turkey by plane and then by boat we got to Greece, first to a Greek island I don't remember the name, then to Samos and from Samos to Ioannina.

4. *Πώς ένιωσες όταν έφτασες στην Ελλάδα; Σου αρέσει περισσότερο από άλλες χώρες;*

When I arrived in Samos, I was very afraid. The police saw me and put me in a car. I was very scared. I thought the police considered me a criminal and would send me back to Gambia. In Gambia anyone who gets into police cars is a criminal. The cops put me in the car and took me to a camp that had a lot of blackpeople, then I calmed down. The camp in Samos was like a prison, it had irons allaround and you couldn't get out. I like Greece but I would like to return to my country. I want to fulfill my dream and get back there safely.

5. *Πώς θα χαρακτήριζες τους ανθρώπους εδώ; Πώς σου συμπεριφέρονται;*

Greeks are very friendly and nice. I have friends here, but I also had "fake" friends. The people I've met, I've known them since school and I've never had a complaint, they've all been very nice.

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

1. Πώς ένιωσες όταν έμαθες ότι θα πας σε ελληνικό σχολείο;

I was very happy when they told me that I can go to school. I went for 3 weeks to a school in Samos, and I really liked it. After that I went to school in Zagori for 2 months, I didn't like it there, they didn't know anyone, and it was far from Ioannina. I never missed school, I really like it. Now, at school in Ioannina I am happy.

2. Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; (γλώσσα, σχέσεις με δασκάλους και συμμαθητές)

The most difficult was the language. I went to school and at first, they didn't help me, everyone spoke Greek. I was just sitting. I remember doing the geography class which I really like and not understanding anything. The only class I could take was math and that's because numbers are the same for everyone. The teacher of the structure helped me a lot in Zagori.

3. Πώς σε υποδέχτηκαν οι συμμαθητές σου την πρώτη μέρα στο σχολείο;

They were all very nice. When I first entered the classroom, everyone clapped to welcome me. The kid sitting in front of me, my classmate, became my best friend. He helped me with Greek, he wrote words on paper for me in English and then in Greek. He was very good to me. All the children were fine.

4. Πώς σου φάνηκε το νέο σου σχολείο; (περιβάλλον, συμμαθητές, εκπαιδευτικοί)

The teachers just knew my name and I just listened to them. They didn't help me as much as my classmates who became my friends. Many times, they "argued" with the other students who did not attend the lesson and tried to teach me Greek. Most of the teachers did not know English well.

5. Ποια μαθήματα σου άρεσαν περισσότερο; Ποια σε δυσκόλεψαν;

My favorite subject is English. Greek is quite difficult for me because all the

lessons are in Greek. Luckily, I have my classmates.

6. *Υπήρχε κατανόηση για τις δυσκολίες που αντιμετώπισες από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου;*

From the moment I attend 2 classes, one class only with refugee students and one with Greeks, everything became simpler. My teacher in the refugee class is very good and helps me to improve my Greek language. He may not know English well, but he finds a way to communicate and helps me.

Καταληκτικές ερωτήσεις

- *Σου λείπει η πατρίδα σου και το σχολείο σου εκεί;*

Of course I miss him, my family and friends are there, of course I miss them. It was easier for me...

- *Ποια ήταν η σχέση σου με τους συμμαθητές σου στην πατρίδα σου και ποια εδώ;*

In Gambia my relationship with my classmates was better. But my classmates in Greece are just as friendly as those in Gambia. I have no complaints.

- *Έκανες εύκολα νέους φίλους; Αν όχι γιατί πιστεύεις ότι έγινε αυτό;*

I have no friends from the city, locals. All my friends are from school. When we go out we don't communicate with the locals, I don't know them. I know the kids from school. I think it's hard to make new friends, especially local ones... When I'm seen on the street by boys it's ok, when I'm on the same sidewalk as a girl she changes direction as if she's afraid of me and I'm a criminal. It's not like that with boys... Maybe they're more social. Some of my friends from school hang out with locals and have introduced them to me.

- *Πιστεύεις πως η αλλαγή περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις επηρέασαν την εκπαιδευτική σου εμπειρία;*

I think so, I've been through a lot. But this is good because now I can see that I am improving.

- *Πώς θα χαρακτήριζες την εκπαιδευτική σου εμπειρία στην Ελλάδα; Ήταν καλύτερα απ' ό,τι περίμενες ή χειρότερα; Τι θα άλλαζες;*

I have a good time at school in Greece. I liked school more in Samos, there were more of us and I had more friends. The school in Zagori was not good. In Ioannina I am happy, I like the school. I expected it to be better than the one in Zagori because we are centrally located. If I would change something, it would be the teachers, I believe they would help me more if they knew better English.

- *Ποιοι σε βοήθησαν να ενταχθείς στο σχολικό περιβάλλον;*

My classmate at school helped me the most, the one who wrote the words in English and Greek for me to learn. I appreciate him so much, I'm not going to forget what he did for me because he took the time.

- *Πώς θα ήταν το ιδανικό σχολείο για εσένα*

The ideal school would be the one in Gambia. It could also be in Greece but with some conditions. Finally, I will say here in Greece because this is where I am now and I like it, it is good for me.

- *Φαντάζεσαι την ζωή σου στην Ελλάδα; Θέλεις να φύγεις;*

I would like to stay in Greece but with better conditions. Now I go to school, and I am in ARSIS. I know that from December when I will be 18 things will not be easy for me. When I leave the apartment, it will be difficult, I won't have a place to stay. I will have to find a job; have my own house and I don't know if I will be able to go to school. All I want is to finish school so I can become a chef. I have been told that in order to go to cook school I have to have a high school diploma... This is my dream and I know it will be difficult. I can do it, if I have even a little help.

- *Τι εύχεσαι για το μέλλον;*

I want to get money so I can help people solve their problems. I want to open a restaurant, make money, and then help other people.

Απομαγνητοφώνηση 3^{ης} συνέντευξης

Αφήγηση

My name is Ridoi, I am from Myanmar, and I have been in Greece for 1 year. I have been living in Arsis apartments for 9 months. I am 17 years old. Until the age of 6 I lived in Myanmar with my family, my parents and my sister. My father is no longer alive. My sister is 5 years older than me. I don't have many experiences in my country because I left very young. From Myanmar I went to Bangladesh, then to India where I stayed for 5 years. Then I went to Pakistan where I stayed for 3 years, then I went to Iran, Turkey and finally I arrived in Greece. My mother now lives in India and my sister in Bangladesh. I haven't gone to school anywhere since I went from country to country from a young age. The only school I have been to is the one in India for 1 year. After that I went to schools in Greece. The school I went to in India was Arabic.

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

1. Πώς ήταν το σχολείο στην πατρίδα σου; (βαθμίδες και διάρκεια κάθε βαθμίδας)

When I went to school in India I was 9 years old. I didn't like school there, I didn't like the classes but I had good friends. As far as I know, the education there lasts 12 years.

2. Πόσες ώρες πήγαινες κάθε μέρα;

Every day I went there for 7 hours. Classes started at 9 in the morning and ended at 4 in the afternoon.

3. Πόσα παιδιά ήσασταν σε κάθε τμήμα;

We were many children, it has nothing to do with school in Greece. In India there were few sections and each section had 60-65 children.

4. Ποια μαθήματα διδάσκονταν εκεί; Ποιο ήταν το αγαπημένο σου μάθημα;

The school was Arabic. We did Arabic lessons, computer lessons, astronomy, English, technology... My favorite lesson was the English one, they gave a foundation in English and we did long hours.

5. Ποιες ήταν οι δραστηριότητες που κάνατε;

We did activities in small laboratories but with few people, we looked at microscopes, we did work in technology. During the breaks we played football in big fields. There were fields around the school.

6. Ποια ήταν η σχέση σου με τους δασκάλους σου

The teachers were very good. They were patient because we were a lot of kids. The children were quiet though, they respected the teacher. He always tried to help us and listen even to the last desks. I remember one time, the desks were broken and we had a lesson on the floor.

7. Ποιες διαφορές βρίσκεις με το σχολείο στην Ελλάδα;

The biggest difference between the school in India and here is mainly in the number of students. In India we were many children while here in one section with the refugees we are 5 and in the other school with the Greeks we are 20. The lessons in India were more interesting, more practical and we spent many hours in English.

Προσφυγική εμπειρία

1. Για ποιους λόγους έφυγες από την πατρίδα σου;

My country had many problems. In Myanmar everyone is Christian, and I am Muslim. The Christians were very strict with us, and the government did not want us and expelled us.

2. Η μετακίνηση αυτή έγινε με τους γονείς σου;

When I left, I was with my mother and sister all the way to Bangladesh and then to India. After India I was traveling alone.

3. Πώς έφτασες εδώ; (μετακίνηση από χώρα σε χώρα, πώς κατέληξε στην Ελλάδα;)

I left Myanmar, went to Bangladesh, then India. Then I traveled to Pakistan, Iran, Turkey and finally I arrived in Greece. I did most of the trips by walking all the way to Turkey. From Turkey I took a boat to reach Greece.

4. Πώς ένιωσες όταν έφτασες στην Ελλάδα; Σου αρέσει περισσότερο από άλλες χώρες;

In Greece it is better. I feel safer compared to the other countries I've been through. I was afraid there because I didn't know when I would leave, I wasn't sure of anything. In other countries I had no friends, now it's better.

5. Πώς θα χαρακτήριζες τους ανθρώπους εδώ; Πώς σου συμπεριφέρονται;

I don't know exactly... They are not very friendly to me, especially the locals. I have friends but the locals here are not so nice to me.

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

1. Πώς ένιωσες όταν έμαθες ότι θα πας σε ελληνικό σχολείο;

I was very happy because as I told you the only school, I have been to is the one in India. I was excited to go to school like all the kids. I love that I'm learning Greek and now it's perfect.

2. Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; (γλώσσα, σχέσεις με δασκάλους και συμμαθητές)

My biggest difficulty was in the language. My classmates were friendly with me, I knew them from the structure and the lessons we do here. In the one class where we were 4 people, all refugees. The Greek students were nice to us or indifferent, I'm not sure. My only problem was the language.

3. Πώς σε υποδέχτηκαν οι συμμαθητές σου την πρώτη μέρα στο σχολείο;

The Greek students were friendly with me and the other refugee students. They had been informed that we would be in the same class, they were 'cool' with it.

4. Πώς σου φάνηκε το νέο σου σχολείο; (περιβάλλον, συμμαθητές, εκπαιδευτικοί)

The environment was good. I didn't make any Greek friends though. The ones I met were very nice, but we don't talk much. The teachers were helpful and tried to explain the course in English to us in anything we didn't understand.

5. Ποια μαθήματα σου άρεσαν περισσότερο; Ποια σε δυσκόλεψαν;

My favorite subject is Greek. It is the subject that gives me the most difficulty, but I really like the Greek language and I want to learn it. It is more difficult for me to speak Greek than to write. Another subject I like is English.

6. Υπήρχε κατανόηση για τις δυσκολίες που αντιμετώπισες από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου;

My classmates didn't show understanding whenever I struggled. Everyone tried for himself. The teachers were kind and whenever we didn't understand they explained to us in English and spoke slowly trying to help. They knew that we were having difficulties with

the language and that I had never been to school before, and they helped me. But I think the teachers at ARSIS helped me more.

Καταληκτικές ερωτήσεις

- *Σου λείπει η πατρίδα σου και το σχολείο σου εκεί;*

No, I don't miss my country, they didn't want me there and I was afraid. I don't miss school in India either, I like it better here

- *Ποια ήταν η σχέση σου με τους συμμαθητές σου στην πατρίδα σου και ποια εδώ;*

I had friends at my school in India, but I was very young. It's perfect here with my classmates, I'm having a good time.

- *Έκανες εύκολα νέους φίλους; Αν όχι γιατί πιστεύεις ότι έγινε αυτό;*

It was easy for me to make new friends mainly through the structures because I am with children who speak the same language. I don't have any Greek friends, only those I met at school, but we spoke very little. Maybe it's the language...

- *Πιστεύεις πως η αλλαγή περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις επηρέασαν την εκπαιδευτική σου εμπειρία;*

I believe so because of traveling I couldn't go to a school for a long time. If I went more years in a school in any country now maybe it would be easier for me.

- *Πώς θα χαρακτήριζες την εκπαιδευτική σου εμπειρία στην Ελλάδα; Ήταν καλύτερα απ' ό,τι περίμενες ή χειρότερα; Τι θα άλλαζες;*

The schools in Greece are very nice. It was better than I expected because we learn a lot of things and talk with peers. If I could change something, it would be the English class, to be more frequent. I would also like in the class with the Greek students to speak English more often to understand everything.

- *Ποιοι σε βοήθησαν να ενταχθείς στο σχολικό περιβάλλον;*

The people we know at ARSIS helped me the most and the teacher of the structure, Vassilis. He is always by our side and has patience. He teaches us English and Greek, so we were more ready to go to the Greek school.

- *Πώς θα ήταν το ιδανικό σχολείο για εσένα;*

The school I go to now is perfect for me. Maybe because I learned in it and don't have many memories of any other. I would like the school to have people from many countries and to be in one department all together and help each other.

- *Φαντάζεσαι την ζωή σου στην Ελλάδα; Θέλεις να φύγεις;*

I would like to stay in Greece, go on trips to see other countries but return to Greece.

- *Τι εύχεσαι για το μέλλον;*

I wish to learn the Greek language perfectly so that I can communicate with the locals more, finish school and go to a cooking school. My dream is to open my own restaurant.

Απομαγνητοφώνηση 4^{ης} συνέντευξης

Αφήγηση

Hello, my name is Abdul , I'm from Gambia , I'm 17 years old, I have 2 sisters and 1 brother. I lost my father since I was young, my mom is still in Gambia. I left from Gambia 2021. I went to Turkey by plane , I had a Visa. I was in Turkey for 6 months. I went there because I had some family problems. After Turkey, I decided to come to Greece, first I went to Samos and then Ioannina. The time I was to Gambia I went to school for 5 years, I didn't have the chance to continue my education there because of the family problems, that's why I left my country. I had many friends in my country

with whom we were playing football and had fun, I communicate with some of them, not all of them. I also communicate with my family.

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

1. Πώς ήταν το σχολείο στην πατρίδα σου; (βαθμίδες και διάρκεια κάθε βαθμίδας)

My school was fine. The whole education is 12 years until high school. Education is free until high school, if you want to study at a university, you must pay. We have 2 types of schools, public and private schools also.

2. Πόσες ώρες πήγαινες κάθε μέρα;

We went 6 hours from 8:00 in the morning until 14:00

3. Πόσα παιδιά ήσασταν σε κάθε τμήμα;

It was different, some classes had 30 students and some classes had 60 students.

4. Ποια μαθήματα διδάσκονταν εκεί; Ποιο ήταν το αγαπημένο σου μάθημα;

We used to do mathematics, English, technology, science, history and physical education only for seniors. My favorite course was English and mathematics.

5. Ποιες ήταν οι δραστηριότητες που κάνατε;

We used to play football a lot and we were practicing to go to competitions with other schools.

6. Ποια ήταν η σχέση σου με τους δασκάλους σου;

I didn't have a problem with my teachers. They were helpful, we knew each other. We had different teachers for each course.

7. Ποιες διαφορές βρίσκεις με το σχολείο στην Ελλάδα;

Back to Gambia every student was a citizen. Here it's different, most students are competitive. At Gambia, we didn't have such problems.

Προσφυγική εμπειρία

1. Για ποιους λόγους έφυγες από την πατρίδα σου;

As I said I lost my father since I was young. Then, my mother got married with another man. This man was the one who stopped me, he was hurting me and took me to a farmland to work. I wanted to go to school. I was better with my grandmother, she helped me and protected me. She told me to pay someone to help me leave the country because my mother's man beat me. I wasn't even sleeping home, I had to obey to him until I found the money to get out of Gambia.

2. Η μετακίνηση αυτή έγινε με τους γονείς σου;

No, I was alone. My grandmother took me to Senegal river. There, were many people that I didn't know them. My grandma gave me a Visa and told me to go to Turkey.

3. Πώς έφτασες εδώ; (μετακίνηση από χώρα σε χώρα, πώς κατέληξε στην Ελλάδα;)

I took a plane from Senegal to Turkey. From Turkey I went to Samos for 2 days and then I came to Ioannina.

4. Πώς ένιωσες όταν έφτασες στην Ελλάδα; Σου αρέσει περισσότερο από άλλες χώρες;

I like Greece more than Turkey. The time that I was there was difficult, couldn't communicate with people because of the language, they didn't speak English and there wasn't a place that could take care of me. I was totally happy when I arrived to Greece because people speak English and they help me.

5. Πώς θα χαρακτήριζες τους ανθρώπους εδώ; Πώς σου συμπεριφέρονται;

They are good with me, since I came to Ioannina everything was perfect, like I don't have friends here but I don't have also people who want to stop me or hurt me.

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

1. Πώς ένιωσες όταν έμαθες ότι θα πας σε ελληνικό σχολείο;

I was happy, even in my country I liked school and I wanted to finish it. I think that if you are in a country that people speak a different language than yours, you must try to learn that language. I'm not paying anything also and this is important.

2. Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; (γλώσσα, σχέσεις με δασκάλους και συμμαθητές)

For me, the biggest problem was that I wasn't with people at my age, everyone was older than me, it's a school with "pappous" and "giagia". We are at the same class, this is a mixed class with Greeks and refugees. I also communicate with my classmates. I take Greek courses and I'm still learning.

3. Πώς σε υποδέχτηκαν οι συμμαθητές σου την πρώτη μέρα στο σχολείο;

I knew some of my classmates from my first school at Zagori. My Greek classmates ignored me, they didn't speak to me, so I didn't speak to them.

4. Πώς σου φάνηκε το νέο σου σχολείο; (περιβάλλον, συμμαθητές, εκπαιδευτικοί)

It was good, at first my new classmates were ignoring me but then they were friendly. We have good teachers there; they help us a lot. They used to write words at Greek and then to English. They help you to speak and write the language.

5. Ποια μαθήματα σου άρεσαν περισσότερο; Ποια σε δυσκόλεψαν;

English is Greek are my favorite courses. Mathematics is difficult for me in Greece because the teacher of mathematics doesn't speak good English and she can't explain to us. She tries to write but she can't speak English, she's not young.

6. Υπήρχε κατανόηση για τις δυσκολίες που αντιμετώπισες από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου;

I don't think so. Nobody knows. I'm just a student for them.

Καταληκτικές ερωτήσεις

- Σου λείπει η πατρίδα σου και το σχολείο σου εκεί;

Yes, I miss it a lot. I miss the communication with locals but most I miss my family. I don't miss schools, it's the same for me, I also learn here. I really miss my family.

- Ποια ήταν η σχέση σου με τους συμμαθητές σου στην πατρίδα σου και ποια εδώ;

In my country my relationship with my classmates was stronger than here. Here, if someone wants to tell me something he can't communicate because they don't understand English, so we don't have a strong relationship.

- *Έκανες εύκολα νέους φίλους; Αν όχι γιατί πιστεύεις ότι έγινε αυτό;*

It's not easy to have friends. Even here in the city, you can communicate with someone, you exchange Instagram and chat for a few days and then they disappear. It's not easy in general, I don't think it's about the language because everyone here speaks English. Maybe it's because they don't know us or because they think something bad about us.

- *Πιστεύεις πως η αλλαγή περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις επηρέασαν την εκπαιδευτική σου εμπειρία;*

No, it didn't have an impact on me. I don't think so, if someone wants to try and learn to get educated, he's free to do it.

- *Πώς θα χαρακτήριζες την εκπαιδευτική σου εμπειρία στην Ελλάδα; Ήταν καλύτερα απ' ό,τι περίμενες ή χειρότερα; Τι θα άλλαζες;*

It is normal. I was happy to be back to school, so I tried my best. If I had to change something it would be for the language. I'd like for teachers to speak better English, so that they can help us more.

- *Ποιοι σε βοήθησαν να ενταχθείς στο σχολικό περιβάλλον;*

People at schools and here in arsis helped me, all of them. I also had my teacher here, Vasilis who helped even more than my teachers at school. I actually like lessons more here because I decide when we can start, and I feel free to express my questions.

- *Πώς θα ήταν το ιδανικό σχολείο για εσένα;*

I don't think that there is an ideal school. The perfect schools is the one that gives you knowledge to get better as a student and as a person.

- *Φαντάζεσαι την ζωή σου στην Ελλάδα; Θέλεις να φύγεις;*

For now, I'm here, I don't see difficulties. I don't want to leave.

- *Τι εύχεσαι για το μέλλον;*

I want to be an electrician. That's why I'm going to school, I believe I'll finish school next year and then I want to study.

Απομαγνητοφώνηση 5^{ης} συνέντευξης

Αφήγηση

I'm Lamin, I'm 17 years old, I'm from Gambia and I'm in Greece since December 2021. My birthday is on 7 of May. I have a sister who is 15 years old, and she lives in Gambia with my mother. I speak with my mother and sister every day, but I don't talk to my father who is also there. My mom is a farmer, I always remember my mother working as a farmer. My dad is a farmer also. When I left Gambia, I went to Turkey and after to Samos Island and finally I came to Ioannina. I left Gambia on 28 of February. I lived in Turkey for 5 months, there were many problems there because of the language. They're not friendly with refugees, they will not take care of the refugees. When I was younger, I used to go to school to my country. I went to school for 4 years. This school was amazing. I was a very happy kid, I didn't have problems, I was an easy kid. I faced problems the last 2 years when I was in Gambia because of the family problems, I can't tell you about it. I had problems with my dad, and I decided to leave. I have a great relationship with my mother, she is my best friend.

Εκπαιδευτικές εμπειρίες στην χώρα προέλευσης

1. Πώς ήταν το σχολείο στην πατρίδα σου; (βαθμίδες και διάρκεια κάθε βαθμίδας)

My school was nice, school is not a problem. I used to go to school, but school didn't stop me. All I wanted to do was to play football. I like football more than school. Sometimes I was leaving school just because I wanted to go to play football. Back to Gambia school was 12 years. We had primary school for students 1-6 years old, OPA school for 7-9 years old students and senior school for 10-12 years old students. After that and even for university we had to pay. We have many universities to Gambia, but you have to pay money.

2. Πόσες ώρες πήγαινες κάθε μέρα;

We went to school for 6 hours every day.

3. Πόσα παιδιά ήσασταν σε κάθε τμήμα;

We were about 30-32 students at each class.

4. Ποια μαθήματα διδάσκονταν εκεί; Ποιο ήταν το αγαπημένο σου μάθημα;

We learned English, science, mathematics, physical education, history, accounting. At high school students have more lessons but I went to school for 4 years. My favorite subject was science and physical education.

5. Ποιες ήταν οι δραστηριότητες που κάνατε;

When we had breaks, we used to train for INTERSCHOOL. This is something like a competition with other schools at running. I have a degree from interschool because I won a big race.

6. Ποια ήταν η σχέση σου με τους δασκάλους σου;

I had a very nice relationship with them. They knew that I all I did was playing football. Sometimes they called me to go back to class because they knew that I left school with my classmates just because I wanted to play football. They were understanding and they all liked me at my school. My relationship with my classmates was also very nice, we were a team, we were playing together.

7. Ποιες διαφορές βρίσκεις με το σχολείο στην Ελλάδα;

I don't think that there are many differences. I don't like school that much, it's just an escape for me to play football. If I want to do something my teachers and classmates always support me even if I'm to Greece or Gambia. It's the same for me.

Προσφυγική εμπειρία

1. Για ποιους λόγους έφυγες από την πατρίδα σου;

I had problems with my dad. He was very strict. He wanted me to be loyal to him. He is Muslim and he wanted me to be loyal. He is strict and the religion is strict. Muslims have

rules that you have to obey. At first, he didn't know where I am, even my mom didn't know that I decided to leave. Now everyone knows, I talk with my mom every day, not with my dad. He just knows that I'm in Greece.

2. Η μετακίνηση αυτή έγινε με τους γονείς σου;

No, I was alone. No one knew that I was leaving, just my best friend. I went from Gambia to Senegal, then Turkey and after that I came to Greece. I took a plane from Senegal to Turkey I had a Visa. In Turkey I met some people, I met Kimba, he is my friend now.

3. Πώς έφτασες εδώ; (μετακίνηση από χώρα σε χώρα, πώς κατέληξε στην Ελλάδα;)

As I told you, I was to Gambia, I paid a car to get me from Gambia to Senegal, my friend helped me. I travelled to Turkey and after that I was on boat to Samos. I stayed to Samos for 5 days and I finally came to Ioannina.

4. Πώς ένιωσες όταν έφτασες στην Ελλάδα; Σου αρέσει περισσότερο από άλλες χώρες;

I felt better. By the time I arrived to Greece I felt happy. I was thinking that maybe here will be better for me to make my dream come true about football. Everywhere I feel happy. In Greece it's better than Turkey, there's more "humanity" here.

5. Πώς θα χαρακτήριζες τους ανθρώπους εδώ; Πώς σου συμπεριφέρονται;

People here are very nice, I have a lot of friends, I'm very sociable. Greek people and locals are so nice. My friends are also my teammates at football. I don't have any problem here!

Εμπειρία φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

1. Πώς ένιωσες όταν έμαθες ότι θα πας σε ελληνικό σχολείο;

I wasn't that happy , I don't like school. I went for 3 months. I like football more. My classmates were older than me. When they tell me to go, I just go.

2. Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; (γλώσσα, σχέσεις με δασκάλους και συμμαθητές)

Greek language is the most difficult thing for me. I don't have a relationship with my classmates or teachers because I didn't want to go there. Teachers were always good with me.

3. Πώς σε υποδέχτηκαν οι συμμαθητές σου την πρώτη μέρα στο σχολείο;

Everyone was nice, I knew some of my classmates from the other school at Zagori. My teachers were helpful and patient with me because they understood that I didn't want to go to school.

4. Πώς σου φάνηκε το νέο σου σχολείο; (περιβάλλον, συμμαθητές, εκπαιδευτικοί)

Everything is okay, I don't have much to say about it. They were friendly, even the olderclassmates sometimes told me to play together.

5. Ποια μαθήματα σου άρεσαν περισσότερο; Ποια σε δυσκόλεψαν;

I like physical education and English. If I had to say about a difficult course that would be Greek lessons. I am a refugee and I think that I must try to learn the language, it will be easier for me. I also face difficulties with mathematics, even back to Gambia when I had mathematic lessons I used to go home.

6. Υπήρχε κατανόηση για τις δυσκολίες που αντιμετώπισες από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου;

No one knows, they didn't even ask me. They know that I am a refugee, but they didn't ask about my life. If they knew they might be more understanding.

Καταληκτικές ερωτήσεις

- *Σου λείπει η πατρίδα σου και το σχολείο σου εκεί;*

I miss Gambia so much, I miss my mom, family, and friends, but I don't miss school.

- *Ποια ήταν η σχέση σου με τους συμμαθητές σου στην πατρίδα σου και ποια εδώ;*

I had a nice relationship with my classmates at Gambia, we had a team. Here to Greece I have an also good relationship with everyone, even with the older classmates.

- *Έκανες εύκολα νέους φίλους; Αν όχι γιατί πιστεύεις ότι έγινε αυτό;*

I made a lot of friends, it wasn't difficult for me. I have also local friends. I meet people at football practice. My friend's father helped me to get to a football team. It's easy for me and football helps me to find new friends.

- *Πιστεύεις πως η αλλαγή περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις επηρέασαν την εκπαιδευτική σου εμπειρία;*

Maybe, but I'm not sure about it. Maybe if I was a typical school student might be better.

- *Πώς θα χαρακτήριζες την εκπαιδευτική σου εμπειρία στην Ελλάδα; Ήταν καλύτερα απ' ό,τι περίμενες ή χειρότερα; Τι θα άλλαζες;*

It's good but I think that I preferred school to Gambia. Lessons were easier because of the language. Here we're learning Greek and English. If I had to change something that would be the hour. I'd prefer to go to school at 7 in the morning so that I can have time to practice.

- *Ποιοι σε βοήθησαν να ενταχθείς στο σχολικό περιβάλλον;*

Greek people helped me most. People in Arsis are always there for me, they take care of me. They help me with school, my courses, they help me with football and even to go to Karpenisi to play.

- *Πώς θα ήταν το ιδανικό σχολείο για εσένα;*

The perfect school for me would start at 6 o' clock so that I could have the time to practice. I like everything here, it's easy for me, I can do everything they tell me.

- *Φαντάζεσαι την ζωή σου στην Ελλάδα; Θέλεις να φύγεις;*

If I have everything, I need I like Greece. If I have the things I want in my life I can imagine my life in Greece forever. Sometimes I just think that I don't have many opportunities for me here as for football. It's not easy in Greece to play football. When I went at the championship at Karpenisi I met 2 boys from England, and they told me that I'm wasting my time here.

- *Τι εύχεσαι για το μέλλον;*

I want to be a professional football player. I have dreams. I want to play for my country Gambia, my mom is proud for me and she tells me every day.